
LA PLATAFORMA PER A UN OCI DE QUALITAT A LES ILLES BALEARS COM A EINA SOCIAL PREVENTIVA DE PARTICIPACIÓ I TREBALL EN XARXA

FONAMENTS TEÒRICS, PLANTEJAMENT METODOLÒGIC, FUNCIONAMENT INTERN I AVALUACIÓ

PLATAFORMA PER UN OCI DE QUALITAT - POQIB

G CONSELLERIA
O SALUT
I DIRECCIÓ GENERAL
B SALUT MENTAL

AUTORIA

Yasmina CASTAÑO – Instituto Europeo de Estudios en Prevención - IREFREA

Maria Àngels DUCH – Instituto Europeo de Estudios en Prevención - IREFREA

Montse JUAN – Instituto Europeo de Estudios en Prevención - IREFREA

Cristina MAYOL – Conselleria de Salut, Direcció General de Salut Mental, Pla d'Addiccions de les Illes Balears – PADIB

Elena TEJERA – Conselleria de Salut, Direcció General de Salut Mental, Pla d'Addiccions de les Illes Balears – PADIB

COL·LABORACIÓ

Marina CALVO – Instituto Europeo de Estudios en Prevención – IREFREA

Francesc ESTEVE – Conselleria de Salut de les Illes Balears

Aquest document s'ha elaborat dins el marc de la Plataforma per a un Oci de Qualitat a les Illes Balears.

Plataforma de Calidad de les Illes Balears (POQIB). Entidades participantes:

Conselleria de Salut, Direcció General de Salut Mental, PADIB; Institut Balear de la joventut (IBJOVE); Direcció General d'Infància, Joventut, Famílies, Igualtat i Diversitat, ; Direcció General d'Emergències i Interior; Direcció General de Turisme; Direcció General Primera Infància i Atenció a la Diversitat; Consell de la Joventut de les Illes Balears; Direcció General d'Empresa, Autònoms i Comerç; Institut Mallorquí d'Afers Socials, Benestar Social i Família CIME; Àrea de Benestar Social del Consell de Formentera; CEPCA del Consell Insular d'Eivissa; Departament de Benestar Social, Família i Igualtat; Direcció General de Salut Pública de Menorca; ConvivÈXIT; Conselleria d'Educació i Universitats; Direcció General de Tràfic; Ajuntament de Palma; Ajuntament de Calvià; Ajuntament d'Eivissa; Ajuntament de Marratxí; Ajuntament d'Inca; Ajuntament d'Alcúdia; Ajuntament de Binissalem; Ajuntament de Sóller; Ajuntament de Llucmajor; Ajuntament de Ciutadella; Ajuntament de Maó; Ajuntament de Sant Antoni de Portmany; Federació d'Entitats Locals de les Illes Balears (FELIB); Confederació d'Associacions Empresarials de les Illes Balears (CAEB); Confederació de la Petita i Mitjana Empresa de Balears (PIMEB); Associació Balear d'Oci Nocturn i Entreteniment (ABONE); Federació Empresarial Hotelera de Mallorca (FEHM); Associació Hotelera de Menorca (ASHOME); Federació Empresarial Hotelera d'Eivissa i Formentera (FEHIF); Associació de Comerciants i Empreses de Serveis Turístics de Mallorca (ACOTUR); Unió General de Treballadors Illes Balears (UGT); Confederació de Pares i Mares d'Alumnes de les Illes Balears (COAPA); Federació d'Associacions de Pares i Mares d'Alumnes de Mallorca (FAPA Mallorca); Federació d'Associacions de Pares i Mares d'Alumnes de Menorca (FAMPA); Federació d'Associacions de Pares i Mares d'Alumnes d'Eivissa (FAPA Eivissa); Federació d'Associacions de Pares i Mares d'Alumnes de Formentera (FAPA Formentera); Confederació de Federacions i Associacions de Famílies i d'Alumnes de l'Escola Catòlica de les Illes Balears (CONFAECIB); Confederació d'Associacions de Veïnats de les Illes Balears; Consell d'Estudiants de la Universitat de les Illes Balears (CEUIB).

ISBN: 978-84-128331-0-2

Edició: 2023

00 Llista d'acrònims

00 Resum executiu

PRIMERA PART

Fonaments teòrics i marcs de la prevenció de les addiccions

00 **1. El problema de les addiccions a les Illes Balears**

Tendències de consum d'alcohol en les activitats d'oci de les persones menors d'edat a les Illes Balears

El consum d'alcohol i les seves conseqüències en la salut pública

Una prevenció fragmentada

00 **2. Fonaments de la prevenció basada en la comunitat**

La prevenció davant el consum d'alcohol

La dimensió comunitària en prevenció

La importància del context i dels agents socialitzadors

Les plataformes comunitàries multicomponent

La prevenció ambiental a Europa. Experiències d'èxit

00 **3. L'oci com a dimensió preventiva**

Què ens mostren els estudis sobre l'oci?

Quin paper poden jugar les corporacions locals en la prevenció del consum d'alcohol als espais d'oci?

Els municipis com a ens protectors. Els ambients beneficiosos i enriquidors per a la criança i el desenvolupament

SEGONA PART

La POQIB como herramienta social preventiva

00 **4. La plataforma per a un oci de qualitat a les Illes Balears (POQIB): història i evolució**

La prevenció basada en el treball en xarxa, en la promoció de la salut i en actuacions als espais d'oci

00 **5. Funcionament intern de la POQIB: un engranatge interactiu**

Reptes i reflexions entorn del funcionament de la POQIB

- 00 **6. Metodologia de l'avaluació per a la POQIB**
Tècniques de recollecció d'informació
La recerca-acció
Els grups de discussió. El diàleg i els debats com a sistema de comunicació en la POQIB
Anàlisi de discursos
La quantificació del temps dedicat. Podem demostrar com de barat surt prevenir
Els estudis de cas. Transformació social dels models d'oci en pro de la salut pública i des dels municipis

TERCERA PART

L'avaluació POQIB

- 00 **7. Com es preveu el procés d'avaluació de les accions POQIB 2022?**
- 00 **8. Plantejament metodològic**
- 00 **9. El model de gestió de festes locals (MGFL)**
Antecedents de l'MGFL
Estiu del 2022. Articulació de l'MGFL en situació postpandèmia
- 00 **10. Tres estudis de cas. Metodologia d'avaluació de la POQIB 2022**
Les festes de Sant Joan a tres municipis
Què va passar durant la Nit de Sant Joan?
La postfesta. Documentació, valoració i compartició de la informació recollida
- 00 **11. Reptes, millores i debats**

QUARTA PART

Conclusions i reptes

- 00 La problemàtica del consum d'alcohol en menors. L'oci saludable
Què ens diu la literatura
La metodologia de la POQIB per al seu abordatge
Què hi hem après
Reptes i perspectives

BIBLIOGRAFIA I REFERÈNCIES

LLISTA D'ACRÒNIMS

- AMPHORA** Projecte de recerca en polítiques d'alcohol cofinançat per la Comissió Europea implementat per la Generalitat de Catalunya
- APIMA** Associació de pares i mares d'alumnes
- CAEB** Confederació d'Associacions Empresarials de les Balears
- CEPCA** Centre d'Estudis i Prevenció de conductes addictives
- CJIB** Consell de la Joventut de les Illes Balears
- CTC** Programa «Communities That Care»
- ConvivÈxit** Iniciativa de l'Institut per a la Convivència i l'Èxit Escolar
- Dra** Dispensació Responsable d'Alcohol
- EAAP** European Alcohol Action Plan
- ECP** Estudi de cas pràctic
- EDATS** Enquesta sobre alcohol i altres drogues a Espanya
- EDPQS** Estàndards Europeus de Qualitat per a la Prevenció de les Drogodependències
- ESTUDES** Enquesta sobre ús de drogues en Ensenyaments Secundaris a Espanya
- EUSPR** Societat Europea de Recerca en Prevenció
- EUPC** Currículum de Prevenció Europeu
- FAPA** Federació d'Associacions de Famílies
- FCE** Factors Crítics d'Èxit
- FELIB** Federació d'Entitats Locals de les Illes Balears
- FEMP** Federació Espanyola de Municipis i Províncies
- GD** Grups de discussió
- IB** Illes Balears
- IREFREA** Institut Europeu d'Estudis en Prevenció
- ISPIB** Institut de Seguretat Pública de les Illes Balears
- MGFL** Model de Gestió de les Festes Locals de la POQIB
- OEDYA** Observatori Espanyol sobre la Droga i les Addiccions
- OEDT** Observatori Europeu de les Drogues i les Toxicomanies
- OF** Organitzacions de famílies
- OMS** Organització Mundial de la Salut
- OSC** Organitzacions de la societat civil
- PADIB** Pla d'Addiccions de les Illes Balears
- PEMPA** Pla Estratègic de Prevenció d'Addiccions
- PINEEF** Petita i Mitjana Empresa d'Eivissa i Formentera
- PINEM** Federació de la Petita i Mitja Empresa
- PNSD** Pla Nacional sobre Drogues del Ministeri de Sanitat
- POQIB** Plataforma per un Oci de Qualitat de les Illes Balears
- TASC** Iniciativa Tackling Alcohol-related Street Crime
- STAD** Programa «Stockholm prevents alcohol and drug problems»
- WLO** World Leisure Organization

RESUM EXECUTIU

INTRODUCCIÓ

Aquest informe analitza l'activitat de la Plataforma per a un Oci de Qualitat a les Illes Balears (POQIB), una iniciativa creada en el context del Pla d'Addiccions de les Illes Balears (PADIB) de 2010. Per a això, s'aborda el problema social de les addiccions, i particularment del consum d'alcohol entre adolescents i joves, com un problema de salut pública. S'hi aporten fonaments teòrics que sustenten l'abordatge d'aquest problema, des d'intervencions aïllades i fragmentades fins a enfocaments integrals basats en la comunitat. En aquesta transició, s'analitza la importància d'entrellaçar factors ambientals, socials i individuals i, per tant, se subratlla la necessitat d'integrar una visió multicomponent en qualsevol intervenció en prevenció d'addiccions. D'aquesta manera, se situa la promoció d'un «oci valuós» (Cuenca, 2014) com un eix central en el qual les corporacions locals, incloent-hi actors públics i privats, i els municipis fan un paper determinant. En aquest context, s'emmarca el sorgiment i l'evolució de la POQIB a les Illes Balears. A través d'una anàlisi des de dins, es plantegen els desenvolupaments i metodologies innovadors d'aquesta Plataforma i es presenten estudis de cas duits a terme a tres municipis diferents de les illes a l'entorn de la proposta d'un model de gestió de les festes locals (MGFL), així com els principals reptes i perspectives que es plantegen arran d'aquestes experiències i de més d'una dècada de treball en la matèria.

1. EL PROBLEMA DE LES ADDICCIONS I ELS FONAMENTS DE LA PREVENCIÓ

El consum d'alcohol entre els adolescents i els adults joves constitueix un greu **problema de salut pública**. Les evidències sobre els efectes negatius en la salut de les persones i en el seu entorn estan ja ben documentades a Espanya des de 2008 (Ministeri de Sanitat i Consum, 2008). Reduir el consum d'alcohol esdevé, per tant, un imperatiu en salut pública (OMS, 2019). L'informe **ESTUDES-IB 2021**, elaborat a les Illes Balears, subratlla un inici primerenc en el consum d'alcohol que se situa en els catorze anys i identifica una sèrie d'espais (supermercats, botigues, bars i pubs) en els quals, predominantment, se subministra alcohol a menors d'edat. Aquest problema a les Illes Balears travessa, a més, determinants socials, culturals i de gènere, com demostra l'enquesta **EDADES**, que apunta que la integració en el grup social o la vinculació d'aquest a la «cultura de la festa» animen i inciten al consum d'alcohol en la població.

La legislació vigent a Espanya estableix els divuit anys com a edat mínima legal per accedir a l'alcohol. No obstant això, les enquestes assenyalen un accés fàcil a l'alcohol,

tot contradient la normativa vigent. L'alcohol se situa així com **la droga amb més prevalença** de consum a Espanya i amb més risc en salut pública. En efecte, els estudis demostren la relació entre el consum d'alcohol i els efectes negatius a curt i a llarg termini, com ara les altes taxes d'abandó escolar, els comportaments sexuals de risc, els accidents de trànsit, la violència, l'ús i abús de substàncies en el futur, el suïcidi, la pèrdua substancial de salut o les altes taxes de mortalitat. En aquest context, el **màrqueting de l'alcohol**, els seus canals de comunicació i la seva incidència en les «cultures juvenils» són crucials per comprendre la incidència del consum d'aquest, especialment entre els joves, així com l'augment del consum en el col·lectiu de les dones en aquest grup d'edat.

Des d'una prevenció fragmentada cap a la prevenció basada en la comunitat

Les campanyes de prevenció desenvolupades a Espanya, així com a les Illes Balears, han mostrat una certa **fragmentació** i una falta de coordinació de les estratègies preventives, cosa que comporta un **ús ineficient dels recursos** disponibles. Tant si s'implementa una intervenció preventiva com diverses, **cal disposar d'una estructura o sistema d'implementació**. D'aquesta forma, s'assegura un impacte òptim en el conjunt de la població. Si, per exemple, una intervenció que hagi demostrat ser eficaç en l'àmbit escolar es combina amb una intervenció centrada en la família, aquesta eficàcia pot veure's augmentada. Si, a més, hi afegim canvis en les polítiques municipals que augmentin les normes contràries a l'ús de substàncies, els resultats positius poden augmentar en conjunt.

D'aquesta manera, les iniciatives basades en la comunitat són l'enfocament més eficaç per prevenir el consum d'alcohol entre el jovent (Griswold et al., 2018; UNODC, 2021). Malgrat tenir un escàs recorregut, la literatura advoca per la necessitat de comprendre la **relació entre els factors individuals, situacionals, comunitaris i ambientals** que influeixen en un context de prevenció d'abús de substàncies. En aquest sentit, hi ha un consens generalitzat sobre la importància que la **comunitat dirigeixi i administri, en l'àmbit local**, les intervencions enfocades a tractar els problemes relacionats amb el consum d'alcohol (Robinson, Tether i Teller, 1989). L'informe posa també de manifest la importància del context i dels agents socialitzadors en el desenvolupament dels individus en la línia de la teoria ecològica de Bronfenbrenner (1979) i es basa en el model de desenvolupament social (SDM) que incideix en la importància dels agents socialitzadors com la família, l'escola, els companys i la comunitat per identificar els **factors de risc** i els **factors de protecció** dels joves en el seu desenvolupament social i de salut.

Són diverses les experiències en prevenció que s'han basat en **plataformes comunitàries multicomponent** en països com el Regne Unit, Suècia, Canadà, Austràlia o Nova

Zelanda, si bé moltes d'aquestes es troben en procés d'experimentació i observació. A Anglaterra i Galles, per exemple, el treball en coalició entre agències locals és exigít per llei (Home Office, 2007); la Llei de llicències d'Escòcia (2005) proporciona un marc jurídic que exigeix als titulars de les llicències per a la venda d'alcohol un funcionament responsable dels seus negocis que inclou la formació per al personal que dispensa alcohol. El programa STAD, iniciat el 1996 a Suècia, destinat a prevenir la venda d'alcohol als menors i als clients embriacs, es caracteritza per un enfocament sistemàtic i intersectorial que subratlla la necessitat de la dimensió comunitària. En definitiva, els estudis elaborats mostren que **els programes comunitaris multicomponent resulten més eficaços** que l'aplicació de diverses intervencions per separat.

L'oci com a dimensió preventiva

L'oci, definit com «aquelles experiències lliures, satisfactòries i amb un fi en si mateixes, és a dir, voluntàries i separades de la necessitat, entesa com a necessitat primària» (Cuenca, 2004), s'ha identificat com a **dimensió clau en la prevenció de conductes addictives**. Això subratlla el fet que la governança de la vida recreativa pot afavorir la creació d'entorns de benestar que involucri una diversitat d'agents, de manera que la cooperació entre aquests amplii l'abast de les intervencions. D'altra banda, el **model de les etapes de consum de substàncies** posa l'èmfasi en la iniciació seqüencial del consum de drogues des de l'alcohol i el tabac (més accessibles) cap a substàncies il·legals i nocives (Kandel et al., 1978). Aquest model progressiu situa els joves com un col·lectiu particularment vulnerable en aquesta espiral de potencials impactes perjudicials en el seu desenvolupament vital. Això reforça la idea de la importància de l'atenció a aquests factors ambientals, la qual cosa justifica que la protecció dels adolescents s'hagi convertit en una de les prioritats de la POQIB.

En aquest sentit, l'informe posa en relleu el potencial de les corporacions locals en prevenció estructural (regulació dels horaris de venda d'alcohol, prohibició del consum a certs llocs i contextos, reorganització i enfortiment de la policia, respecte de la legalitat vigent, perímetres de seguretat, etc.) i conductual (programes al medi escolar, activitats de sensibilització amb educadors de carrer i treballadors socials, etc.). Els municipis, els professionals i els tècnics són, per tant, agents protectors que poden dinamitzar (o obviar) ambients beneficiosos i enriquidors per a la criança i el desenvolupament. Les estratègies de prevenció ambiental tenen l'objectiu de desenvolupar entorns protectors i hi poden incloure tant mesures reguladores com preveure la creació d'entorns protectors, a barris o centres educatius, per exemple, promovent un ambient d'aprenentatge que inclogui valors cívics (OEDYT, 2017).

En aquest context, la Federació Espanyola de Municipis i Províncies (FEMP) va elaborar un document el 2010 que va servir de base perquè els ajuntaments espanyols

poguessin regular el consum d'alcohol als seus municipis. A inicis del 2020, el Govern de les Illes Balears va aprovar un decret «per frenar el turisme d'excessos», fet que s'emmarca en la línia de les accions que es desenvolupaven (des del 2011) a la POQIB, i va crear el substrat de mesures preventives, participació i de sincronització entre sectors necessàries per al desenvolupament d'una prevenció científica, efectiva i transversal.

2. LA PLATAFORMA PER A UN OCI DE QUALITAT A LES ILLES BALEARS (POQIB)

La **Plataforma per a un Oci de Qualitat a les Illes Balears (POQIB)**, creada arran del Pla d'Addiccions de les Illes Balears (PADIB) del 2010, té l'objectiu de desenvolupar iniciatives, programes i accions que contribueixin a reforçar els missatges de promoció de salut pública a les Illes Balears, a fi d'allunyar les persones menors d'edat del consum d'alcohol i drogues. Per a això, s'han mobilitzat institucions, associacions, organitzacions, grups, individus i col·lectius que contribueixen a enfortir una xarxa social com a actor preventiu i, per tant, a aportar una solució col·lectiva al problema de l'abús d'alcohol i d'altres substàncies a les Illes Balears.

L'informe posa l'èmfasi en **el funcionament intern de la POQIB i el seu engranatge interactiu**. Sustentada en l'anàlisi científica coordinada per l'Institut Europeu d'Estudis en Prevenció (IREFREA), la POQIB compleix una funció eminentment social i relacional. En la Plataforma es creen oportunitats per aprendre, compartir, innovar, créixer o adquirir noves experiències i habilitats. En cada trobada es capta allò que les persones participants saben i aporten, i també allò que desconeixen i és necessari fer visible. La coordinació d'estructures com la POQIB considera que és necessari adaptar-se a treballar des de **contextos incerts i canviants**, i ser capaços de donar resposta a les situacions imprevisibles. Encara que la incertesa augmenta el nivell de complexitat en la presa de decisions, és fonamental assumir-la com a part de l'estratègia. Per això, s'ha d'advocar per actuacions integrades, en comptes de reduccionistes.

El disseny de la col·laboració en cada intervenció de la POQIB suposa una negociació contínua amb els diferents actors implicats. Com que actua en cadascuna d'aquestes situacions, s'ha anat consolidant no només una relació, sinó també un espai on s'adquireixen referències sobre el que és positiu i el que no ho és; on s'afermen valors, es formen creences i es desenvolupen actituds en funció de la pertinença a la plataforma. No obstant això, canviar dinàmiques en pro de formes diferents de fer prevenció no està exempt de dificultats. En algunes ocasions s'han manifestat **recels, conflictes o inquietuds** entre les parts interessades (en temes com ara limitar l'alcohol a les fes-

tes, impedir botellades o no donar permisos per a festes fins a altes hores de la nit). Algunes de les propostes han limitat la participació de certs sectors (com la indústria o les entitats juvenils) que veuen amenaçades les seves creences. Alguns d'aquests reptes interns segueixen en procés de ser resolts, raó per la qual es considera la importància de fer una avaluació de tot el procés.

Metodologia de l'avaluació POQIB

L'avaluació POQIB es basa en una recerca qualitativa. No obstant això, també s'hi incorporen dades quantitatives, tant per explicar el fenomen de les addiccions com per detallar les accions preventives que desenvolupa la Plataforma. Per engegar l'avaluació, es van utilitzar una sèrie de metodologies i eines de les ciències socials:

- » **La recerca-acció** és una metodologia vinculada al desenvolupament del model lògic, un sistema per crear i estructurar coneixement pràctic i organitzatiu. Les dinàmiques que s'hi associen són eminentment participatives i s'orienten a satisfer necessitats i problemes en una comunitat de referència, en aquest cas a prevenir riscos derivats de l'oci a les Illes Balears i impulsar **processos transformatius** (vegeu la Figura 1).
- » **Els grups de discussió (GD)** són una eina que permet l'emergència de punts de vista diferents amb la finalitat d'actuar en un context concret. El significat que les persones atorguen als seus contextos de pertinença fomenta l'interès cap a aquells canvis necessaris perquè avanci la prevenció. Els GD són, per tant, una forma **de motivar i generar consciència de la necessitat** d'aquestes transformacions i donar lloc a reflexions posteriors.
- » **L'anàlisi de discursos** permet analitzar interaccions, continguts i opinions expressades per part dels participants en la POQIB. Permet captar el seu **sistema de pensament i creences**, essencials en processos d'innovació i canvi mitjançant l'intercanvi d'experiències i aprenentatges.
- » **La quantificació del temps** visibilitza el significat del temps dedicat, sovint de manera voluntària, a participar i construir la POQIB. Això contribueix a fomentar una forma de participació en què les entitats socials plantegen els seus interessos i formen part dels processos de decisió, i per tant a la **governança pública** dels problemes socials.
- » **Els estudis de casos pràctics (ECP)** són una tècnica utilitzada en recerca social i en l'àmbit de la salut que permet posar en relleu l'enfocament **micro**. Es fan servir per aconseguir una comprensió més gran d'un fenomen concret, per aclarir un tema o qüestió teòrica complexa o per explorar qualsevol fenomen, situació o col·lectiu (Stake, 1998). En el cas de la POQIB, permeten situar l'anàlisi en els municipis on es produeixen els problemes que es volen prevenir, així com en els

PROPÒSIT DE LA POQIB: La plataforma d'Oci té com a propòsit impulsar estratègies preventives collaboratives dins l'àmbit de l'oci, i des de tots el sectors, que comportin millores en salut pública.

PROBLEMA

Tenim una taxa alta de consum d'alcohol que afecta a tota la població, vinculat a determinades activitats d'oci i que s'ha traslladat als estils de diversió adoptats per la població jove i les persones menors d'edat.

El consum d'alcohol està vinculat a efectes negatius que suposen un problema de salut pública.

Les accions preventives adreçades només als joves son insuficients i poc efectives.

OBJECTIU GENERAL

Generar i implementar una estratègia de col·laboració entre organitzacions socials, econòmiques i administracions públiques per aconseguir el propòsit de la Plataforma.

OBJECTIUS ESPECÍFICS

OPERATIUS: Consolidar la POQIB como a espai de participació. Desenvolupar accions preventives conjuntes destinades als àmbits d'oci on hi ha consum d'alcohol. Donar suport a actuacions preventives comunitàries dins l'àmbit local.

ESTRATÈGICS: Fer difusió de les actuacions per transferir compromisos i connectivitat. Desenvolupar una avaluació de procés i eficiència.

POBLACIÓ

DIANA: membres de la plataforma i responsables de dinamitzar polítiques en prevenció a l'àmbit de l'oci.

BENEFICIÀRIA: Persones menors d'edat (directa) i població general (indirecta).

RECURSOS

HUMANS

- » Coordinació
- » Equip tècnic
- » Organitzacions vinculades a la Plataforma a través de representants (de les administracions públiques, indústria, societat civil).
- » Grup estratègic (GE)

MATERIALS

- » Espais de trobada
- » Mitjans per comunicar i interactuar
- » Accesos a informació
- » Vies de difusió
- » Útils per la creació de materials

NORMATIUS

- » Resolució de creació de la plataforma BOIB 14-feb-2018

ACTIVITATS

ESTRUCTURALS

Reunions plenàries
Reunions de grup estratègic
Creació collaborativa de materials

PLANIFICACIÓ

Activitats en xarxa de planificació i gestió d'accions preventives

IDENTIFICACIÓ

Detectar situacions on cal intervenir.
Desenvolupar una proposta de col·laboració i compromisos.

INTERCONNEIXIÓ

Extensió de la xarxa al territori on radica el fet a prevenir.
Sistema de suport entre POQIB i responsables locals.

ACTIVACIÓ DE LA XARXA

Aportar dades i materials de comprensió del problema, donar suport a l'extensió de la xarxa, amb formació i debats.
Desenvolupar junts propostes preventives.

TRAÇABILITAT

Interconnexió interna dels sectors locals i membres POQIB.
Difusió social del pla amb protagonisme local.

ACCIONS

Provocar el canvi de tendències amb compromís de tothom, impulsar més oci valuós.

SEGUIMENT

Recollir dades rellevants per responsables locals i difusió de la POQIB.
Detectar guanys, obstacles i procediments claus.

PREVENTIVES

AVALUACIÓ

Valorar compliment dels objectius.

VISIBILITAT

Trasllat als Membres de la plataforma i societat.

PRODUCTES

Reunions organitzades per coproduir l'acció.

Recopilació de dades (antecedents) existents.

Documents de dades i accions.
Entitats que s'han incorporat.

Materials elaborat (coproduïts).
Normativa creada.
Trobades de formació o de debat.

Extensió als membres de les entitats (debats interns i compromisos).

Materials de difusió local.
Materials de formació.

Informe d'avaluació local.

Informe d'avaluació públic.
Informe d'impacte als MMCC.

RESULTATS

PROXIMALS

Augmenten als municipis.
Noves dades rellevants.
Més actuacions DRA.
Més actuacions d'alcoholèmia enregistrades.
Més actuacions i entitats en oci de qualitat.

INTERMEDIIS

Més visibilitat externa.
Més cohesió-consolidació.
Canvi de tendències, disminució espais d'oci amb alcohol.
Més entitats de joves a la POQIB.

DISTALS

Disminució dels percentatges de consum d'alcohol en les persones menors a les IB.
Més municipis actius que adopten el MGFL.
Més oci valuós.

ASPECTES CLAU DE LA IMPLEMENTACIÓ: Aconseguir més organitzacions compromeses amb una transformació de les activitats d'oci, incorporant prevenció de consums addictius (en especial l'alcohol) i ampliant l'oferta diürna d'oportunitats d'oci destinades a les persones menors d'edat.

Figura 1. Model lògic de la POQIB (IREFREA 2022)

3. L'AVALUACIÓ POQIB A TRAVÉS D'ESTUDIS DE CAS

L'avaluació se centra en l'anàlisi d'**estudis de casos pràctics (ECP)** que il·lustren una sèrie d'experiències de prevenció engegades a diversos municipis de les Balears. S'exposen els antecedents de la iniciativa, des de l'any 2018 fins a la implementació el 2022. Els ECP se centren en intervencions vinculades a les festes locals, d'inici de l'estiu i de la Nit de Sant Joan. Aquestes manifestacions es caracteritzen per ser festes molt populars a les Illes, especialment entre joves que finalitzen el curs escolar i que acudeixen en massa a celebracions en les quals l'alcohol s'ha normalitzat com un dels components de la festa.

Al **Port d'Alcúdia** es va decidir intervenir des de la POQIB en una «botellada» celebrada cada final de curs a la platja. El dispositiu, en marxa des de l'any 2018, va implicar 27 centres educatius, l'Associació de Pares i Mares d'Alumnes (APIMA) i 9 municipis. L'engranatge d'actuacions dins i fora del municipi va suposar una sèrie de reunions per decidir quina informació crear i difondre (cartells, cartes a les famílies, als centres educatius, als establiments de venda d'alcohol i comunicats des de la batlia). La indústria de l'oci i la restauració es va involucrar activament i es va incorporar al procés. La intervenció va reeixir i es va aconseguir crear una xarxa interconnectada entre diversos actors (el Consell de Mallorca, la FELIB, l'Institut de Seguretat Pública de les Illes Balears—ISPIB— i el PADIB) coordinats des de la POQIB. Un altre dels resultats va ser la creació d'un document per integrar, en les ordenances municipals, bones pràctiques per prevenir el consum d'alcohol dels menors durant les festes. Aquest document model va contribuir que diversos municipis inserissin la prevenció del consum d'alcohol i de les botellades en les seves festes locals.

Arran d'això, es va constituir un grup format per tècnics municipals de quatre municipis (Alcúdia, Binissalem, Felanitx i Sóller), de la Mancomunitat des Pla, tècnics del Consell de Mallorca i responsables del PADIB i de l'IREFREA que dinamitzen la POQIB. Aquest grup variat va dissenyar, en el curs de diverses reunions, un **model de gestió de festes locals (MGFL)** per establir protocols d'actuació per prevenir el consum d'alcohol a les festes locals i es van començar a aplicar el 2019 i el 2020. No obstant això, a causa de la pandèmia de la COVID-19 es van paraitzar les activitats i es van suspendre les festes. Malgrat això, la POQIB va continuar la tasca durant la pandèmia, mantenint els contactes i aprofundint en els aprenentatges adquirits mentre es va col·laborar amb l'Institut d'Estudis de l'Oci de la Universitat de Deusto, la qual cosa va donar motiu a noves orientacions d'intervenció.

El segon ECP recull també el procés d'una experiència de prevenció entorn de les **festes de Sant Joan** duta a terme el 2022 a tres municipis de les Balears (Calvià, Eivissa i

Palma) que es van interessar a aplicar el MGFL. Es detallen els instruments utilitzats; concretament, el desenvolupament d'un esquema de model lògic acompanyat d'una estructura conceptual de la POQIB (Figura 1); una anàlisi DAFO per valorar oportunitats i dificultats per aconseguir els objectius prevists, i un **pla d'acció per al 2022** orientat a prevenir el consum d'alcohol entre menors, tant a les festes del Port d'Alcúdia com a les de Sant Joan. Durant aquest procés, els tres municipis implicats van crear una xarxa interna (intra) i externa (inter), en què comptaven amb diversos actors (Figura 2).

La **primera etapa (pre)** es va orientar a **identificar els problemes** anteriorment detectats a les festes i es va crear un protocol de recollida de dades. Tot seguit, es **va planificar** l'estratègia entre responsables municipals, incloent-hi el disseny d'actuacions i la formació de tècnics municipals i la formació en dispensació responsable de begudes alcohòliques (DRA) als establiments susceptibles de dispensar alcohol a menors. Es van adaptar i van difondre els materials necessaris per a la ciutadania i es va programar una estratègia de difusió i diversificació de la informació a través de la ràdio, la premsa i les xarxes socials. En una **segona etapa (peri)**, els agents de seguretat van prioritzar la detecció de situacions problemàtiques, així com el desplegament de policies per comprovar-ne la utilitat. La recollida de dades va suposar un important avanç per analitzar l'escala de l'acció i del problema, i així planificar millor les actuacions preventives en el futur. Amb les dades recopilades, cada municipi va iniciar l'elaboració d'un document tècnic i gràfic que descriu el procés seguit, així com les lliçons apreses i els punts febles trobats. En una **etapa final (post)** es va transferir la informació recollida entre els municipis participants i els membres de la POQIB per fer-ne una valoració conjunta, es van organitzar reunions en els municipis més implicats en el treball de camp i, a continuació, les persones referents van comunicar i van revisar la informació amb la POQIB.

Una vegada compartida, analitzada i processada tota la informació, es va començar a parlar de transitar cap a la **sostenibilitat, l'adopció, la consolidació i la validació de l'estratègia** en l'engranatge municipal. Es va considerar rellevant traslladar-ho a la resta de municipis de la Comunitat Autònoma per fer difusió a la ciutadania. Conjuntament i com a membres de la POQIB, es van compartir els resultats amb altres municipis, amb la finalitat que s'hi sumassin i per animar-los a posar en pràctica aquesta metodologia vinculada a organitzar festes amb compromís comunitari, inserint-hi la prevenció i aprenent junts a protegir les persones menors d'edat.

XARXA ACTIVA 2022 - FESTA DE LA NIT DE SANT JOAN

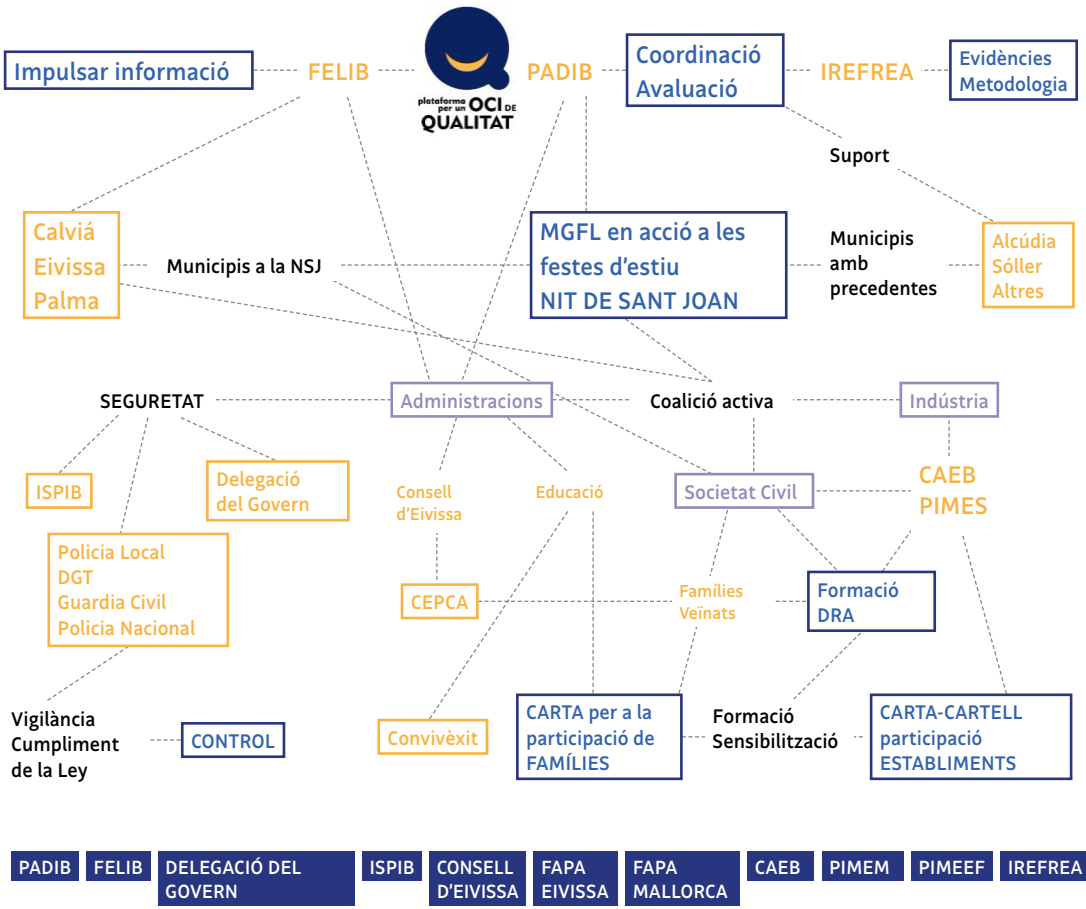

Figura 2. Xarxa d'actors actius durant la Nit de Sant Joan (IREFREA 2022)

4. CONCLUSIONS I REPTES

La POQIB ha suposat un espai de debat i d'unió de moltes institucions de les Illes Balears per transitar cap a un altre model d'oci que tengui en compte la salut pública, el benestar, la participació i la sostenibilitat. La necessitat de desenvolupar estratègies i intervencions des de la ciència preventiva ha suscitat tot l'entramat que conforma aquesta Plataforma. Entre les lliçons apreses durant el procés d'engegada de la POQIB, destaquen alguns aspectes:

- » **El lideratge compartit mitjançant la feina en coalició** mostra l'abast i impacte que suposa la creació d'una plataforma de treball amb un enfocament centrat en les comunitats locals. Particularment, la **incorporació de la indústria i de les entitats socials** en una estructura on es prenen decisions implica canvis significatius a diferents nivells. Per a les administracions, significa la integració de la realitat que viuen les entitats socials i la indústria en tot el procés de treball. Per a les entitats socials i la indústria, implica assumir la responsabilitat d'aportar i generar solucions als problemes, sortint d'un paradigma únic de denúncia i demanda de solucions.
- » **L'ús de l'evidència científica per promoure canvis en polítiques i pràctiques** suposa la possibilitat d'emprar de forma pràctica allò que ens mostra la literatura científica. Particularment, el desenvolupament d'un **model de gestió de festes locals (MGFL)** facilita la comprensió del fenomen de l'oci, en tota l'amplitud d'aquest, i la forma en què aquesta dimensió interacciona amb els consums. El desenvolupament d'un **model lògic** ha facilitat per la seva banda la planificació del disseny de les intervencions centrat en les prioritats detectades i ha facilitat la identificació de les qüestions a les quals hauria de donar resposta l'avaluació, així com la selecció de dades per recopilar i l'ús de la informació resultant.
- » **La difusió de la feina feta i la relació amb els mitjans de comunicació** mostra la importància de presentar resultats acadèmics i no acadèmics, tant a representants polítics i en fòrums científics com al públic no especialitzat. És el resultat de seleccionar mitjans de comunicació que entenguin la importància de temes rellevants per a la comunitat i facilitin qüestionar certes pràctiques i generar nous estats d'opinió.

Les corporacions locals i els municipis tenen un gran potencial per engegar estratègies de prevenció estructural o ambiental. No obstant això, la implementació d'aquest tipus d'intervencions és complexa. Entre els reptes plantejats figura la necessitat d'una **recollida de dades quantitatives de manera sistemàtica**. D'altra banda, s'assenyala que, si bé l'enfocament multicomponent és el més prometedor, en la pràctica **les coalicions de**

treball són difícils d'establir. El lideratge de la coalició, la participació de la comunitat i el finançament són alguns dels problemes a què s'enfronta aquest tipus d'associacions de treball.

D'altra banda, la **participació activa del jovent** en el treball en coalició és un dels reptes més grans de cara al futur. Cal trobar noves formes de participació que incrementin la seva pertinència i participació. A això s'uneix **el repte d'intervenir en situacions que generen recel, conflicte o inquietud davant noves formes d'abordar la prevenció.** Finalment, un altre dels reptes en termes de sostenibilitat és el de **donar continuïtat a les accions preventives** que han funcionat i que generin efectes multiplicadors en altres municipis.

En definitiva, l'aprenentatge en acció opera en el domini del coneixement pràctic, en què les situacions són dinàmiques i canviants i no ens permeten treballar sobre models reproduïbles. El treball en coalició ofereix la possibilitat d'analitzar la interrelació de les organitzacions que la componen com a comunitat de coneixement i actua com a eina que impulsa canvis transformatius. Es tracta, en definitiva, d'una comunitat que comparteix aprenentatge i permet identificar les transformacions i els assoliments obtinguts.

PRIMERA PART

FONAMENTS TEÒRICS I MARCS DE LA PREVENCIÓ DE LES ADDICCIONS

1. EL PROBLEMA DE LES ADDICCIONS A LES ILLES BALEARS

TENDÈNCIES DEL CONSUM D'ALCOHOL EN LES ACTIVITATS D'OCI DE LES PERSONES MENORS D'EDAT A LES ILLES BALEARS

L'alcohol és la substància més consumida entre els adolescents i els adults joves al món i a Europa (Merz, 2017). A Espanya, l'inici se situa en els 14 anys i fins al 58,5 % de les persones menors d'edat n'ha consumit el darrer mes. Entre aquest grup, les dones hi mostren una major prevalença (OEDA, 2021).

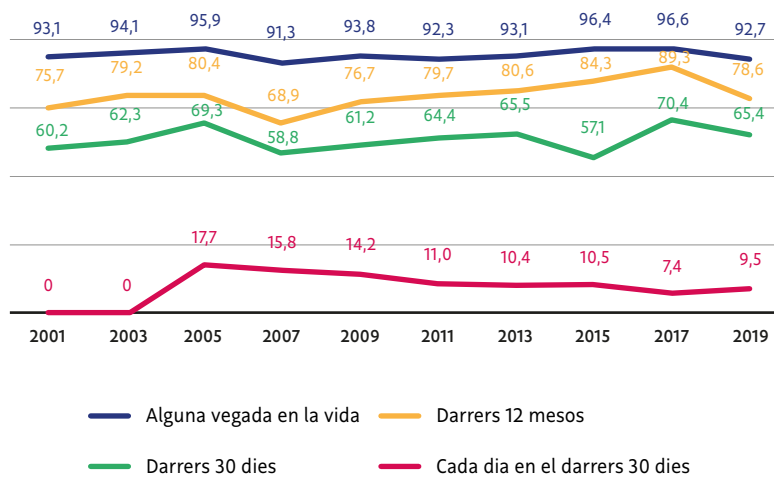
A les Illes Balears, la tendència és similar. Segons l'enquesta ESTUDES-IB¹, el 2021 l'edat mitjana d'inici en el consum d'alcohol se situa en els 14 anys. El 73 % dels estudiants n'hauria consumit de manera habitual el darrer any i el 50,2 % el darrer mes. Independentment de la mesura de freqüència, les dones adolescents mostren un percentatge de consum més elevat que els homes adolescents (53,8 % vs. 47,3 %). Respecte de les embriagueses, un 19,4 %, independentment del gènere, afirma haver-se engatat el darrer mes; un 38,2 % afirma haver practicat una ingesta excessiva d'alcohol en un període curt de temps el darrer any (*binge drinking*), i un 18,1 % afirma haver assistit a botellades el darrer mes. Els espais on se'ls subministra alcohol són molt variats: hi prevalen en primer lloc els supermercats (que subministren alcohol al 72 % dels estudiants), els segueixen les botigues de barri i quioscs (57,3 %), els bars i pubs (52,8 %) i, en menor percentatge, però també important, hipermercats (44,5 %), cases particulars, alienes (45,7 %) o pròpies (38 %), i discoteques (16,3 %) (DGSP, 2022).

El percentatge de consum dels estudiants menors d'edat és un reflex d'un consum que també es dona en la població adulta. Segons l'enquesta EDADES, elaborada en persones d'entre 15 i 65 anys, un 78 % de la població ha consumit alcohol el darrer mes a les Illes Balears. El consum ha variat poc les darreres dues dècades i ha esdevingut un hàbit social (gràfic 1). Els principals motius adduïts per justificar-ne el consum són que

¹ Enquesta accessible en l'Observatori Autòmic de Drogues del PADIB https://www.caib.es/sites/padib/ca/observatori_autonomic_de_drogues/

«anima la festa» (70 %), que «els agrada» (43 %) i que els ajuda a «encaixar en el grup» (25,5 %) (gràfic 2). D'altra banda, l'enquesta ESTUDES aporta informació addicional sobre el consum de drogues dels estudiants de les Balears.

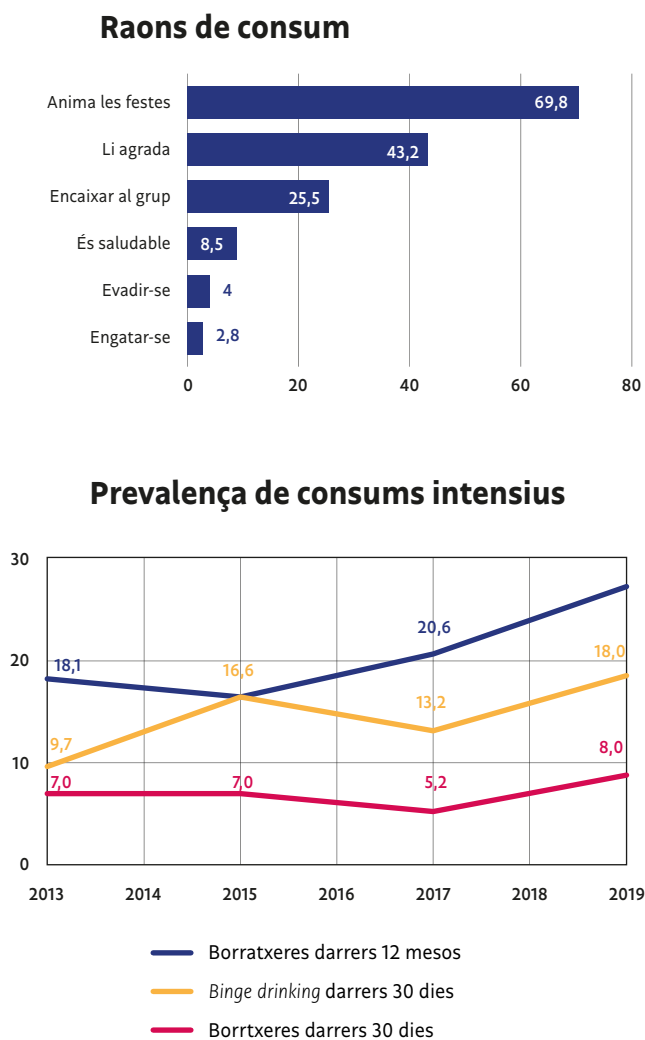
Gràfic 1. Patró de consum d'alcohol poblacional (15-65 anys) entre 2001 i 2019

Font: DGSP- GOIB, 2020, pàg. 7

A més de les esmentades més amunt, hi ha altres variables rellevants que s'han de tenir en compte, com ara el gènere, les conseqüències que deriven del consum de l'alcohol, la imbricació d'aquest consum amb desigualtats socials i educatives, i molt especialment la relació dels consums addictius amb les activitats d'oci que practiquen els adolescents. Tots aquests són àmbits per explorar en profunditat en relació amb la població jove de les Illes Balears.

Gràfic 2. Raons del consum i patró de consum intensiu i de risc, a l'alça, en població general de 15 a 65 anys

Font: DGSP- GOIB 2020, pàg. 7-8

EL CONSUM D'ALCOHOL I LES SEVES CONSEQÜÈNCIES EN LA SALUT PÚBLICA

Alguns estudis han indicat una relació entre el consum d'alcohol i els efectes negatius a curt i a llarg termini. Per exemple, les altes taxes d'abandonament escolar, els comportaments sexuals de risc, els accidents de trànsit, la violència i les lesions, l'ús i abús de substàncies en el futur, el suïcidi i la pèrdua substancial de salut (WHO, 2018; Roerecke *et al.*, 2013; Erickson *et al.*, 2013; Weybright *et al.*, 2016; Griswold *et al.*, 2018). D'altra banda, hi ha àmplia evidència de la relació entre el consum d'alcohol i les morts prematures, estimades en unes quinze mil a l'any atribuïbles a aquest consum, la qual cosa significa un 4 % de risc general de mortalitat (OEDA, 2021). Així mateix, la mortalitat atribuïble a l'alcohol afecta més homes que dones, i de totes les edats. En el col·lectiu més jove, de 15 a 35 anys, afecta un 10 % d'homes i un 4,5 % de dones. De fet, la mortalitat atribuïble a l'alcohol és una tendència en alça als països més rics i afecta més de tres milions de persones al món (OMS, 2018) en forma de malalties, violències i accidents.

La mortalitat no és l'única conseqüència atribuïble a l'alcohol, sobretot quan es tracta de població jove o de persones menors d'edat. L'inici primerenc en el consum és un indicador de greus problemes a mitjà i llarg termini (Dawson *et al.*, 2008; Pitkanen *et al.*, 2005; Zakrajsek & Shope, 2006). Aquest consum afecta l'estil de vida, els estils de diversió, els valors i la identitat dels més joves. En bona part, es manifesta en situacions recreatives, en què els adolescents aprenen a relacionar-se; en aquests contextos, els joves perceben les drogues com a part de la diversió.

El dany causat per l'alcohol no només afecta els consumidors, sinó que té conseqüències (econòmiques, socials i personals) en l'entorn més proper i en la societat. La relació entre consum d'alcohol i desigualtat social ha estat demostrada. Per tot això, reduir el consum d'alcohol es converteix en un imperatiu en salut pública (OMS, 2019). Les abundants evidències dels efectes negatius en la salut de les persones i en el seu entorn ja es van fer públiques fa diverses dècades, i a Espanya estaven ja ben documentades des del 2008 (Ministeri de Sanitat i Consum, 2008).

L'Estratègia Nacional sobre Addiccions 2017-2024 i la legislació vigent a Espanya estableixen com a principal preocupació l'elevat consum d'alcohol per part dels menors, que fa que encara sigui una prioritat en les estratègies de prevenció i control². L'objectiu estratègic 10.1.2 diu: «Limitar l'accessibilitat dels menors a les drogues i a altres conductes susceptibles d'addicció». També preveu incorporar la prevenció ambiental, prin-

2 Estratègia Nacional sobre Addiccions 2017-2024. Accessible en: https://pnsd.sanidad.gob.es/pnsd/estrategianacional/docs/180209_estrategia_n.adicciones_2017-2024__aprobada_cm.pdf

cipalment en espais comunitaris. No obstant això, la majoria dels joves menors d'edat informen en les enquestes escolars oficials de la facilitat d'accés (ESTUDES, 2021). No hi ha dubte que les llacunes i les ambigüitats en la legislació actual hi faciliten aquest accés i dificulten la supervisió i l'execució de les diverses normatives vigents. En conseqüència, i en la pràctica, els adolescents poden obtenir alcohol de moltes formes i a molts establiments, incloses botigues i supermercats, bars i discoteques, així com de fonts socials, com ara amics o germans amb l'edat legal per adquirir-ne.

Per tot això, l'alcohol és la droga no només amb més prevalença de consum a Espanya, sinó amb més risc en salut pública, ja que causa un greu dany social, per mor de l'elevat consum d'aquest entre persones menors d'edat, i comporta un conjunt de conseqüències negatives que moltes vegades no es perceben a primera vista.

El màrqueting de l'alcohol és crucial per comprendre la incidència del consum d'aquest, especialment entre els joves, així com l'augment del consum en el col·lectiu de les dones en aquest grup d'edat. El màrqueting es dirigeix clarament a fomentar-ne el consum de joves i adolescents en espais d'oci, i associar-lo als efectes psicoactius i a l'èxit social i sexual (Ministeri de Sanitat i Consum, 2008). Els canals utilitzats són molt variats i inclouen estratègies molt creatives vinculades a esdeveniments d'interès juvenil, sèries televisives, esports o musicals. A més, com esmenta J.R. Villalbí, delegat del Govern del Pla Nacional Sobre Drogues, aquest màrqueting s'acompanya d'una estratègia planificada per evitar-ne la regulació. Per a això, s'utilitzen organitzacions pantalla (finançades per la indústria sota suposats objectius preventius) en les quals s'involucren personalitats del món sanitari apellant als beneficis modestos que per a algunes persones té el consum de dosis baixes d'alcohol (Ministeri de Sanitat i Consum, 2008).

El disseny del màrqueting de l'alcohol està molt elaborat en funció de les cultures i significats del públic al qual es dirigeix. En el cas dels més joves, el màrqueting canvia en funció dels països (Hellman *et al.*, 2010, Hellman & Rolando, 2013), amb imatges comercials estimulants de valors culturalment apreciats pels adolescents. Segons sigui el col·lectiu, s'emfatitzen valors com la independència, la llibertat, l'èxit, la competitivitat o el plaer; en d'altres, la interdependència, l'harmonia, la família o les jerarquies socials. Els patrons culturals individualistes es troben en la majoria de les regions del nord i l'oest d'Europa, mentre que les cultures del sud d'Europa contenen patrons més col·lectius —cosa que no significa que es complementin o es barregin segons el moment (De Mooij, 2010).

UNA PREVENCIÓ FRAGMENTADA

Les campanyes de prevenció desenvolupades les dècades passades a Espanya, així com a les Illes Balears, han mostrat una certa fragmentació i desconexió en la coordinació de les estratègies preventives. Amb això ens referim al fet que s'haurien de millorar aquests aspectes:

- » Coordinar estratègies i programes de prevenció.
- » Assegurar la continuïtat en la implementació de programes de qualitat.
- » Detectar i intervenir en les bretxes de seguiment per a l'avaluació d'aquestes.

Aquesta fragmentació afecta la prevenció, ja que podria comportar un ús ineficient dels recursos disponibles, amb el consegüent increment de costos, així com sentiments d'insatisfacció dels usuaris en desconèixer els sistemes d'accés a programes o serveis.

Tant si s'implementa una intervenció preventiva o diverses, cal disposar d'una estructura o sistema d'implementació. Amb això feim referència a una connexió que generi sinergies entre diferents sectors i àmbits socials, que aconseguixi que l'esforç de la prevenció s'expandeixi, i que garanteixi la qualitat de la implementació al llarg del temps. D'aquesta forma, s'assegura un impacte òptim en el conjunt de la població.

Posem un exemple. Una intervenció de prevenció de les addiccions en l'àmbit escolar basada en l'evidència és probable que tenguin un impacte positiu si s'imparteix amb fidelitat al programa, en un període vital en què el jovent s'inicia en aquest consum de substàncies. La intervenció exercirà un efecte positiu tant sobre l'escola com entre el grup d'iguals dels estudiants. A més, si es combina amb una intervenció centrada en la família, amb la implicació dels pares i mares d'aquest grup d'edat, els resultats positius poden veure's augmentats en conjunt.

Així mateix, si a aquesta intervenció escolar i familiar hi afegim canvis en les polítiques i estratègies a l'àmbit comunitari o ambiental, com ara polítiques municipals que augmentin les normes contràries a l'ús de substàncies, els resultats perseguits per les diferents intervencions es veuran àmpliament millorats. De manera que cal que les intervencions en prevenció escolar, familiar, comunitària o ambiental s'implementin de forma coordinada i en xarxa per crear estratègies connectades que n'augmentin l'eficàcia davant implementacions aïllades.

Per contra, aquelles intervencions basades únicament en la responsabilitat de l'individu —i més encara quan es tracta de menors d'edat— i que legitimen el «consum moderat

o el consum responsable», paradoxalment han produït un efecte contrari, i s'han mostrat com una eina efectiva per iniciar-se en el consum d'alcohol.

Cal diferenciar entre dos conceptes que podrien confondre. Per una banda, la idea de «consum moderat o responsable», i per una altra, la «dispensació responsable d'alcohol (DRA)». El primer concepte, «consum responsable», no està acceptat per l'OMS ni cap altra organització sanitària perquè posa la responsabilitat en l'individu, sense tenir en compte el context en què es produeix aquest consum. En canvi, el concepte «dispensació responsable d'alcohol» sí que constitueix una pràctica que té efectes preventius (Rodríguez-Martos et al., 2004; Terradillos et al., 2011). Les formacions en DRA capaciten el personal dels locals on es dispensa alcohol perquè exerceixin una labor preventiva entre els clients, és a dir, involucren la indústria.

Si es vinculen aquests programes de dispensació responsable a altres estratègies, els resultats augmenten. Per exemple, se sap que els programes DRA han d'estar lligats a una estricta aplicació de la llei i a una estratègia de concessió de llicències de venda d'alcohol. Si, a més, s'associen a una mobilització comunitària que contribueixi a conscienciar i augmentar el coneixement dels danys associats al consum, tot això en conjunt podria donar resultats òptims, com els obtinguts pel programa STAD³ a Suècia. Aquest tipus de programes mostra que es pot aconseguir reduir el consum d'alcohol limitant-ne la disponibilitat, a més dels problemes que s'hi relacionen. Per això és important la connexió entre accions, programes i estratègies.

Les recerques desenvolupades durant les darreres dècades, com ara el projecte AMPHORA⁴ (Anderson et al., 2013), mostren de forma fefaent el pes que els factors ambientals exerceixen sobre el consum d'alcohol i els danys relacionats. Factors com un ambient permissiu, la disponibilitat d'alcohol barat, la falta de neteja, l'amuntegament, una música massa alta o una mala gestió de les persones responsables dels locals, exerceixen una influència directa sobre els consums i els riscos relacionats (Hughes et al., 2012). De manera que cal comprendre millor l'impacte que aquests factors exerceixen sobre els contextos socials, físics, culturals i regulatoris (Hughes et al., 2011).

També cal tenir en compte que, per diversos motius, com ara la falta de finançament o d'una sòlida cultura de l'avaluació, comptam amb una oferta àmplia de programes dels quals desconeixem l'eficàcia o l'efectivitat. Per aquest motiu, s'han desenvolupat

3 <http://www.stad.org/en/about-stad>

4 https://drogues.gencat.cat/es/professionals/projectes_internacionals/amphora_alcohol_public_health_research_alliance/

iniciatives a l'àmbit europeu, com la plataforma Xchange⁵, impulsada per l'Observatori Europeu de les Drogues i les Toxicomanies (OEDT)⁶, o espanyoles, com el Portal de Bones Pràctiques⁷ finançat pel Pla Nacional sobre Drogues del Ministeri de Sanitat (PNSD).

Recentment, el PNSD ha presentat de forma oficial aquestes plataformes que treballen per promoure l'avaluació dels programes, de manera que podem seguir impulsant els que presenten resultats positius i descartar els que no hagin mostrat aquesta efectivitat. També s'estan iniciant formacions sobre els Estàndards Europeus de Qualitat per a la Prevenció de les Drogodependències (EDPQS, en les sigles en anglès) o sobre el Currículum de Prevenció Europeu (EUPC), en els quals també s'ha involucrat el Pla d'Addiccions de les Illes Balears (PADIB), per estendre'l a l'àmbit local. Tot això facilita que tant els dissenyadors com els implementadors de programes, així com els responsables en la presa de decisions i elaboració de polítiques sobre prevenció, comptin amb eines per valorar la qualitat potencial dels programes, encara que aquests no s'hagin vist sotmesos a una avaluació formal.

5 <https://www.emcdda.europa.eu/best-practice/xchange>

6 https://european-union.europa.eu/institutions-law-budget/institutions-and-bodies/search-all-eu-institutions-and-bodies/european-monitoring-centre-drugs-and-drug-addiction-emcdda_es

7 <http://www.buenaspracticasadicciones.es/>

2. FONAMENTS DE LA PREVENCIÓ BASADA EN LA COMUNITAT

LA PREVENCIÓ DAVANT EL CONSUM D'ALCOHOL

Des de fa diverses dècades, els organismes internacionals subratllen la necessitat de desenvolupar polítiques preventives que tenguin en compte els contextes en els quals es produeix o legitima el consum d'alcohol.

La Carta Europea sobre l'Alcohol⁸ (OMS, 1995), adoptada el 1995, exhorta tots els estats membres a elaborar polítiques integrals sobre l'alcohol i a implementar programes que atenguin entorns socials, legals i econòmics. Així mateix, la Declaració sobre Joves i Alcohol⁹ adoptada per la Conferència Ministerial sobre Joves i Alcohol d'Estocolm, de febrer del 2001 (European Alcohol Action Plan, EAAP), proposa el desenvolupament d'objectius específics, mesures polítiques i activitats de suport per a la gent jove. Aquesta declaració té com a objectiu protegir els infants i joves de la pressió perquè consumeixin alcohol i reduir els danys que els fa l'alcohol directament o indirectament (OMS, 2006). Aquestes estratègies s'han reiterat més recentment en el Pla d'Acció Europeu per Reduir l'Ús Perjudicial d'Alcohol 2012-2020¹⁰ (Oficina Regional per a Europa de l'Organització Mundial de la Salut, 2011).

Segons la proposta marc europea, la participació de les comunitats locals és crucial per prevenir el consum d'alcohol perquè aquestes mateixes dissenyin i proposin mesures efectives i siguin les principals promotores d'estratègies de prevenció del consum d'alcohol adaptades a cada context social i cultural. Per a això cal conèixer-ne les necessitats, interessos, recursos i habilitats locals, així com el nivell d'evidència disponible. La participació activa dels responsables locals, els funcionaris i alts càrrecs de l'Adminis-

8 <https://www.sanidad.gob.es/ca/ciudadanos/proteccionosalud/adultos/docs/cartaeuropea.pdf>

9 <https://www.sanidad.gob.es/areas/promocionprevencion/alcohol/internacional/oms/estocolmo2001.htm>

10 <https://apps.who.int/iris/handle/10665/107307?locale-attribute=es&>

tració és vital per a la salut pública i la presa de decisions, així com la participació de la societat civil (organitzacions de famílies, veïns i altres grups d'interès), que poden exercir un paper preventiu i de defensa de la salut pública (OMS, 2006). Algunes recerques recents sobre aquest tema reforcen la idea que la prevenció ha d'integrar estratègies d'informació sobre les conseqüències nocives del consum d'alcohol, actuar envers grups i no individus, enfortir la normativa i adoptar enfocaments ambientals (Anderson et al., 2018).

Una de les principals estratègies en la prevenció dels problemes de salut i comportamentals dels joves és involucrar i mobilitzar les comunitats perquè actuïn com els seus propis agents de canvi. La literatura ha demostrat que les iniciatives basades en la comunitat, és a dir, aquelles estratègies que comprometen, mobilitzen i involucren activament les comunitats a les quals s'adrecen, són l'enfocament més eficaç per prevenir el consum d'alcohol entre els joves (Griswold et al., 2018; UNODC, 2021). Una anàlisi de la literatura internacional per valorar els components eficaços de la dimensió comunitària conclou que les intervencions multicomponent que promouen la mobilització de la comunitat, el compliment de les lleis (*law enforcement*) i la intervenció davant les promocions i la publicitat, han de considerar-se com a estratègies amb bon potencial preventiu (Porthé et al., 2020). No obstant això, el recorregut fet en intervencions comunitàries encara és escàs i per això és important avançar i millorar les condicions ambientals (Stockings, 2018, McGrath et al., 2019).

La literatura mostra que les corporacions locals i els municipis compten amb un gran potencial per engegar estratègies de prevenció estructural o ambiental (regulació d'horaris de venda d'alcohol, prohibició del consum a certs indrets i en determinats períodes, o dotació i enfortiment de la policia local per assegurar el compliment de la normativa). Aquesta feina és especialment eficaç si a més es desenvolupa dins plataformes o coalicions que facilitin el disseny, la implementació i la sostenibilitat de les mesures de forma col·lectiva. D'aquí la importància de fer esforços a l'àmbit comunitari orientats a facilitar canvis en el context cultural, social, físic i econòmic emmarcats en polítiques i intervencions basades en la participació activa de la comunitat (EMCDDA, 2018; 2020).

Ara bé, la implementació d'aquest tipus d'intervencions presenta diversos desafiaments: és menester la participació activa de múltiples actors, enfocaments basats en l'evidència científica, recopilació i anàlisi de dades, distribució de les funcions (comprendre on hi ha els problemes i orientar les activitats i estratègies adequadament) i creació i difusió de missatges de sensibilització comunitària amplis, de manera que arribin a tota la ciutadania.

LA DIMENSIÓ COMUNITÀRIA EN PREVENCIÓ

Hi ha un consens generalitzat sobre la importància que la comunitat dirigeixi i administri, a l'àmbit local, les intervencions enfocades a tractar els problemes relacionats amb el consum d'alcohol (Robinson, Tether i Teller, 1989). La governança de la vida recreativa involucra moltes agències, indústries i parts interessades, de manera que la cooperació entre aquestes, mitjançant plataformes o coalicions de treball, és essencial per ampliar l'abast i el resultat de les intervencions.

Aquestes coalicions inclouen representants de l'Administració i de les autoritats locals, membres de la policia i dels serveis de salut, equips de prevenció i altres agències, així com representants de la indústria i de la societat civil local. Els estudis mostren així mateix que els programes comunitaris multicomponent resulten més eficaços que l'aplicació de diverses intervencions per separat (Holderet *et al.*, 2000; Wagenaar *et al.*, 2000).

D'altra banda, la participació de les organitzacions de la societat civil (OSC) en el desenvolupament i la implementació de polítiques contra el consum de drogues, aporta nova informació al procés de presa de decisions i a la formulació de legislacions (CSIDP, 2018). Treballar amb la comunitat ha esdevingut una estratègia fonamental per a la Regió Europea de l'Organització Mundial de la Salut (OMS, 2018), i els estudis mostren que la participació ciutadana ha promogut el canvi social en una gran varietat de contextos locals (Reid *et al.*, 2017; Russell, 2020). A més, les OSC juguen un paper important en el desenvolupament de la feina en xarxa, ja que representen una oportunitat per construir comunitats més fortes (CSIDP, 2018). Això no obstant, per dur-ho a terme, especialment en iniciatives de salut pública com la prevenció del consum de drogues, és important comprendre la capacitat i les característiques d'aquestes organitzacions, així com altres característiques organitzacionals que afecten l'empoderament dels membres de la coalició (Powell *et al.*, 2017), ja que, com s'ha indicat, l'èxit de les iniciatives amb enfocament de prevenció comunitària sovint depèn de la participació ciutadana.

Per tant, per a una implementació més bona d'estratègies de prevenció comunitària necessitam comprendre la relació entre els factors individuals, situacionals, comunitaris i ambientals que influeixen en el procés participatiu i col·laboratiu dins un context de prevenció d'abús de substàncies. Comprendre la situació actual facilitarà l'avaluació dels canvis que cal fer per potenciar un enfocament més col·laboratiu en prevenció.

La importància de l'oci és clau en la prevenció de conductes addictives, encara que, atesa l'envergadura d'aquestes, encara és un aspecte poc analitzat fins avui. L'acostament al concepte d'oci té una llarga trajectòria (Miguel, 2021; Simón, 2001). Un dels principals

referents al nostre país, Manuel Cuenca, entén l'oci com «aquelles experiències lliures, satisfactòries i amb un fi en si mateixes, és a dir, voluntàries i separades de la necessitat, entesa com a necessitat primària» (Cuenca, 2004). L'oci té a veure amb viure experiències lúdiques, culturals, esportives, socials, que suposen una presa de decisions i una assignació de temps. Aquestes activitats responen a interessos o prioritats de cadascú i impliquen un gaudi i una valoració a través de les emocions que s'hi generen, i que contribueixen que puguin repetir-se o establir-se com a rutines habituals dels nostres espais i temps.

La societat contemporània transita des d'una societat estructurada a partir del valor de la feina cap a una societat del coneixement. Aquest trànsit suposa avançar cap a un model en el qual les persones marquen la diferència pel que saben, pel que cosa fan, per les seves aportacions personals a la manera de fer les coses, però, sobretot, per la seva experiència professional i vital. Per a moltes persones, el títol acadèmic o el rol laboral ja no són les úniques fonts d'identitat o de creació de capital social, especialment entre el jovent. Les activitats i contextos d'oci també ocupen un espai rellevant en la construcció identitària dels joves. La irrupció de les tecnologies digitals té molt a veure amb aquesta transformació. Ja no hi ha una línia tan nítida entre els espais de «feina» i de «no feina» (temps lliure), ni l'activitat que es fa per obligació de l'activitat de «gaudi» (consultar el mòbil), els temps s'entremesclen i superposen.

Algunes barreres associades a la ubicació i la temporalitat s'estan difuminant, es pot gaudir d'una experiència d'oci alhora que s'accedeix a un correu de l'oficina. La realitat s'ha tornat simultània. Tot això porta associades importants repercussions en la gestió social de l'educació, de la salut, del temps i de la ciutat com a espai de convivència i aprenentatge.

LA IMPORTÀNCIA DEL CONTEXT I DELS AGENTS SOCIALITZADORS

La teoria ecològica de Bronfenbrenner (1979) defineix un sistema ambiental basat en el desenvolupament dels individus a través dels diferents ambients en els quals es mou i que influeixen conseqüentment en els seus canvis i en el seu desenvolupament cognitiu, moral i relacional. Així mateix, el model de desenvolupament social (SDM en anglès) desenvolupat per Catalano i Hawkins (1996) postula que un individu aprèn un comportament prosocial o antisocial a través dels agents socialitzadors com la família, l'escola, els companys i la comunitat. Aquest model de desenvolupament social es basa en recerques que integren el paper que fan els factors de risc i protecció en el comportament. L'enfocament es basa en la premissa que es pot aconseguir una reducció de la prevalença dels problemes de salut i conducta dels adolescents en una comunitat si

s'identifiquen els factors de risc elevats i els factors de protecció reduïts que experimenten els joves de la comunitat. Després d'aquesta anàlisi, es poden seleccionar mesures de prevenció provades i efectives i programes d'intervenció primerenca que abordin aquests factors de risc i protecció específics.

Les activitats del programa «Communities That Care»¹¹ (CTC), desenvolupat per Catalano i Hawkins, estan dissenyades per desenvolupar la capacitat de col·laboració, dins una coalició de prevenció comunitària, i les relacions amb altres organitzacions, agències i individus interessats a prevenir la salut i els problemes de conducta dels adolescents. A través d'una seqüència d'activitats de capacitat i assistència tècnica, el programa CTC desenvolupa la capacitat de la comunitat per a l'acció col·laborativa especificant oportunitats per a la participació comunitària, desenvolupant habilitats per a un compromís constructiu en la planificació estratègica de prevenció i brindant reconeixement i reforç per a la col·laboració. Concretament, els objectius del programa CTC són:

- A. Generar una major apropiació comunitària de les iniciatives de prevenció.
- B. Reduir la duplicació i la fragmentació dels recursos de la comunitat.
- C. Reduir la competència entre agències.
- D. Millorar la sostenibilitat de les mesures de prevenció.
- E. Proporcionar «un vehicle per resoldre problemes que són massa complexos perquè els resolgui una sola agència» (Jasuja et al., 2005).

La col·laboració entre múltiples sectors comunitaris és un component essencial de la teoria del canvi del CTC.

LES PLATAFORMES COMUNITÀRIES MULTICOMPONENT

A països com el Regne Unit, Suècia, Canadà, Austràlia i Nova Zelanda, l'abordatge de l'oci nocturn és ja una prioritat política que es tracta de diferents formes segons el país que analitzem.

A Austràlia, les iniciatives polítiques depenen de l'Estat central, dels estats federals i de les regions, mentre que els municipis hi fan un paper menor (Howard et al., 2014). A Suècia, encara que el consum de l'alcohol s'aborda generalment a escala estatal, la municipalitat d'Estocolm (Wallin & Andreásson, 2004) ha desenvolupat una iniciativa pionera que ha donat lloc al model STAD ('Estocolm prevé l'alcohol i les drogues', en les

¹¹ <https://www.communitiesthatcare.net/>

sigles en anglès). Amb més de vint anys d'experiència, el model STAD s'ha estès a múltiples entitats locals, nacionals i europees, amb la implementació del projecte «STAD in Europe»¹², i ha donat lloc a altres iniciatives, com el recent «Clubs against Drugs» (Gripenberg et al., 2011a) per prevenir i reduir el consum de drogues il·legals en locals amb llicència. D'altra banda, al Regne Unit els municipis juguen un gran paper mitjançant el control de l'atorgament de llicències que necessiten els locals per dispensar i vendre alcohol, tot i que certes iniciatives, com els horaris d'obertura i tancament dels locals, depenen del Govern.

Aquest enfocament integral combina aspectes de mobilització comunitària, una aplicació estricta de la llei, vigilància, campanyes educatives i de sensibilització en els mitjans, un pla per als establiments amb llicència per treballar-hi conjuntament i compartir informació amb la policia, i un programa de formació del personal dels locals que proporciona habilitats en dispensació responsable de begudes alcohòliques i resolució de conflictes. Una de les claus és crear capital social, concepte que fa referència al resultat de la col·laboració entre persones dins un grup, un municipi o un col·lectiu. Aquestes creen connexions que dinamitzen comunitats i persones per al desenvolupament dels seus objectius, en aquest cas de l'entorn local davant necessitats de salut pública i de benestar ciutadà.

LA PREVENCIÓ AMBIENTAL A EUROPA. EXPERIÈNCIES D'ÈXIT

A Europa, s'han anat desenvolupant mesures de prevenció ambiental que han donat lloc a l'anàlisi i el desplegament d'aquestes estratègies. L'estudi fundador (Oncioiu et al., 2018) afirma que aquestes haurien de preveure mesures reguladores, físiques i econòmiques. Segons l'Observatori Espanyol sobre la Droga i les Addiccions (OEDYA, 2019), comencen a desenvolupar-se programes amb un enfocament ambiental i innovador que, tot i que encara es troben en procés d'experimentació i observació, mostren indicis d'èxit que mereixen una anàlisi més afinada.

A Anglaterra i Gal·les, el treball en coalició entre agències locals és exigít per llei (Home Office, 2007). Aquestes coalicions es coneixen com a *community safety partnerships*, i treballen per millorar la salut i la seguretat dels clients en els contextos on es consumeix alcohol. La iniciativa Liverpool's City Safe inclou vigilància policial, un pla de treball conjunt entre locals recreatius i la policia, un programa de formació del personal dels locals, la prohibició de beure al carrer i campanyes de seguretat dirigides als clients,

¹² <http://stadineurope.eu/>

entre d'altres. Per la seva banda, la iniciativa Tackling Alcohol-related Street Crime (TASC), coalició multiagència liderada per la policia de Cardiff, ha demostrat una reducció significativa d'incidents vinculats al consum d'alcohol des de l'aplicació del programa (Maguire & Nettleton, 2003). D'igual forma, la Llei de llicències d'Escòcia (2005) proporciona un marc jurídic que exigeix als titulars de les llicències per a la venda d'alcohol un funcionament responsable dels seus negocis, que inclou la formació obligatòria per a tot el personal que dispensa alcohol.

El programa STAD, iniciat el 1996, té com a objectiu la prevenció de la venda d'alcohol als menors i als clients embriacs. El model STAD es caracteritza per un enfocament sistemàtic, és a dir, que els esforços de prevenció han de basar-se en la col·laboració interdisciplinària i intersectorial entre operadors clau que treballen junts per influir en la disponibilitat i la demanda d'alcohol i altres drogues en la societat. STAD utilitza mesures de control, tant formals com informals, per abordar el consum excessiu d'alcohol en els locals recreatius com bars i clubs, però també subratlla la necessitat que la comunitat doni suport a aquestes mesures.

Aquesta intervenció, obligatòria des del 1999, inclou tres components fonamentals: la mobilització comunitària mitjançant l'associació de diferents agències governamentals i la indústria, la formació del personal en dispensació responsable i el compliment (cooperatiu) de la normativa. L'avaluació d'aquesta intervenció ha subratllat impactes positius com una reducció de la delinqüència del 29 % (1998-2000), una disminució dels problemes en els locals amb llicència, un augment en el nombre de locals que es nega a servir als clients intoxicats (70 % el 2001) i un augment constant en el nombre de negatives a servir als menors, que han passat del 55 % el 1996, al 59 % el 1999, i el 68 % el 2001 (Wallin & Andreásson, 2004). El programa ha demostrat també una gran rendibilitat cost-benefici (Månsdotter et al., 2007).

Davant l'evidència que el consum de drogues entre el personal i els clients de clubs mostrava més prevalences que entre la població en general (Gripenberg et al., 2011a), STAD va llançar el 2001 un programa específic anomenat «Clubs contra les Drogues». Aquest programa proposa un enfocament ambiental per a la prevenció del consum i se centra en establiments d'alt risc (clubs i discoteques de moda) per disminuir l'accessibilitat i les oportunitats d'ús. El programa ha demostrat l'eficàcia de la intervenció dels porters per detectar i assistir els clients sota els efectes d'aquest consum (Gripenberg et al., 2011b).

En el marc del projecte STAD in Europe, finançat per la Comissió Europea, es va desenvolupar, a Palma, una adaptació d'aquest model, centrada en el consum als espais públics (carrers, places, parcs i platges), conegut popularment com a *botellada*. Per a

això, es va constituir una comissió municipal amb representació en set àrees amb l'objectiu de dissenyar i implementar una estratègia municipal i comunitària¹³. L'avaluació de necessitats va posar en evidència alguns dels factors que contribuïen a mantenir el problema, com les llacunes en la legislació, la debilitat dels mètodes de supervisió i compliment de la normativa, l'àmplia disponibilitat comercial i social i una acceptació generalitzada del consum d'alcohol. Per facilitar la sensibilització i la participació activa de les entitats comercials i de la societat civil, es van fer proves d'alcoholèmia i entrevistes al grup diana en botellades i proves de compra, i formacions als empleats de les entitats comercials amb vista a disminuir les vendes d'alcohol a menors en supermercats. A més, es va desenvolupar un protocol de compra i es va implementar una estratègia de *mystery shopping* per recollir dades abans i després de la intervenció (Duch et al., 2020).

A les cadenes de supermercats que van participar en la formació de formadors i el programa de formació de venedors, les vendes d'alcohol a menors van disminuir significativament, passant d'un 76,9 % el 2018 a un 45,5 % el 2020. L'estudi també va mostrar un augment significatiu de les vegades en què es preguntava al comprador per la seva edat (del 3,8 % al 45,4 %), així com del nombre de vegades en què es demanava el carnet d'identitat (del 15,4 % al 72,7 %). Addicionalment, es va observar un augment significatiu en la visibilitat de la senyalització que indicava la prohibició de venda d'alcohol als menors d'edat. D'aquesta manera, la mobilització comunitària, combinada amb la formació del personal, s'associa amb augments significatius en el compliment de la legislació sobre begudes alcohòliques per part dels venedors de supermercats.

Si bé hi ha un consens general que un enfocament multicomponent és el més prometedor, en la pràctica aquest tipus d'aliances són difícils d'establir. En efecte, comporta algun temps crear sinergies entre les diferents agències, organitzacions i els diversos components involucrats. El lideratge de la coalició, la participació de la comunitat i el finançament són alguns dels problemes als quals s'enfronten aquest tipus d'associacions de treball.

Altres problemes d'aquesta mena de programes multicomponent són les dificultats per avaluar aquests enfocaments. No obstant això, projectes avaluats com l'STAD i el projecte Club contra les Drogues (Gripenberg et al., 2011b) implementats a Suècia, així com altres estudis sobre intervencions a Geelong i Newcastle (Austràlia) permeten comparar diferents iniciatives utilitzant una àmplia varietat de mètodes de recerca (Miller et al., 2012).

13 Més informació en: <http://stadineurope.eu/resources/>

3. L'OCI COM A DIMENSIÓ PREVENTIVA

QUÈ ENS MOSTREN ELS ESTUDIS SOBRE L'OCI?

La gestió social, comunitària i individual de l'oci és un indicador de qualitat de vida. Orwin Edman va més enllà i considera que «la prova més gran de la qualitat d'una civilització és la qualitat del seu oci». Diversos experts insisteixen en la complexitat d'aquest concepte, ja que el seu significat implica una manera de completar la nostra existència i identitat, un espai propi que es considera un dret, una font d'emocions i de construcció de valors (Cuenca, 2009).

En l'àmbit dels estudis de l'oci, aquest es defineix com una dimensió que abasta un domini molt ampli de la vida humana (Sttebins, 2015). L'oci es fa de forma personal o comunitària, per aquest motiu també es considera un fenomen social. Les experiències d'oci són vivències complexes que s'inicien quan les persones projecten activitats amb significat a les quals incorporen gaudi i desenvolupament personal.

L'oci, com a dimensió de desenvolupament humà, s'entén en relació amb la seva capacitat per promoure canvis i millorar la vida de persones a través de processos que deriven de l'exercici de formació per a la vida i d'adquisició de coneixement (Monteagudo, 2017). Entitats com la World Leisure Organization (WLO), en la Declaració de São Paulo de 2018, aborden la consideració de l'oci com un benefici per a les persones que es relaciona directament amb la felicitat que proporciona. Es tracta, per tant, d'un àmbit molt important per a l'evolució i el creixement de les persones, vinculat directament al seu benestar i qualitat de vida, que repercuteix en la salut.

D'aquesta manera, l'oci es constitueix en dret bàsic que requereix que altres necessitats humanes estiguin també satisfetes. A més, permet solucionar problemes d'incidència freqüent relacionats amb les societats actuals.¹⁴

La WLO afegeix també que aquests drets els han de respectar i hi han de donar suport totes les institucions de la societat, incloses les organitzacions comercials, les institu-

14 Més informació de la WLO en: <https://www.worldleisure.org/charter/>

cions educatives, els organismes professionals i les organitzacions no governamentals. Benestar i oci es complementen (Sirgy et al., 2017) quan, en implicar-se en activitats d'oci, les persones contribueixen a l'experiència subjectiva de benestar i aquestes s'associen amb valors i beneficis que contribueixen a satisfer necessitats bàsiques com la seguretat, la salut, el plaer, la recerca de sensacions, les necessitats econòmiques i d'evasió, i també necessitats de creixement com les simbòliques, estètiques i morals.

Tot i això, i més enllà del que s'ha dit anteriorment, hi ha molts tipus d'oci per considerar. Així com hi ha molts tipus d'educació, coneixements o formes d'entendre la llibertat, els grans conceptes tenen múltiples formes de ser entesos i gestionats per afrontar les necessitats humanes i collectives. Per això, és necessari contextualitzar-los i traslladar-los a experiències concretes. En aquest informe es faran algunes referències a estudis que han guiat l'esdevenir de la Plataforma per a un Oci de Qualitat de les Illes Balears (POQIB)¹⁵.

La pràctica o l'absència de l'oci està vinculada al seu caràcter dinàmic i pot adoptar una direccionalitat positiva o negativa. Si bé la Carta sobre l'Oci se centra en la promoció dels impactes positius de l'oci, cal considerar que algunes d'aquestes activitats poden ser potencialment perjudicials, tant per a les persones com per a la societat. La participació en activitats d'oci ha d'estar subjecta a les limitacions que estableix la llei amb l'únic fi d'assegurar el reconeixement i el respecte dels drets i llibertats de totes les persones, en concordança amb les normes i l'ordre públic, encaminats al benestar general en una societat democràtica.

L'oci comporta la generació d'un capital social. En la seva dimensió comunitària té beneficis i repercussions en les persones i grups socials, entre els quals, la connexió i cohesió social a través de les interaccions a les quals dona lloc, i és valuós quan, a més, es concep a través dels valors ètics que promulga, acosta les persones i fomenta la seva creativitat i participació en la comunitat. Totes aquestes formes estan connectades amb la creació de capital moral i social.

Alguns autors denominen *oci valuós* (Cuenca, 2014) el conjunt d'experiències en oci que consideram saludables, educatives, responsables, capacitadores i de qualitat. Alguns autors usen el terme «oci alternatiu» per a aquelles pràctiques que s'allunyen de consums tòxics (alcohol, tabac, cànnabis). En l'oci valuós, les relacions s'estableixen a con-

15 En la tesi doctoral de María O. Miguel Valdés, *Experiències compartides d'aprenentatge. Una via per al canvi d'identitat grupal en un context d'oci seriós*, pot trobar-se una posada al dia dels estudis d'oci. Accés en: <https://www.educacion.gob.es/teseo/imprimificherotesis.do?idfichero=nen25itmvp4 %3D>

seqüència de la pràctica solidària en què la pertinença i la confiança alludeixen directament al benestar social, ja que en procurar el benestar d'altres milloram el propi (Cuenca, 2014). El terme *oci valuós* inclou aquest oci que contribueix a un creixement en valors i capacitat de les persones i les comunitats.

A les Illes Balears, des d'inicis del segle XXI s'ha deixat constància que el model d'oci derivava cap a un model hegemònic i de riscos (Calafat et al. 2009; PNSD, 2021; Vidal-Infer et al. 2009). L'*oci nocturn* (*nightlife*, en anglès) fa referència a un context, emmarcat en uns temps, espais i circumstàncies, on el consum de drogues, les pràctiques sexuals de risc, les conductes violentes i la participació en altres conductes addictives coincideixen a configurar un model d'oci i socialització en el qual participa bona part de la població jove (Hughes et al., 2011). Aquest model s'ha anat estenent i convertint en hegemònic a les Illes Balears, la qual cosa ha facilitat que, com més va més, persones més joves s'hi hagin involucrat i hi participin. Durant dècades s'ha convertit en un model atractiu de turistes joves que cercaven precisament l'opció de desenvolupar conductes de risc (*balconing*, *pub crawling*, *binge drinking*, pràctiques sexuals insegures, etc.) i extralimitacions normatives com a part de la diversió.

Ara bé, aquesta tendència ja s'ha identificat com un problema que cal abordar. La difusió en els mitjans de comunicació de les conseqüències d'aquest model d'oci ha promogut una recerca més gran sobre la situació (Segura-Sampedro, 2017), alhora que ha fet saltar les alarmes en l'àmbit polític i econòmic de les Illes Balears. A inicis de 2020 el Govern de les Illes Balears va aprovar un decret «per frenar el turisme de borratxera»¹⁶. De fet, la darrera dècada, i en coherència amb el desenvolupament de la POQIB, s'han anat establint barreres i limitacions a aquest model d'oci de risc pels molts problemes que causa, tant a turistes com a la població local i a la imatge de les Illes Balears en el context europeu. Aquest procés de canvi ha comptat, a més, amb el suport dels sectors empresarials que han vist la necessitat d'unir benestar econòmic, social i mediambiental. Per exemple, la confederació d'empreses representades en la Confederació d'Associacions Empresarials de les Balears (CAEB) defineix el seu propòsit com el d'«enfortir l'economia de les Balears i convertir-la en referent de progrés i benestar econòmic, social i mediambiental».

Els canvis socials requereixen temps i un important esforç institucional. Eliminar els factors de risc vinculats a l'oci, com el consum d'alcohol i altres drogues, suposa assumir transformacions complexes que és necessari abordar com un procés. El model d'estil

¹⁶ Decret llei 1/2020, de 17 de gener, contra el turisme d'excessos per a la millora de la qualitat en zones turístiques (BOIB núm. 10, de 23 de gener de 2020).

d'oci nocturn com a factor de risc per al consum de drogues està ben documentat per la literatura científica (Calafat et al., 2009). Aquest model es va consolidar a Espanya les darreres tres dècades, amb un especial impacte en el turisme a la zona mediterrània, si bé s'ha estès cap a altres països. El 1999 es van publicar els resultats d'una recerca duta a terme a vuit ciutats i regions europees, entre les quals Palma, que incloïa dades de joves i el consum de drogues (Calafat et al., 1999).

Des de llavors, s'ha seguit investigant i traslladant el coneixement a propostes de prevenció concretes, com la Plataforma d'Oci de Qualitat (POQIB)¹⁷. De fet, s'han necessitat dues dècades d'estudis per poder identificar correctament els factors associats a la connexió entre oci i consum de drogues per poder dissenyar estratègies preventives basades en evidències.

Avui dia són ben coneguts els determinants que faciliten el consum d'alcohol i altres drogues entre els joves. A Europa, Espanya i les Illes Balears hi ha estudis que posen en relleu els factors de risc circumscrits a determinants individuals, conductuals, grupals i ambientals (Becoña, 2021; Teixidó-Compañó et al. 2019). A més, se sap bé que els riscos es connecten uns amb altres, com mostren les recerques en les quals s'evidencia la interrelació entre diferents problemes durant l'adolescència (Biglan et al., 2004, 1990). Així mateix, entre els adolescents hi ha una seqüència de desenvolupament de la seva implicació amb diferents classes o categories de drogues.

El model de les etapes de consum de substàncies mostra que la seva iniciació comença amb les primeres drogues de la seqüència, és a dir, amb l'alcohol i el tabac (més fàcils d'aconseguir per ser legals i accessibles). Després pot seguir el cànnabis, entre les legals i les il·legals, i finalment la resta de les substàncies il·legals (Kandel et al., 1978). Segons els coneixements existents sobre el desenvolupament dels adolescents, els canvis dinàmics en la neuroquímica del seu cervell en aquesta etapa afavoreixen especialment el desenvolupament dels circuits frontosubcorticals i la maduració asincrònica dels sistemes prefrontal i límbic (Bava & Tapers, 2010). Aquest desenvolupament, que és fonamental en la cognició i el comportament complex, també fa que els joves siguin més vulnerables a conductes de risc com el consum de substàncies (Babord et al., 2010). Això indica que es tracta d'un col·lectiu que requereix una cura i atenció ambiental que els protegeixi d'aquelles tendències que poden perjudicar-los. Aquestes evidències justifiquen que la protecció dels adolescents s'hagi convertit en una de les prioritats de la

17 POQIB: https://www.caib.es/sites/padib/ca/plataforma_doci_de_qualitat-94620

POQIB i en un objectiu principal des del qual actuar, tot sabent que es propagaria cap a altres objectius preventius.

La relació entre oci i identitat durant l'adolescència és una de les claus per entendre el possible risc de consum entre adolescents. La psicologia social considera que l'activitat d'oci és una expressió de les preferències individuals que pressuposa que la identitat precedeix el judici, mentre que la sociologia considera les preferències individuals i les eleccions davant l'oci com un reflex dels recursos del context (Rojek *et al.*, 2006). La identitat personal i social de les persones està lligada a les seves experiències d'oci, les dues mirades es complementen, persones i contextos es retroalimenten. En l'experiència d'oci, un dels principals aspectes és la dimensió emocional, la qual cosa contribueix a una major qualitat de vida, socialització i implicació grupal. La pràctica de l'oci pot conduir també a experimentar felicitat, entesa com un estat positiu de benestar i satisfacció d'acord amb les expectatives dels participants en el qual s'experimenta alegria, esperança i optimisme. El joc i la creativitat desencadenen també emocions d'orgull i plenitud quan allò que s'ha creat és digne d'esment (Stebbins, 2018).

La comunitat com a espai de trobada adquireix significat en la mesura en què les persones s'identifiquen amb les experiències que experimenten en els grups socials als quals s'adhereixen, i l'oci és un facilitador per a això. Una de les expressions més ritualitzades i significatives a les Illes Balears són les festes patronals, que tenen lloc tant a hivern com a l'estiu, segons cada municipi. Festa i oci són dues experiències diferents que se superposen, les dues amb repercussions en la comunitat. Per això, són àmbits clau per formular-hi polítiques de salut, preventives i familiars. En la gestió de les festes, són nombrosos els actors que tenen presència en l'àmbit comunitari i que exerceixen un paper fonamental en el desenvolupament de la festa.

La prevenció dirigida als entorns recreatius i a la festa es dissenya des de fa dècades i apunta a la importància dels determinants ambientals (Miller *et al.*, 2009). Una revisió europea dels factors ambientals (Hughes *et al.*, 2011) va indicar que entre els factors associats als problemes relacionats amb l'alcohol s'inclouen: un ambient permissiu, promocions de begudes amb descompte, neteja deficient, amuntegament, música alta i males pràctiques del personal, com per exemple dispensació d'alcohol a persones embriagades. Els enfocaments ambientals se centren a canviar l'entorn social, econòmic i físic, basant-se en el fet que aquests són facilitadors del consum d'alcohol o de tabac. A més, també incideixen en altres riscos associats i ofereixen als propietaris i gerents de clubs un enfocament orientat a crear sistemes per desconstruir aquestes condicions i fomentar el canvi.

Per la seva banda, una part important de la indústria de l'oci també s'adhereix a les estratègies ambientals de prevenció quan aquestes s'acompanyen d'accions polítiques i hi donen suport tots els col·lectius implicats. Alguns representants de l'oci, tot i que encara una minoria, estan motivats per utilitzar enfocaments ambientals per reduir el consum de drogues i altres comportaments de risc en els locals d'oci. Saben que tals incidents no són rendibles per als negocis a mitjà termini, ja que augmenten el risc d'interferència d'instàncies municipals i de la policia. A més, solen crear problemes entre el veïnat (Miller et al., 2009). El capital social (persones, organitzacions, empreses que hi interactuen) que genera l'oci en el seu desenvolupament aporta un valor econòmic, polític i cultural a experiències úniques i valuoses que s'haurien d'integrar en l'agenda política dels municipis. Prendre's seriosament l'oci en la seva dimensió comunitària suposa dirigir la prevenció envers el context en el qual es manifesta, tenint en compte les relacions i interaccions de les persones que conformen la comunitat.

Els contextos eduquen i el model d'oci nocturn, a més de ser educatiu, influeix en molts altres aspectes que són problemàtics. Aquest oci s'ha anat convertint en l'epicentre de molts riscos que afecten els joves i la població en general. Transformar-ho implica canvis socials complexos que requereixen la connivència de tots els sectors, incloent-hi com a principal l'econòmic. Una bona gestió de l'oci és una dimensió social d'enorme importància en el creixement personal i col·lectiu.

QUIN PAPER PODEN JUGAR LES CORPORACIONS LOCALS EN LA PREVENCIÓ DEL CONSUM D'ALCOHOL ALS ESPAIS D'OCI?

El 2010, la Federació Espanyola de Municipis i Províncies (FEMP) va elaborar un document que va servir de base perquè els ajuntaments espanyols poguessin regular el consum d'alcohol en els seus municipis. Arran d'aquest document, diversos municipis han pres mesures eficaces mitjançant ordenances específiques. Algunes d'aquestes mesures s'han recollit i publicat en un treball recent (Becoña, 2021). Així i tot, malgrat aquest desenvolupament normatiu als àmbits local i autonòmic, el 2022 encara manca una normativa nacional que assenti els fonaments per a futurs desenvolupaments de plans de prevenció.

L'oci nocturn vinculat al consum d'alcohol (i altres drogues) constitueix un model hegemònic d'èxit rotund tant a Europa com a Espanya i les Illes Balears, tot i configurar-se com un risc important en termes de salut pública (Calafat & Juan, 2017; Duch et al., 2016). L'èxit d'aquest model es tradueix en les formes en què s'ha estès, ja que l'han adoptat moltes corporacions locals en el desenvolupament de les festes populars.

Els adolescents i joves l'han incorporat massivament, fet que ha donat lloc a les *botellades* o *botellots*, espais de trobada i diversió amb l'alcohol com a lubricant. També ha donat lloc a fenòmens com el *tardeo*, contextos de consum intensiu que es poden considerar com *neobotellades* adreçades a un grup més adult (Cantó-Gómez & Mantecón, 2020). A conseqüència d'aquestes dinàmiques, el consum d'alcohol s'ha «institucionalitzat» a la via pública (carrers, places i parcs de moltes poblacions) com un model d'oci que, a més a més, comporta conseqüències per al conjunt de la ciutadania, com ara l'excés de soroll, la brutícia i una ocupació incívica de l'espai públic.

Les festes patronals, populars i els festivals suposen un motor de promoció econòmica, turística i cultural per als municipis, així com un espai de diversió i trobada per a ciutadans i visitants. Durant els darrers anys hem assistit, en el conjunt del territori espanyol, a una proliferació d'aquest tipus d'activitats. Això ha comportat que els municipis s'hagin consolidat com un dels principals promotors d'espais recreatius molt centrats en el consum d'alcohol, tot obviant, en moltes ocasions, les conseqüències en termes de seguretat i salut pública, o dirimint responsabilitats sobre el consum d'alcohol en menors que es produeixen en aquests espais (Duch et al., 2016).

Al mateix temps, les pràctiques d'oci com les botellades han proliferat com un reclam dels joves per disposar d'un espai on poder consumir de forma més barata, alhora que per estar junts i divertir-se. L'estil de diversió en format de botellada s'ha infiltrat en altres activitats com les festes locals ja esmentades, i també en activitats culturals com concerts i festivals, cosa que provoca canvis substancials en la dinàmica i el significat d'aquestes activitats.

Per tant, la botellada dels més joves es veu legitimada per nous formats de festa duits a terme per adults. N'és un exemple el ja esmentat *tardeo*, en què els adults no tan joves reclamen el seu dret a continuar divertint-se seguint el model d'oci basat en el consum en el qual es van educar i al qual no volen renunciar malgrat les seves responsabilitats cíviques i familiars.

Així mateix, en l'àmbit del turisme, aquesta imatge de «tolerància» davant el consum excessiu d'alcohol ha suposat un reclam per atreure joves que decideixen la seva destinació turística en funció de les oportunitats d'oci que aquesta destinació ofereix. El denominat «turisme de borratxera» o «d'excessos» és una pràctica col·lectiva d'enorme transcendència a les Illes Balears que ha portat a la necessitat d'adoptar el Decret llei

1/2020, de 17 de gener, contra el turisme d'excessos per a la millora de la qualitat en zones turístiques¹⁸.

L'èxit d'aquesta diversió d'excessos, basada en la banalització del consum malgrat els problemes de salut i seguretat que comporta (accidents, intoxicacions, agressions sexuals, iniciació del consum de les persones menors d'edat...), ha implicat també reaccions de la ciutadania. Barris i municipis han vist com les seves festes locals, amb un valor cultural, de cohesió social i de gaudi col·lectiu, han estat desvirtuades o «segrestades» per alguns col·lectius. Aquesta intrusió del model d'oci basat en excessos ha causat controvèrsies, de manera que moltes corporacions locals han reaccionat durant els darrers anys per posar fre a aquesta tendència, posant de manifest la necessitat de redirigir la festa i controlar la disbauxa.

A conseqüència d'això, tant les administracions com la societat civil han iniciat processos o accions de recuperació o de repensar el significat de la festa, creant un sistema de contenció i d'una gestió eficient del consum d'alcohol. Entre aquestes mesures hi ha la de no dispensar alcohol a menors (ordenança BOIB 2019). D'aquesta manera, repensar les festes tradicionals, dotades d'un important valor cultural, constitueix una de les qüestions clau en la prevenció i en la cohesió social dels municipis (Cuenca, 2001).

Les corporacions locals compten amb un enorme potencial en prevenció estructural (regulació dels horaris de venda d'alcohol, prohibició del consum a certs llocs i determinats moments, reorganització i enfortiment de la policia, respecte de la legalitat vigent, perímetres de seguretat i de tranquil·litat...) i conductual (programes en el medi escolar per a estudiants i famílies, activitats de sensibilització amb educadors de carrer i treballadors socials...). Els professionals i tècnics de les diferents àrees que componen aquestes corporacions tenen capacitat per actuar en la prevenció. Aquesta feina implica tant una labor de sensibilització sobre el problema com de supervisió perquè es compleixi la normativa.

Al llarg dels darrers anys, la indústria recreativa i de l'oci nocturn ha entès també que certs comportaments i actituds van en detriment dels seus propis interessos i suposen un risc tant per als empleats com per als clients. Per això, un important sector de la indústria ha mostrat interès a adoptar mesures preventives orientades a oferir un oci de més qualitat. En aquest sentit, la POQIB pot constituir una resposta col·lectiva per adoptar un model innovador que necessàriament ha de ser consensuat. Es tractaria mitjançant aquesta resposta de proposar un instrument de creixement, no només eco-

18 Accés en: <https://www.boe.es/buscar/doc.php?id=boe-a-2020-2389>

nòmic, sinó també social. Encara que la iniciativa s'ha emmarcat dins l'acció en salut pública, també ha contribuït a fomentar una estratègia economicoempresarial sensible a aquest problema, amb el suport de les organitzacions empresarials i de la societat civil i emparades per les institucions públiques, principalment dels governs locals.

Els responsables de la presa de decisions polítiques, juntament amb els elaboradors de polítiques i tècnics municipals encarregats de la implementació, poden exercir una gran influència en la conformació de l'opinió pública i en les actituds de la població. D'aquesta forma, la sensibilització de la ciutadania envers objectius preventius i de salut pública esdevé una eina fonamental a l'hora de modificar la projecció social de l'alcohol i altres drogues, cosa que incrementa la percepció del risc d'aquestes i qüestionant-ne l'acceptació social. Això contrarestaria la promoció que en fan molts mitjans i la indústria com a alternativa d'oci. En definitiva, la feina en coalició facilita la implantació, la implementació i la sostenibilitat de les mesures que emprengui l'Administració, i per tant l'èxit d'una intervenció en aquest àmbit.

ELS MUNICIPIS COM A ENS PROTECTORS. ELS AMBIENTS BENEFICIOSOS I ENRIQUIDORS PER A LA CRIANÇA I EL DESENVOLUPAMENT

Les estratègies de prevenció ambiental tenen l'objectiu de desenvolupar entorns protectors (*nurturing environments*, en anglès). Aquestes estratègies inclouen mesures diverses, com augmentar el preu de venda de l'alcohol i el tabac, prohibir-ne la publicitat o desenvolupar ordenances que limitin la proliferació de contexts que faciliten les conductes addictives (com l'obertura de les cases d'apostes). També preveuen crear entorns protectors, a barris o centres educatius, per exemple, on promoure un ambient d'aprenentatge que inclogui normes i valors cívics (OEDYT, 2019).

La prevenció ambiental a Europa es basa en la necessitat de treballar en un marc integrador. Això suposa propiciar la creació d'ambients beneficiosos per a la criança i el desenvolupament adoptant els criteris següents per identificar les condicions de criança:

1. L'evidència epidemiològica ha de mostrar quin és el factor que té una associació significativa amb un o més aspectes del desenvolupament sa o patològic.
2. L'evidència experimental ha de mostrar les vies, siguin fisiològiques o psicològiques, a través de les quals aquest factor afecta el desenvolupament de la persona, sigui perquè, a) podria enfortir la confiança sobre la importància del factor de risc o de protecció, o b) podria ser útil per comunicar la importància dels factors al públic.

3. L'evidència experimental ha de demostrar que l'alteració del factor (o factors) a través de la intervenció contribueix als efectes a llarg termini per prevenir múltiples problemes i promoure múltiples aspectes del desenvolupament positiu en la persona.

Bigland *et al.* (2012) es fan ressò en el seu article dels resultats d'un informe de l'Institut de Medicina nord-americà sobre la prevenció (NRC & IOM, 2009) que indiquen que els problemes psicològics i conductuals i els riscos relacionats coexisteixen. Aquests problemes es deriven en gran mesura de les mateixes condicions; llavors, el pas següent seria dedicar més recerca i recursos en salut pública a modificar aquestes condicions ambientals amb vista a prevenir tota aquesta gamma de problemes. Així mateix, assenyalen que les intervencions al món real solen ser complexes, la qual cosa dificulta destriar si un efecte es devia a un canvi en un risc específic o a un factor de protecció. Això no obstant, les anàlisis de mediació ens permeten examinar si una intervenció va canviar un factor mediador hipotètic que, al seu torn, també va influir en el resultat. Per als autors, demostrar tals efectes de mediació, particularment quan es basen en la teoria del desenvolupament, proporciona evidència suficient de la validesa de la construcció de l'entorn de criança.

SEGONA PART

LA POQIB COM A EINA SOCIAL PREVENTIVA

4. LA PLATAFORMA PER A UN OCI DE QUALITAT A LES ILLES BALEARS (POQIB): HISTÒRIA I EVOLUCIÓ

El 2010, després de l'anàlisi de l'estat de l'oci nocturn a les Illes Balears, el Pla d'Addiccions de les Illes Balears (PADIB) va plantejar iniciar el camí de construcció d'una plataforma que contribuís a dotar de qualitat, prevenció i significats valuosos a l'oci nocturn. Arran d'això, es va crear la Plataforma per a un Oci de Qualitat a les Illes Balears (POQIB) amb l'objectiu de desenvolupar iniciatives, programes i accions que estaven emergint des de diferents sectors, i contribuir així a reforçar els missatges de promoció de salut pública a les Illes Balears. Una de les primeres iniciatives va ser mostrar que, en prevenció, sumar és multiplicar. Per a això, va ser fonamental mobilitzar institucions, associacions, organitzacions i diferents grups, individus i col·lectius amb presència social i amb coneixements que contribuïssin a enfortir una xarxa social com a actor preventiu i, per tant, aportar una solució col·lectiva al problema de l'abús d'alcohol i altres substàncies a les Illes Balears.

Des de l'inici, l'Institut Europeu d'Estudis en Prevenció (IREFREA), fundat el 1996, es va sumar a aquesta iniciativa amb la finalitat d'assegurar que la Plataforma se sustentàs en evidències científiques en l'àmbit de la prevenció, així com per contribuir a dinamitzar la societat civil. L'IREFREA era ja una entitat consolidada i formada per una xarxa d'experts amb un bagatge investigador rellevant en temes d'oci i addiccions a les Balears. Desenvolupava programes finançats per la Comissió Europea, en sinergia amb les principals xarxes europees en prevenció, i també era membre fundador de la Societat Europea de Recerca en Prevenció (EUSPR).

LA PREVENCIÓ BASADA EN EL TREBALL EN XARXA, EN LA PROMOCIÓ DE LA SALUT I EN ACTUACIONS ALS ESPAIS D'OCI

Des del 2011 fins a l'actualitat, la POQIB ha anat reforçant els seus components. Representants d'organitzacions que pertanyen a administracions, indústria i societat civil constitueixen la Plataforma. La seva estructura vincula directament les persones i les organitzacions que actuen com a epicentre de la participació. Aquesta iniciativa

s'empara en normes jurídiques que regulen la convivència i els drets de la ciutadania (preàmbul de la Constitució espanyola, article 9). Reconeguda com a espai de participació del Govern de les Illes Balears, la POQIB s'ha convertit en una xarxa en la qual promoure reflexions i aportar respostes a les necessitats de la ciutadania davant la necessitat de reformulació i gestió de l'oci com a escenari clau d'aprenentatge, de socialització i de creixement econòmic. Això suposa una major obertura a la prevenció per entendre quins són els reptes, oportunitats i canvis a implementar.

La POQIB crea un nexa entre les institucions públiques, les organitzacions socials, les empreses i els centres de coneixement per actuar davant aquelles pràctiques d'oci que generen riscos per a la salut pública. La gestió de l'oci es converteix no només en un indicador de desenvolupament social, sinó que es constitueix en una palanca de canvi i transformació comunitària fonamental. El 2015 es fa una primera avaluació de la Plataforma centrada en com aquesta ha afrontat la seva construcció. Després d'aquesta avaluació, s'inicia un procés de formalització que conclou el 2018 amb la resolució de la Conselleria de Salut que considera la POQIB com «un òrgan col·legiat de caràcter consultiu, amb caràcter no preceptiu ni vinculant, de participació comunitària, de coordinació i assessorament en la prevenció de riscos per a la salut associats a l'oci recreatiu i en la promoció d'un oci de qualitat en l'àmbit de les Illes Balears»¹⁹.

Es podria dir que la POQIB constitueix avui l'eina de prevenció comunitària de les addiccions per excel·lència a les Illes Balears. Té el format de plataforma orientada a comprendre, prevenir i minimitzar els factors que faciliten el desenvolupament de conductes de risc envers una dependència del consum d'alcohol, altres drogues o altres formes d'addicció sense substància, com les apostes o les addiccions provocades per les tecnologies digitals. El focus de la POQIB és atendre els factors ambientals, tant de risc com de protecció, en la dimensió de l'oci. Entre altres objectius, la POQIB tracta d'identificar aquells factors facilitadors de les addiccions de múltiple naturalesa que interfereixen en la salut i el benestar de les persones menors d'edat. Es tracta, per tant, de posar en funcionament una plataforma inserida en la lògica de la salut pública des d'una participació comunitària.

En els seus deu anys d'existència, la POQIB ha generat una sinergia per impulsar canvis en aquells espais d'oci de risc per a les addiccions. La Plataforma és un assoliment extraordinari encara en procés. Això significa que està en el camí d'aconseguir confiança i seguretat per part dels integrants, els quals han vist que, en interactuar junts,

¹⁹ L'accés a tots els documents que s'esmenten està a la pàgina institucional: https://www.caib.es/sites/padib/ca/plataforma_doci_de_qualitat-94620

els membres s'inspiren i generen idees creatives, facilitant un procés de canvi de visió, un aprenentatge mutu i l'alfabetització en salut. A aquesta darrera qüestió també hi donen suport altres estratègies com Fem Salut, una iniciativa de promoció de la salut a les Illes Balears (2016-2026). Es tracta, per tant, d'un camí col·lectiu de més de deu anys d'evolució i que encara segueix en procés. Per això és necessari avaluar-lo. En aquest sentit, les accions més rellevants que s'han desenvolupat durant aquests deu anys s'esmentaran en aquest informe²⁰.

Encara que la POQIB és principalment un espai d'interacció, debat i desenvolupament de propostes, també ha produït nombrosos documents i materials —fullets, cartells, monogràfics (*L'oci durant la pandèmia*) i glossaris— coproduïts pels participants. En paral·lel, ha dinamitzat espais d'aprenentatge per a tècnics locals (autors del *Model de gestió de festes locals*, MGFL) i per als mateixos membres de la Plataforma (p. ex., Jornades d'oci amb experts de la Universitat de Deusto).

Aquest procés ha constituït un fet extraordinari i difícil d'explicar. Es pot dir que, a més de la predisposició, la coordinació i el suport institucional, s'han donat tres factors d'enorme rellevància per consolidar la Plataforma:

1. Una societat civil liderada per les organitzacions de famílies molt disposades a comprometre's amb la Plataforma per activar aquest model de prevenció. Totes les federacions de pares i mares vinculades al sistema educatiu han contribuït a la POQIB participant activament en les accions i incorporant la prevenció d'alcohol en les persones menors d'edat com un dels objectius principals.
2. Una indústria recreativa sensibilitzada sobre el gir necessari en la gestió de l'oci. El propòsit declarat de la CAEB és enfortir l'economia de les Balears i convertir-la en un referent de progrés i benestar econòmic, social i mediambiental.
3. El compromís de les entitats locals per fer canvis als municipis, en les seves estratègies de gestió de festes patronals o neofestes que en comprometen el patrimoni cultural, a més de la integritat social i urbanística i el benestar de la ciutadania.

El compromís d'aquests tres sectors ha estat clau. En una de les reunions de la POQIB, el sector privat regulat, que representa la CAEB, va reafirmar l'adscripció a la Plataforma argumentant el seu compromís ferm amb els 17 Objectius de Desenvolupament

20 Els materials produïts es troben a la web de la Conselleria de Salut del Govern de les Illes Balears: https://www.caib.es/sites/padib/ca/plataforma_doci_de_qualitat-94620

Sostenible que marca l'Agenda 2030²¹ de les Nacions Unides. Aquesta agenda fixa importants reptes, en els quals les empreses tenen un paper fonamental, com és l'Objectiu de Desenvolupament 3, centrat en la salut i el benestar. El valor diferencial que ofereixen les organitzacions de qualitat (rere la salut i l'excel·lència) és un reclam i un factor estratègic bàsic. Per aquest motiu, la CAEB fa diversos anys que impulsa la promoció de la salut, no només per promoure la gestió integral de la salut física, emocional i mental de les persones treballadores, sinó també el compromís social de les organitzacions per actuar de manera proactiva en la millora de la salut, el benestar i la sostenibilitat de la nostra societat i el nostre entorn.

Partint d'aquesta base i del compromís amb la «tolerància zero» davant el consum d'alcohol en els menors d'edat, des de la creació de la POQIB, la indústria recreativa s'ha compromès a treballar per aconseguir un model d'oci que generi un impacte positiu en els joves i en la societat en general. S'ha compromès amb la necessitat de crear alternatives per a una diversió saludable que s'acompanyi de valors com el respecte, el civisme i la cura de l'entorn, així com de la pràctica d'hàbits de vida saludables.

21 <https://www.un.org/sustainabledevelopment/es/objetivos-de-desarrollo-sostenible/>

5. FUNCIONAMENT INTERN DE LA POQIB: UN ENGRANATGE INTERACTIU

La POQIB implica una forma d'actuar innovadora i, paradoxalment, això n'explica també la dificultat per avançar. Com a plataforma, funciona a través de reunions i debats en els quals s'han anat compartint els valors organitzatius, el compromís i la identitat dels seus integrants en estreta relació amb la necessitat de reflexionar junts sobre què s'esdevé en els ambients d'oci. A més d'aprofundir en la comprensió del fenomen de les addiccions i de construir conjuntament un diagnòstic, a cada debat de la Plataforma es comparteixen propostes que conviden a imaginar solucions o, almenys, noves formes d'actuar de manera preventiva en les activitats d'oci. Les discussions en el si de la Plataforma tenen una orientació pràctica. Es plantegen fets concrets que es donen i es repeteixen en determinats municipis o barris de les Illes. El debat i el diàleg és la forma de compartir preocupacions, bones pràctiques, idees, propostes, compromisos i experiències.

A mesura que es recopila informació sobre fets en els seus contextos i es proposen intervencions, es fa necessari coordinar, classificar i categoritzar la informació per procedir a interpretar-la i posteriorment difondre-la. Per a això, la POQIB compta amb un equip coordinador i de gestió de la informació que es va generant. Des de la Plataforma es dona suport a través d'una iniciativa interinstitucional i multisectorial amb diferents administracions públiques. A més, es compta amb la implicació de la indústria recreativa i de nombroses entitats socials (de família, veïns, joves i sindicats) de les Illes. Tot això dona lloc a una comunitat tècnica i social que reflexiona sobre com provocar possibles canvis que millorin la prevenció davant els contextos de risc del consum de drogues, especialment d'alcohol, en persones menors d'edat.

Durant l'existència de la POQIB, s'han anat desenvolupant experiències pilot a partir de construir acostaments entre les persones participants. Aquestes connexions han permès plantejar accions preventives en col·laboració amb alguns municipis de Mallorca com Alcúdia, Sóller, Binissalem o municipis de la Mancomunitat des Pla. Des de les primeres anàlisis, es va veure que esdevenien fets singulars quan es provocava un desenvolupament personal, grupal i comunitari orientat al context d'oci de qualitat (i valuós). Es van notar transformacions i evidències en la visió de les persones implicades, així com canvis en la manera d'actuar, principalment en el context de les «festes» locals, en què es manifesten de manera evident els consums nocius d'alcohol. Arran d'aquestes

observacions, es va plantejar fer una avaluació específica. S'hi va demanar a les persones participants una reflexió sobre aquests processos transformadors, els avantatges, les oportunitats i les moltes dificultats que es donen en el camí per aconseguir una prevenció de qualitat.

La participació des de múltiples perspectives és un dels components claus de la POQIB. Per això, s'integra saber acadèmic i empíric amb preocupacions quotidianes.

L'avaluació de la POQIB ha de posar de manifest que les institucions públiques, a través de la seva tasca en, per i per a la comunitat, poden dur a terme plans, programes i accions més adients amb les necessitats de la població, bastint aquestes intervencions amb la mateixa comunitat a la qual van adreçades (organitzacions de famílies, veïns, empreses). Ha de mostrar com canvia la participació quan, en diluir-se les barreres interpersonals, s'encoratja els participants a sentir-se part del projecte, a entendre millor la necessitat d'evolució i canviar, a més de posar en valor de quina manera, a través de reunir persones i comprometre-les, es reforça el paper que tots hi tenen com a agents preventius.

L'objectiu no explicat, més enllà de la coordinació, consisteix a anar creant una visió de futur cap a aquelles circumstàncies o situacions que es visualitzen com a noves o com a oportunitats que possiblement desencadenaran noves fases de canvi en el futur (Ford & Ford, 1995). **Aquesta visió de futur fa que la POQIB s'hagi anat construint com a organització amb metes i objectius l'abast dels quals és incert, per la qual cosa la incertesa constitueix un altre component clau.**

És a dir, l'estat de coneixement sobre la qüestió és limitat i resulta complex descriure amb exactitud tots els components de les circumstàncies existents. Per això, resulta també complex predir els resultats futurs, o més d'un resultat possible, positiu o no.

Per exemple, actuar davant la proliferació de botellades després de la pandèmia, o gestionar una festa patronal mitjançant una estratègia que no s'havia posat en pràctica amb anterioritat, pot comportar valoracions diferents sobre l'estat actual de la qüestió, o donar com a resultat conseqüències que no s'havien pres en consideració en la fase prèvia. En decidir actuacions, la coherència entre el que ja es fa en prevenció i el que es podria fer, deixa un espai ampli i encara difús d'actuació, sense comptar amb la certesa absoluta que hagi de funcionar. Per tant, la improvisació programada per adaptar-se a les noves circumstàncies que apareixen ha de formar part de l'estratègia.

Per això, cal que la coordinació d'estructures com la POQIB tinguin en compte que és necessari adaptar-se a fer feina des de contextos incerts i canviants, tot sent capaços de donar resposta a les situacions imprevisibles. Encara que la incertesa augmenta el nivell

de complexitat en la presa de decisions, és fonamental assumir-la com a part de l'estratègia. Per això, s'ha d'advocar per actuacions integrades, en comptes de reduccionistes.

La gestió de la incertesa no hauria de ser un problema, sinó un aprenentatge. És propi de moltes organitzacions actuar en un món d'emergència, novetat perpètua i ambigüitat (Shaw, 2002). Malgrat la incertesa, el dinamisme en què les persones actuen des de la interdependència desencadena processos i propostes amb significat, la qual cosa contribueix que les persones i les seves relacions amb altres siguin essencials en l'abast de les decisions que es prenen, com passa en la POQIB. Aquesta dinàmica, juntament amb la confiança que s'ha generat, és el que permet afrontar aquest alt nivell d'incertesa a l'hora de prevenir situacions altament complexes.

La POQIB es pot concebre com un sistema viu i d'interacció, més que com una estructura. És **principalment un nexa d'organitzacions**, un espai de connexió (un *hub*) on la trobada és puntual però significativa. Es tracta d'un punt de trobada de persones i organitzacions els objectius de les quals s'entrellacen de manera més o menys puntual. Aquesta funció té un valor afegit si es considera que és contrària a una dinàmica fragmentada de funcionament institucional molt instaurada en alguns sectors o organitzacions. Tot i això, **la tendència a la fragmentació instaurada és un dels factors crítics d'èxit en la dinàmica de la POQIB que s'ha d'afrontar amb assiduitat.**

La POQIB compleix una funció eminentment social i relacional. Està formada per entitats i sectors a les quals pertanyen les persones. En la Plataforma es creen oportunitats per aprendre, compartir, innovar, créixer o adquirir noves experiències i habilitats. En cada trobada es capta allò que les persones participants saben i aporten, també allò que desconeixen i que és necessari fer visible. Alguns components de la col·laboració cal recordar-los amb freqüència per traslladar-los a l'àmbit de l'acció i no només del discurs. Per exemple, la traçabilitat, les interseccions entre accions preventives o la posada en valor de la POQIB des de cada entitat a través de les comunicacions públiques.

REPTES I REFLEXIONS ENTORN DEL FUNCIONAMENT DE LA POQIB

És necessari destacar que un dels reptes identificats en el si de la POQIB és precisament la manca de participació dels joves. Sistemàticament s'han convidat les diverses xarxes i organitzacions de joves a participar-hi. Així i tot, s'han detectat una sèrie d'obstacles a la participació, com la continuïtat de les persones implicades i la percepció que tenen que la prevenció del model d'oci basat en l'alcohol és una intrusió dels adults en les seves maneres d'oci. Segons la seva percepció, el model no suposa un problema i,

d'altra banda, hi ha col·lectius de joves que defensen que no es considera la seva participació i la seva visió en aquest tema.

Les organitzacions formals i les seves maneres de funcionament no corresponen amb l'estil de les entitats juvenils. Per tant, un dels reptes que es plantegen és el de confeccionar i dissenyar noves formes i eines de participació adaptades als llenguatges i contextos dels joves en espais com la POQIB. Això contribuiria sens dubte a desenvolupar actuacions adaptades que sensibilitzin els joves de les conseqüències de les drogues en el seu entorn, començant per identificar conjuntament el *què* i el *com*.

El disseny de la col·laboració en cada intervenció de la POQIB suposa una negociació contínua amb els diferents actors implicats. En actuar en cadascuna d'aquestes situacions, s'ha consolidat no només una relació, sinó també un espai on s'adquireixen referències sobre el que és positiu i el que no ho és; on s'assenten valors, es formen creences i es desenvolupen actituds en funció de la pertinença a la Plataforma. Es podria dir que es produeix un procés d'alfabetització en salut i en prevenció com un continu.

Ara bé, canviar dinàmiques en pro de formes diferents de fer prevenció no està exempt de dificultats. De vegades, s'han manifestat recels, conflictes o inquietuds entre les parts interessades (en temes com limitar l'alcohol a les festes, impedir les botellades, o no donar permisos per a festes fins a altes hores de la nit). Algunes d'aquestes propostes han limitat la participació de certs sectors (indústria o entitats juvenils) que veuen amenaçades les seves creences. Alguns d'aquests reptes interns segueixen en procés de ser resolts.

En efecte, quan les accions es desenvolupen en un àmbit municipal, el suport extern de la POQIB pot provocar l'efecte contrari i comportar conflictes intramunicipals. Però el fet que persones externes s'impliquin en qüestions municipals contribueix a aportar noves mirades, desenvolupar una gestió més bona de la informació i de les estratègies i facilitar el diàleg. En la societat de la informació, en què els responsables municipals es poden veure desbordats de dades i tasques, de vegades el que escasseja és una conversa o un diàleg que connecti, que ajudi a entendre i situar-se davant un problema, que a més acostuma a ser compartit entre municipis. Per això, el simple fet de comptar amb la participació de membres de la POQIB permet que se superen límits individuals o interferències subjectives que ajuden a superar la sensació de fracàs, desesperança o frustració dels responsables locals preocupats per situacions que els superen.

La POQIB en si és un repte que assumeix nous reptes en cada intervenció. Per tant, cal ser conscient d'aquestes dificultats per seguir co-construint i intervenint en aquests espais complexos i sensibles. S'hi comparteixen idees, aprenentatges, significats i coneixement tàcit sobre com un grup de persones compromeses i coordinades que representen diferents institucions despleguen canvis en pro de la prevenció.

6. METODOLOGIA DE L'AVALUACIÓ PER LA POQIB

L'avaluació de la POQIB es basa en mètodes de recerca utilitzats en l'anàlisi de les organitzacions. Aquesta es desenvolupa a través d'una metodologia de recerca-acció que es complementa amb el desenvolupament d'un model lògic (Wholey et al., 2010). Aquest model és una eina útil per identificar els components i els resultats d'estratègies complexes com la POQIB, així com els factors contextuals importants que n'afecten l'operativitat i els resultats. L'engegada d'aquesta ha permès una planificació del disseny centrada en prioritats, ha ajudat a identificar quines preguntes hauria de respondre l'avaluació, quines dades es recopilaran i com es farà servir la informació resultant. Tot això, sabent que cada disseny permet treballar en un aspecte important de la realitat, i deixant uns altres al marge.

L'avaluació de la POQIB se centra a observar què ocorre en els tres engranatges interns que la componen. Aquests engranatges funcionen junts i es van desenvolupant en cada acció o en cada etapa:

1. La POQIB com **una plataforma social que uneix persones i entitats** amb la perspectiva de fer prevenció amb impacte social i col·lectiu; l'engranatge actua per desenvolupar una intel·ligència col·lectiva a través de compartir dades, coneixements i accions. Com s'aconsegueix consolidar la connexió entre persones i entitats diverses perquè actuïn juntes?
2. La POQIB com **una dinàmica interactiva d'accions que situa la dimensió de l'oci com l'espai on realitzar les transformacions amb valor preventiu**. Les propostes plantegen canvis en el model d'oci a les Illes Balears cap a noves visions englobades en el concepte d'*oci de qualitat o valuós*. Com ha d'aconseguir la POQIB situar l'oci com a espai prioritari en prevenció de riscos?
3. La POQIB **afavoreix un lideratge de responsabilitats compartides**. Encara que la coordinació i la gestió les assumeix el PADIB, les entitats que hi participen contribueixen a prendre decisions, a planificar i a implementar les accions, a elaborar els materials i a desenvolupar una visió. Què passa quan les jerarquies s'intercanvien entre càrrecs, compromisos i participació en les solucions?

La metodologia de l'avaluació POQIB aborda *in vivo* com es desenvolupa la intel·ligència col·lectiva en prevenció comunitària. El marc conceptual de la metodologia utilitzada enfoca l'interès en la mateixa Plataforma. Aquesta se centra en l'engranatge, la interacció i la participació. Les accions particulars que desenvolupa són casos únics, fets que conformen, cadascun, un coneixement valuós en la mesura que permet explicar i dotar de significat la POQIB com a eina col·lectiva.

Els fets són les mostres que es convertiran en casos d'estudis connectats. Encara que s'extrapolaran coneixements i mètodes comparant situacions, cada fet és únic i les anàlisis es transformaran a mesura que s'aprofundeixi i sorgeixin noves qüestions a les quals donar resposta.

La coordinació de la Plataforma és clau per vincular organitzacions molt diverses: administracions de diferent índole, entitats sense ànim de lucre i organitzacions del sector econòmic. El funcionament, com ja s'ha esmentat, es basa en reunions i contactes de les entitats amb l'equip coordinador.

S'organitzen dues reunions a l'any a les quals es convoca tots els participants. D'altra banda, s'ha creat un «grup estratègic» conformat per les persones més compromeses amb la Plataforma i que representen diferents sectors. L'avaluació considerarà totes les trobades com a espais d'anàlisis: les reunions plenàries, les reunions amb el grup estratègic, les reunions per desenvolupar accions, etc.

TÈCNiques DE RECOL·LECCIÓ D'INFORMACIÓ

L'avaluació POQIB es basa en una recerca qualitativa. No obstant això, també s'incorporen dades quantitatives tant per explicar el fenomen de les addiccions a prevenir, com les accions preventives que es desenvolupen. Tenint en compte les múltiples formes de recollir i analitzar les dades, en aquesta avaluació s'ha optat per utilitzar la triangulació en metodologies, eines i tipus de dades. Encara que la metodologia qualitativa està molt estesa en l'àmbit de les addiccions (Sandelowski & Barroso, 2002), també és fonamental en l'anàlisi de les organitzacions, que considerem central en l'anàlisi de la POQIB.

La triangulació de mètodes i dades és necessària per comprendre la POQIB i la seva complexitat. Es recolliran dades quantificables, encara que es preveu que seran mínimes. Per exemple, dades que puguin aportar les institucions de salut i seguretat, o sobre la participació en les seves actuacions. La metodologia de caràcter qualitatiu constitueix la major part de la recerca. Com s'ha esmentat, aquesta decisió es basa en

la necessitat de fer valer situacions i experiències que resideixen en les subjectivitats, la comunicació i els fenòmens interactius. Així mateix, s'emprarà l'anàlisi DAFO, les dinàmiques de grups, l'anàlisi conversacional, la revisió crítica de documents de procés i l'observació crítica en el desenvolupament de les accions.

El punt crític de l'estratègia avaluadora és que el personal investigador està enrolat en la mateixa participació activa de la POQIB com a objecte del seu estudi, per la qual cosa no hi ha neutralitat ni distanciament. Aquesta implicació mereix ser justificada:

- » En els enfocaments participatius de recerca, és necessari tenir present els principis que sustenten la col·laboració (Quinn, 2002). Per a això, cal formar part de l'engranatge. En la metodologia participant l'objectiu és la comprensió i descripció dels *processos simbòlics que es generen en la interacció entre persones, des d'un punt de vista dinàmic*.
- » Tenir presents els principis que sustenten la col·laboració requereix una immersió en la situació objecte de recerca, en la qual el moment present és fonamental. Estar en contacte amb la POQIB és essencial, des d'una perspectiva de procés de nova informació, que arriba contínuament i, de vegades, de forma inesperada. Ser-hi a dins permet i facilita endinsar-se en la situació amb més profunditat.
- » El procés de cerca i investigació s'ha fet des d'una dimensió exploratòria en la qual l'obertura a la informació, el context i el col·lectiu d'estudi és fonamental. A mesura que s'explora, es va obtenint cada vegada més informació que va transformant les dades anteriorment recollides. Per això, el mateix procés de gestió del coneixement és transcendent en si mateix, ja que el coneixement, com més es comparteix, més s'incrementa, i només el fet d'explorar de forma col·laborativa sobre allò que es coneix i es desconeix ja suposa incrementar i transformar la mateixa POQIB.
- » La POQIB, a més de plantejar objectius i accions complexes, s'adapta a noves realitats permanentment, a canvis interns i externs, que requereixen un disseny flexible i canviant. Per això, l'avaluació es desenvoluparà a través de la descripció dels significats propis de cada situació i moment, d'històries diferents que s'esdevenen en municipis singulars de les Illes Balears. Els processos són fonamentals per captar els matisos que expliquen com es transformen visions i procediments.
- » L'avaluació comporta «aprendre mentre es fa». Es tracta d'una creació de coneixement connectat amb les pròpies experiències dels participants; això comporta una reflexió posterior que al seu torn dona lloc a nous aprenentatges compartits. L'avaluació posa el focus en com es processa i es gestiona el coneixement. És, a més, un espai d'aprenentatge-acció.

L'avaluació intenta extreure paral·lelismes i generalitzacions malgrat la condició dinàmica de la Plataforma i de la prevenció. Cada context és únic, sigui barri o municipi, però cada moment també. No era igual un fet abans de la pandèmia que en la post-pandèmia. La immersió en les situacions en què intervé la POQIB requereix, per tant, extreure significats particulars i únics. Els resultats obtinguts han de posseir significat per a aquells que els generen, mantenint una relació d'igual a igual entre diferents subjectes participants. Resulta determinant minimitzar les diferències d'estatus o acadèmiques perquè flueixi la participació, així com reconèixer la diversitat de punts de vista com a oportunitats.

En resum, s'analitzarà la informació obtinguda després d'aplicar tècniques qualitatives com les reunions de grups, que formen part del procediment habitual de la POQIB. Aquestes tècniques han estat àmpliament utilitzades perquè les persones reflexionin i facin aportacions sobre temes que els interessin, i puguin compartir significats i punts de vista. La recerca en si mateixa també contribuirà perquè es construeixin interrelacions, pertinença i afinitat a favor d'una avaluació compartida.

LA RECERCA-ACCIÓ

L'equip investigador es proposa explorar la comprensió de l'engranatge de la POQIB com a eina preventiva inserida en la societat del coneixement. La recerca-acció és una metodologia molt consolidada en l'àmbit social i de salut pública. Entre els precursors hi ha Kurt Lewin, Paulo Freire i L. Stenhouse (Colmenares & Piñeiro, 2008). Lewin va desenvolupar una sèrie d'experiments sociològics dirigits bàsicament a estudiar la productivitat en les organitzacions. Freire va aportar una perspectiva d'empoderament de col·lectius «febles» i va advocar per la recerca participativa, l'aprenentatge mutu que actualment avança en desenvolupaments comunitaris prometedors en països del nostre entorn (Russell, 2020). La recerca-acció és, a més, una metodologia científica pertinent, ja que la POQIB és una organització i existeixen importants precedents que en mostren la vàlua (Alfaro i Avella 2013). Però també, com tota metodologia, té tant potencials com limitacions.

S'ha optat per la dimensió qualitativa perquè l'avaluació de la POQIB permet comprendre una circumstància concreta i aprofundir sobre el seu potencial. En bona part, aquest potencial és relacional i difícil de quantificar. També perquè s'aplica a uns escenaris «on són particularment útils i on són la forma més apropiada de recollir informació, analitzar tendències i examinar el nostre coneixement d'una realitat canviant» (Pérez-Jover et al., 2004). A més, permet endinsar-se en situacions que són

canviants i amb un alt nivell d'incertesa, com s'ha esmentat. En definitiva, se cerca entrellaçar dos objectius:

1. Crear un procés disciplinat de recerca.
2. Ressaltar la importància que aquest procés sigui conduït per i per a aquells que duen a terme l'acció (Mertler, 2018).

La metodologia per comprendre la POQIB integra una diversitat de pràctiques, tècniques i sistemes d'organitzar el coneixement. Per això, està vinculada al desenvolupament de la metodologia del model lògic com a sistema per crear i estructurar coneixement pràctic i organitzatiu. Les dinàmiques que s'associen a aquesta metodologia són eminentment participatives i s'orienten principalment a satisfer necessitats i problemes en una comunitat de referència; en el nostre cas, a prevenir riscos derivats de l'oci a les Illes Balears. Però també és una metodologia en la qual se cerquen canvis (transformació de les tendències d'oci envers un oci de qualitat i valuós). Com ressalta Coghlan (2013), **l'aprenentatge en acció opera en el domini del coneixement pràctic, en què la preocupació està en el pràctic, amb situacions que són dinàmiques i mai no són idèntiques o reproduïbles.**

Consideram que aquesta metodologia és la més idònia per analitzar la POQIB, ja que permet tenir en compte la interrelació entre la Plataforma com a comunitat de coneixement i com a eina que impulsa processos transformatius. De fet, a través de la POQIB ha sorgit una comunitat que comparteix aprenentatge en la qual es creen les condicions que donen lloc als canvis i també al procés d'identificació grupal. Autors com Coghlan & Brydon-Miller (2014) han analitzat el valor afegit d'aquesta metodologia en proporcionar un aprenentatge cognitiu, estructural o processual, en què, a més, els participants permeten identificar les transformacions i els assoliments obtinguts. Aquest valor afegit pot visualitzar-se en les percepcions dels grups d'interès que donen suport al projecte i la incorporació d'aquests canvis a les rutines quotidianes de les persones que conformen l'organització. Això permet abordar qüestions essencials per a aquesta, en les quals l'aprenentatge s'instaura en les pràctiques col·laboratives dels participants i en la creació d'espais que el fomentin.

No és fàcil moure's dins la metodologia qualitativa creant ordre i estructura. Analitzar la dinàmica de la POQIB requereix un disseny que descansi en la flexibilitat i el canvi, perquè es revisa a mesura que s'avança en cadascun dels passos que fan els integrants i això suposa posseir un domini de situacions incertes, perquè no tots van al mateix ritme, per la qual cosa es requereix una estructura oberta a modificacions a mesura que el coneixement o l'experiència s'incorpora. El valor del que és subjectiu i de les experiències de les persones participants està present en l'exploració feta, cosa que fa

difícil extrapolar conclusions al conjunt o bé a altres contextos, o aconseguir conclusions objectives traslladables a altres experiències.

L'equip investigador, a més de posseir experiència i coneixement previs per poder conduir la recerca amb garanties, ha de fer front a les exigències que suposa un estudi en viu de la realitat, en què intervenen múltiples participants i existeixen escenaris diferents en els quals fer la recerca. Hi ha qüestions ètiques en joc que estan relacionades amb la protecció de dades i la confidencialitat dels participants, amb les converses obertes en els grups i amb les interrelacions. Tot això és part del tractament de la informació que cal considerar i abordar (Alfaro & Avella, 2013).

S'ha partit de la premissa que una avaluació a través de la recerca en acció és capaç de provocar canvis que poden instaurar-se en les rutines organitzatives de la POQIB que provoquin diferents tipus d'aprenentatge, cognitiu, estructural o processual, i que permetin identificar les transformacions i els assoliments obtinguts. Tot això podria consolidar les interrelacions dels membres de la POQIB com un valor afegit, encara que també pot crear conflicte i competitivitat en algunes organitzacions que sentin amenaçada la seva posició d'avantatge en l'estructura de poder. Això requereix un abordatge sibil·lí en qüestions essencials dels avantatges de la col·laboració en una estructura competitiva d'accés al poder i els recursos, la qual cosa fa més complex instaurar-hi pràctiques col·laboratives i crear-hi espais que fomentin aquesta col·laboració (Coghlan *et al.*, 2016).

ELS GRUPS DE DISCUSSIÓ. EL DIÀLEG I ELS DEBATS COM A SISTEMA DE COMUNICACIÓ EN LA POQIB.

Un dels procediments per a l'avaluació que s'ha considerat per explorar el funcionament intern de la POQIB han estat **els grups de discussió (GD)** inserits en les reunions habituals del grup estratègic, amb les persones que participen en la POQIB. Es tracta de persones habituades a la dinàmica de debat mitjançant el diàleg que han aconseguit crear una visió de consens bàsic en qüestions trivials i s'han entrenat en dinàmiques per donar visibilitat als factors crítics d'èxit. També es preveu que els GD aportin temes inesperats que la mateixa recerca no hagi previst però que siguin d'interès per a l'avaluació. D'altra banda, una limitació que va sorgir arran dels confinaments per la pandèmia de COVID-19 és que les reunions van passar de ser presencials a fer-se en modalitat en línia. Un objectiu per treballar des d'aquest moment és el de tornar a la modalitat presencial, atès que facilita la interacció entre els membres i enriqueix l'intercanvi d'idees.

S'ha insistit que la POQIB s'ha anat cohesionant, en bona part, a través de trobades amb diàleg. La interacció a través dels discursos és clau en la comprensió de com veuen les persones les seves pròpies organitzacions i l'aliança POQIB. Durant el diàleg, els participants aporten significat en reflexionar en grup sobre la seva situació o les qüestions que se'ls planteja. El centre són aquells aspectes que permeten avançar en el desenvolupament de les accions, però també es produeixen discussions significatives abans d'arribar a consensos o a una presa de decisions. Captar els facilitadors per a la presa de decisions és clau, ja que són els elements que converteixen la interacció en una eina poderosa i de gran impacte durant el treball amb els grups.

L'eina dels GD és adequada per conèixer el significat que atorguen els participants, els quals, a més, estan molt implicats a aconseguir veracitat i funcionalitat a les respostes que es desenvolupen en la discussió. Els GD també permeten que emergeixin punts de vista diferents, tenir present que hi ha tantes realitats com punts de vista expressats (Barbour, 2013).

A causa que la POQIB cerca actuar sobre contextos concrets, els GD suposen un acostament a una realitat coneguda. El significat que les persones proporcionen als seus contextos de pertinença fomenta l'interès envers aquells canvis necessaris per a l'avanç de la prevenció. Els GD són, per tant, una forma de motivar i generar consciència de la necessitat d'aquestes transformacions i donar lloc a posteriors reflexions. Per això és fonamental que hi hagi una restitució de les conclusions i de les idees que s'hi generen. Tot això genera un cercle participatiu i de col·laboració.

ANÀLISI DE DISCURSOS

A més de grups de discussió programats, es donen altres interaccions que són part de l'organització (telefonades, correus, negociacions d'esdeveniments, etc.). Per això, també s'utilitza l'anàlisi de les converses i del discurs durant el procés de desenvolupament de l'avaluació.

Podem definir les converses (dialògiques) com «aquelles interaccions interpersonals que s'esdevenen durant la presència de persones que interactuen, unes amb altres, a través d'afirmacions verbals, però també a través de mirades, gests i posicionaments» (Mengis & Eppler, 2008). Es tracta d'una forma d'anàlisi dels continguts i informacions expressats a través del llenguatge parlat de les persones. En el funcionament de la POQIB, aquests moments permeten captar el sistema de creences i pensament d'algunes persones, que a més es dona en un context social i interpersonal en el qual el

significat i el sentit que adquireixen situacions, persones i objectes són fruit d'un aprenentatge o d'una visió institucional.

Aquestes aporten categories de classificació que ajuden a entendre i interpretar les condicions en què es plantegen les situacions per prevenir. L'experiència canvia si es treballa en una associació de famílies o en la direcció general d'una administració, en l'àmbit del turisme, de la seguretat o de l'educació. Aquestes interpretacions s'instauren i deixen pas a creences i afirmacions en les quals algunes de les persones donen per descomptat que la realitat i la interpretació d'aquesta és tal com la veuen i no d'una altra manera. Per això, la conversa permet veure diferències entre sectors, interessos corporatius i posicionaments institucionals dels participants.

L'estudi del discurs és una metodologia molt establerta i desenvolupada en l'àmbit acadèmic, en els estudis socials i en situacions complexes com les que es proposa afrontar des de la POQIB. Aquesta anàlisi prové de diferents corrents de pensament, com ara el constructivisme social, la fenomenologia, el postestructuralisme, el postmodernisme o el pragmatisme abordats per, entre d'altres, autors com Foucault o Wittgenstein (Rapley, 2014). La seva aportació és mostrar com es generen i construeixen realitats a partir del llenguatge. Els experts en organitzacions expliquen que les converses contribueixen a crear coneixement, que permeten el pas de coneixement tàcit a explícit i viceversa, i que són essencials en processos d'innovació i canvi, ja que el diàleg provoca l'intercanvi d'experiències i aprenentatges (Von Krogh, Nonaka & Takeuchi). En la POQIB, el diàleg ha fet possible resoldre problemes i prendre de decisions, així com facilitar les propostes d'actuacions, de manera que s'ha anat creant una cultura organitzativa. El diàleg ha suposat enllaçar la connexió establerta entre les persones que han intervingut en l'evolució de la POQIB.

LA QUANTIFICACIÓ DEL TEMPS DEDICAT. PODEM DEMOSTRAR COM DE BARAT SURT PREVENIR.

Moltes persones que representen organitzacions han dedicat temps a participar i construir la POQIB. Aquest temps podria posar-se en valor per atorgar-li significat, per exemple, revisant informes d'avaluació anteriors. Una part important de la participació l'han feta de manera voluntària persones que col·laboren en associacions, el paper de les quals en la comunitat és fonamental per a la governança pública.

En aquest sentit, la POQIB fomenta una forma de participació en la qual les entitats socials plantegen els seus interessos, a més de formar part dels processos de decisió que els concerneixen. D'aquesta forma, la POQIB contribueix a la governança pública

des d'una perspectiva que implica ciutadania, institucions, empreses, entitats socials, etc. Tots estan relacionats entre si i es necessiten en el context públic en què la intencionalitat fa prevenció, a més de fer veure que és necessari cooperar (Lazkano & San Salvador del Valle, 2018).

ELS ESTUDIS DE CAS. TRANSFORMACIÓ SOCIAL DELS MODELS D'OCI EN PRO DE LA SALUT PÚBLICA I DES DELS MUNICIPIS

Els estudis de casos s'han previst per il·lustrar les accions preventives que coordina la POQIB. L'estudi d'un cas pràctic (ECP) és un mitjà i una eina al mateix temps; un mitjà per mostrar com una actuació de la POQIB aconsegueix una posada en acció i un intercanvi d'informació orientat a desenvolupar una bona pràctica com a forma d'experiència compartida. Prèviament, s'ha fomentat un sentiment de pertinença de les persones que hi col·laboren i que representen diferents organitzacions, la majoria de les quals són institucions públiques. Es tracta d'una tècnica molt utilitzada en recerca social i en l'àmbit de salut (Yin, 2003). Segons Stake (1998), els ECP s'utilitzen per aconseguir una comprensió més gran d'un fenomen concret, per aclarir un tema o qüestió teòrica complexa o per explorar qualsevol fenomen, situació o col·lectiu. Tot això té molt a veure amb la POQIB.

Els ECP també són una eina coproduïda i un producte compartit. La narrativa dels ECP es fa des d'una «indagació apreciativa». Algunes experiències que s'han generat des de la POQIB han donat lloc a un aprenentatge per part dels seus participants, és a dir, han generat una anàlisi, un significat i un sentit. Per exemple, les actuacions per frenar la botellada d'estudiants al Port d'Alcúdia (2018-2019) o per prevenir incidents al Firó de Sóller²² (el 2019-2020) han contribuït a afavorir la generació d'idees en pro de la prevenció comunitària. L'assoliment ha estat que l'acció s'ha centrat en el que sí que és possible fer i dona vida al sistema preventiu sumant suports, deixant de costat problemes o altres impossibles. Aquest centre comporta que el coneixement es comparteixi, sorgeixin noves idees i s'innovin, la qual cosa s'englobaria dins la **metodologia de la indagació apreciativa**, descrita per Arzola et al. (2016).

La vida social de les organitzacions com la POQIB comporta infinites possibilitats de millora i desenvolupament, i requereix participants que aportin visions orientades al bé comú. La narrativa dels ECP és un enfocament que pot donar lloc a canvis. Les experi-

²² Festa popular que commemora el desembarcament de corsaris turcs i algerians al port de Sóller el 1561 i la resposta de la població local per evitar el saqueig.

ències entre els participants requereixen un enfocament positiu per generar visions d'avanç i transformació que comportin opcions i alternatives. El focus principal d'interès és construir un significat compartit (Coghlan & Brydon-Miller, 2014).

Finalment, els ECP se centren en actuacions en municipis. Aquest enfocament micro és rellevant, ja que en els municipis és on es produeixen els problemes a prevenir com a resultat de la interacció entre persones i col·lectius en els seus contextos vitals, en què es desenvolupen i on es manifesten factors individuals com el caràcter, les creences, els valors, etc. En aquests contextos són presents un conjunt d'entitats públiques i privades que influeixen de manera considerable en les interaccions que es produeixen en la comunitat.

A més, és clau la implicació dels governs locals i les institucions. A través de les seves polítiques i programes, les institucions locals exerceixen un rol determinant en la gestió de les activitats, com l'oci o les festes. Aquestes tenen impacte en la vida local i dels ciutadans. Els governs locals no només regulen la convivència ciutadana i orienten les decisions que les persones poden adoptar, sobretot pel que fa a la seva salut, cura i benestar; a més, creen impulsos (Costa i Tucats 2021). Tot això forma part de les polítiques públiques en salut en les quals és necessari inserir la prevenció.

TERCERA PART

L'AVALUACIÓ POQIB

7. COM ES PREVEU EL PROCÉS D'AVALUACIÓ DE LES ACCIONS POQIB 2022?

Fa temps que es demostra que la prevenció del consum de l'alcohol, i d'altres drogues, entre la població jove s'ha convertit en un repte complex. Avui dia, se sap que la prevenció és un àmbit en el qual convergeixen múltiples disciplines i enfocaments. Per tant, per desenvolupar dinàmiques de prevenció de qualitat és necessari implementar un sistema de col·laboració articulat i, si pot ser, interconnectat.

En la primera part de l'informe, s'ha descrit el marc teòric en el qual es basa la POQIB, és a dir, l'estructura que sustenta la Plataforma. També s'ha descrit la metodologia que dona lloc a la seva estructura, mostrant com s'ha desenvolupat l'enginyeria que fa funcionar la POQIB, les aliances, les trobades, les estratègies i el model lògic que guien l'avaluació. La relació entre la teoria i la metodologia amb la transformació que se cerca ha de transitar, des d'un sistema social en el qual es facilita la ingesta d'alcohol en els menors d'edat, cap a un altre sistema en el qual diversos col·lectius actuen per crear condicions que impedeixin que això passi, i aquest trànsit suposa un gran repte.

Durant el 2022, es van iniciar una sèrie de trobades orientades a fer una anàlisi com a tancament de cicle (2018-2022). A través dels grups de discussió, es va cercar un consens que permetés sintetitzar i resumir punts clau (seguint el model lògic). Durant aquestes interaccions, en algunes ocasions regnà la incertesa, una situació que enriqueix alhora que aclapara. De fet, durant aquestes discussions van sorgir reflexions sobre els resultats aconseguits, la validesa de la POQIB com a eina col·lectiva i fins i tot la pertinència de la continuïtat. És necessari, per tant, fomentar un distanciament durant aquestes interaccions i crear formes d'entendre els altres atenent la diversitat d'opinions i interessos. També es va incorporar el propòsit de caminar junts durant l'avaluació, incloent-hi pràctiques de coproducció que resulten en aquest informe.

En una primera reunió el gener de 2022, es van consensuar els components de la POQIB adoptant l'esquema del model lògic. També es van decidir les accions a desenvolupar a través de la Plataforma, així com la metodologia. Posteriorment, es va transmetre la informació recopilada a tots els membres de la Plataforma per fer-ne una revisió crítica. El 10 de març va tenir lloc el segon GD de la POQIB. Aquest perseguia aplicar la

tècnica DAFO²³ per valorar l'acció proposada, i amb això avaluar la mateixa POQIB en conjunt. Aquesta experiència amb alguns dels membres de la Plataforma va donar lloc a l'esquema que es presenta més avall (figura 1). Aquests punts també es van analitzar en una reunió plenària el 20 d'abril.

La comunicació és una altra de les claus de la POQIB. Per això, s'han anat explorant diferents formats fins a topar els ECP com a eina interessant per aconseguir un format narratiu. L'estructura dels ECP facilita la comprensió del procés en el qual es desenvolupa una acció que implica persones diverses que exerceixen rols diferents. Una de les dificultats de la recerca és sintetitzar la dispersió i captar els centres principals per explorar. També ho és desenvolupar un sistema de comunicació clar i fàcilment comprensible per a les diferents audiències. D'aquí l'interès d'aquest format.

Aquest format es va consensuar el 2018 durant una sèrie de reunions amb tècnics municipals que van reconèixer, en elaborar un ECP, com es construïa una sinergia entre entitats. Això permetia superar un cert aïllament, així com aportar una visió i solucions proactives davant necessitats reals. Aquests ECP il·lustrats visibilitzaven aquestes connexions a través de la posada en comú mitjançant un treball transversal. Per això, es va estimar que aquesta narrativa oferiria una doble perspectiva d'interès: per una banda, es posaven de manifest els problemes i les oportunitats de transformació que requereixen els diferents grups socials; per una altra, es visibilitzava l'enfocament que duïen a terme els facilitadors per fer-ho possible.

23 L'anàlisi DAFO és una eina reconeguda i estratègica molt utilitzada per les organitzacions. El principal objectiu és obtenir un diagnòstic de la situació (debilitats, amenaces, forteses i oportunitats) per afavorir la presa de decisions de cara al futur.

8. PLANTEJAMENT METODOLÒGIC

L'estudi de cas plantejat és un primer intent per reflectir alguns fragments del que s'ha aconseguit a les Balears i als municipis illencs a través de la POQIB, juntament amb els principals reptes que s'han trobat al camí.

El repte de la Plataforma és justament aconseguir una col·laboració entre sectors, institucions, organitzacions i persones. Aquesta connexió requereix adoptar nous hàbits diferents dels que es fan servir majoritàriament a les institucions. La feina en xarxa conforma un teixit col·laboratiu que els membres de la Plataforma han anat entreteixint per aconseguir canvis. Aquest ha estat el principal repte de la POQIB, malgrat els diversos factors crítics d'èxit (FCE) que comporta. Part de la feina ha consistit a navegar entre hàbits i simbolismes dirigits a protegir la fragmentació instaurada en un sistema de relacions de poder que prioritzen el corporativisme dels sectors i les institucions en lloc de fixar-se objectius preventius i de millora del benestar social.

Caldria fer, però, una anàlisi dels FCE per entendre millor les dificultats que ha trobat la POQIB en el seu desenvolupament, la qual cosa requereix una avaluació específica centrada en ells, encara que es posàs l'èmfasi en com, malgrat els obstacles i les tendències que interfereixen en la prevenció efectiva, connectada i col·laborativa, la POQIB no només ha sobreviscut, sinó que s'ha consolidat, a poc a poc, alhora que ha convençut persones i institucions de la necessitat de col·laborar per millorar la prevenció.

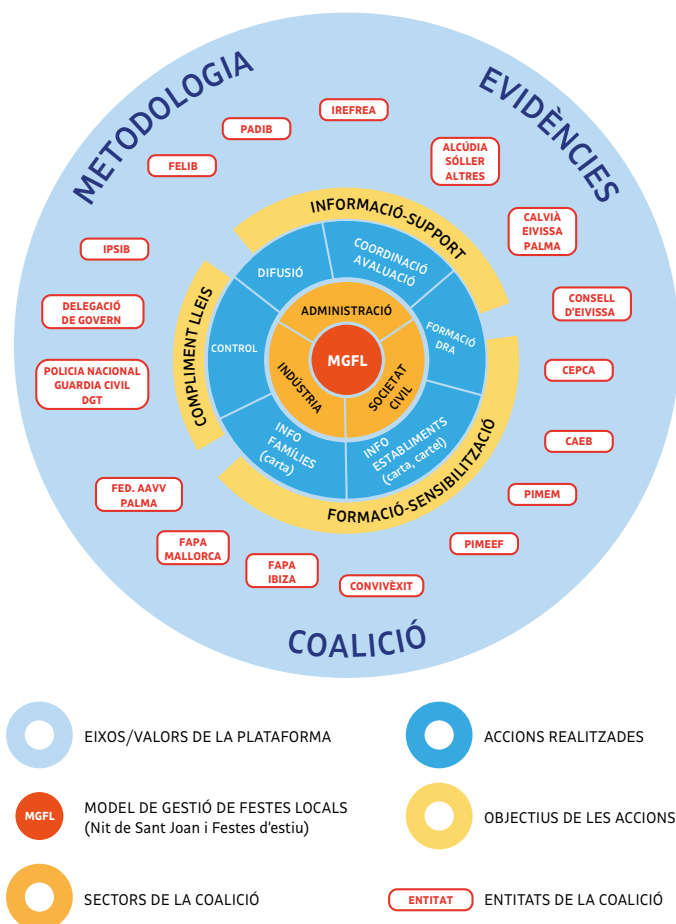
Aquest és un primer intent d'elaborar un ECP, una història per il·lustrar les accions preventives que coordina la POQIB, un mitjà per visibilitzar el desenvolupament d'una acció compartida, des de la complexitat d'un sistema social intersectorial. I també una eina per a una avaluació coproduïda que facilita la comprensió de les diverses accions preventives i els seus impactes.

L'avaluació interna demostra que la capacitat d'alguns membres de la POQIB pot millorar les seves habilitats per a la presa de decisions basades en la col·laboració. No obstant això, se sap poc sobre com fer visible i tangible aquesta col·laboració, així com les conseqüències d'aquesta en prevenció. En els gràfics conceptuals de la Plataforma, hi apareixen tres objectius clau:

1. Inserir la prevenció del consum d'alcohol en menors a les festes des d'iniciatives municipals.

2. Actuar en xarxa col·laborativa intramunicipal i intermunicipal, així com amb la societat civil, la indústria de l'oci del municipi i, a escala extramunicipal, amb el suport de les macroorganitzacions que conformen la POQIB, així com amb altres entitats que puguin donar suport (mitjans de comunicació, experts en prevenció, etc.).
3. Avaluar el procés i els resultats com a forma de millorar la integració de la Plataforma en el sistema i viceversa, perquè el sistema millori el model, i de manera que es pugui adoptar i replicar en altres territoris, una vegada conegudes les dificultats i limitacions.

Gràfic 1. Sectors participants i accions desenvolupades per la POQIB a les festes municipals d'estiu

9. L'ESTUDI DE CAS PRÀCTIC PER IL·LUSTRAR COM A TERRA EL MODEL DE GESTIÓ DE FESTES LOCALS (MGFL) EN SITUACIONS CONCRETES

Els estudis de cas pràctic (ECP) que es presenten s'elaboren per mostrar l'experiència de la implementació, durant l'estiu de 2022, del *Model de gestió de festes locals* (MGFL) a tres municipis de les Balears: Calvià, Eivissa i Palma. Els ECP permeten vincular la teoria a la pràctica, sobre la base del terreny real. Com ja s'ha esmentat, es tracta d'una tècnica molt utilitzada en recerca social i en l'àmbit de la salut (Yin, 2003) que permet donar visibilitat a processos comunitaris complexos, així com a les ramificacions d'aquests (Kane, 2014).

S'analitza el que ocorre durant la nit de Sant Joan, una festivitat molt arrelada en la cultura popular mediterrània en la qual es festeja simbòlicament l'inici de l'estiu, així com la fi de curs per als més joves. Durant la festa, s'invoquen simbòlicament el foc i els dimonis per rendir culte al sol i a l'aigua de la mar, i cremar el vell per donar la benvinguda al nou. Es tracta d'una festa tant pagana com cristiana, que se celebra a prop de la mar, sovint a la platja, on es pren l'aigua com a element purificador.

Durant les festes de Sant Joan es convoca tota la població, però especialment els joves, que inicien les vacances estivals. La festa crea un context propici perquè es faci un ritu de pas estacional, i en moltes ocasions personal. Moltes famílies permeten als seus fills i filles adolescents que aquesta nit celebri, amb els seus amics, una trobada que simbolitza el canvi cap a l'edat adulta i cap a la independència. En molts aspectes es tracta de la celebració de la vida, de l'amor i de l'amistat, compartint aquests valors més àmpliament amb la comunitat. També marquen l'inici de moltes altres festes estivals que comparteixen elements comuns de renovació d'un pacte social i simbòlic a través de les celebracions.

L'alcohol (a més d'altres substàncies potencialment addictives) s'ha anat inserint progressivament en la festa, si bé no es tracta d'un element essencial. Així i tot, la indústria de l'alcohol ha sabut posicionar molt bé el producte al centre de les celebracions com un element simbòlic sagrat sense el qual moltes persones no conceben la festa. L'alcohol s'ha anat normalitzant i arrelant com a beguda que facilita un estat mental, emocional i relacional vinculat amb la celebració. Les begudes com l'alcohol serien apropiades si no tinguessin conseqüències dramàtiques per a la salut, la seguretat i el ben-

estar de les persones. Però, malauradament, funcionen com un element tòxic per al cos i la ment amb múltiples conseqüències negatives, especialment en els menors d'edat.

Transitar cap a unes festes en les quals l'alcohol no estigui a l'abast dels menors implica múltiples canvis. Un d'aquests, el principal, és eliminar l'alcohol de l'esperit de la festa, que deixi de ser essencial per a les celebracions, que els adults gestionin el consum propi i que tota la comunitat adquireixi el compromís de protegir els més joves. Tot això comporta un canvi social i cultural de gran transcendència en la prevenció de diversos riscos i problemes socials.

L'ECP il·lustra les experiències de les activitats duites a terme als tres municipis a través de petits fragments, així com a través d'una exposició dels antecedents des del 2018 fins a la implementació el 2022. L'objectiu és que els aprenentatges es transformin en experiències dotades de continuïtat i que es difonguin i es prenguin de referència entre persones i municipis.

En aquest sentit, l'ECP és l'eina que donaria suport a la continuïtat d'aquestes experiències inserint-les en els serveis municipals, i explorant-ne possibles millores, tres: analitzar, compartir i comunicar els assoliments entre tota la xarxa de prevenció.

La taula que es presenta a continuació (taula 1) simplifica el pla per elaborar l'estudi de cas sobre la POQIB com a estratègia preventiva comunitària que connecta diferents organitzacions i sectors.

Taula 1. Processos interconnectats de les accions POQIB

<i>Situació per prevenir</i>	<i>Planificació Implicació</i>	<i>Implementació de les accions</i>	<i>Anàlisi dels resultats</i>
Identificar el problema de la festa, els antecedents.	A qui es convida, qui accepta intervenir-hi i com es coordinen.	Accions per a cada col·lectiu o organització i coordinació.	Millores detectades en els ambients i en l'engranatge col·laboratiu.
<i>Dades dels antecedents</i>	<i>La xarxa de col·laboració</i>	<i>Accions implementades</i>	<i>Dades d'incidents, dades de la col·laboració</i>

Sostenibilitat - extensió
Visibilitat - estratègia de comunicació social

ANTECEDENTS DE L'MGFL

Abans d'entrar en l'MGFL, farem unes pinzellades sobre la botellada del Port d'Alcúdia que suposen un antecedent o precursor en el desenvolupament d'aquest model i que presenta moltes similituds amb el desenvolupament de les festes de Sant Joan.

Des dels inicis de la POQIB el 2011, R. Coves (director dels policies tutors) insistia, en cada sessió plenària de la Plataforma, sobre la preocupant situació que es donava a la platja d'Alcúdia cada any a mitjan juny. Milers d'adolescents d'ESO i de batxillerat celebraven el final de curs fent una gran botellada a la platja. Es convocaven les reunions a través de les xarxes socials i participaven adolescents de tota l'illa, especialment dels municipis de la zona nord de Mallorca, propera a Alcúdia. Alguns dels adolescents planificaven un sopar previ amb els companys de classe i els professors en algun restaurant de la zona, i després seguien la festa a la platja.

A la platja, es van arribar a reunir fins a set mil adolescents consumint alcohol de manera massiva. Alguns estudiants llogaven el servei d'autobusos, que els recollien a certes hores del matí, per tornar als municipis de residència. L'abús d'alcohol, les borratxeres, i sovint els comes etílics, eren habituals a la festa. Es tractava d'un horabaixa propici per a ritus d'iniciació i abús en el consum d'alcohol entre els més joves.

Si bé la botellada s'organitzava des de feia una dècada, l'any 2013 la batlia del municipi va programar preparatius per prevenir danys potencials. En l'operatiu del 2014 «van participar més de quaranta agents, entre policies locals de fins a dotze municipis, policies tutors i efectius de la Guàrdia Civil que van desenvolupar tasques de suport durant tota la nit» (*El Mundo*, 2014). A més, l'Ajuntament va instal·lar més bona il·luminació per intentar que no hi hagués zones fosques i aïllades, i prevenir les agressions sexuals i la violència durant la festa. Tot això, continuava preocupant els responsables, que no tenien clar com prevenir els riscos potencials de la festa.

El 20 de març de 2018, M. A. Guerrero, representant de la Federació d'Associacions de Famílies (FAPA/COAPA) i membre de la POQIB, va sol·licitar que, conjuntament, s'organitzassin accions de sensibilització per impedir el consum d'alcohol en els menors que assistien a la botellada del Port d'Alcúdia. Guerrero seguia des de feia anys com es desenvolupava la festa amb un important desplegament policial i intervencions de reducció dels danys des de l'Ajuntament, sense que s'hi produïssin canvis substancials.

La seva proposta era senzilla: per què no actuar conjuntament sota el paraigua de la POQIB? El director dels policies tutors es va oferir per organitzar una reunió amb el

Reunió de la POQIB en la Conselleria de Salut (2018)

Reunió a la Conselleria de Salut (2018) de membres de la POQIB amb el batle d'Alcúdia.

batle, a la qual van seguir altres sessions de coordinació amb la participació de diferents sectors: educació, seguretat, salut, societat civil, etc.

L'objectiu no era impedir-hi la festa, sinó el consum d'alcohol entre els menors que participaven en l'esdeveniment. D'aquesta manera, va sorgir una dinàmica de treball en comú per informar que es prohibiria el consum d'alcohol entre persones menors d'edat, i recordant a aquesta població la prohibició de distribuir-ne o consumir-ne. També es va propiciar que les famílies estiguessin informades dels riscos associats a la festa per als seus fills i filles. Concretament, se'ls va informar de la seva responsabilitat i que si la policia sorprenia els menors bevent alcohol, s'hi contactaria. I així va ser.

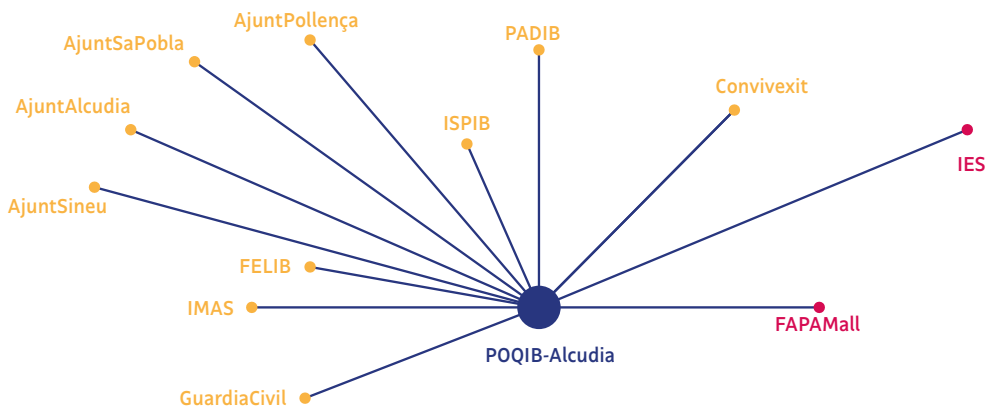
En aquest dispositiu es van implicar 27 centres educatius, les associacions de pares i mares d'alumnes (APIMA) i nou municipis. L'engranatge d'actuacions que es va desenvolupar dins i fora del municipi es va acompanyar de dues reunions per decidir quina informació era imprescindible crear i difondre. Per exemple, cartes a les famílies i als

centres educatius, als establiments de venda d'alcohol per recordar-los la normativa i el seu compromís, i des de la batlia es va emetre un comunicat en què es recordava la prohibició de consum d'alcohol en menors i s'indicava que la policia confiscaria l'alcohol que trobàs a les persones menors d'edat.

En un mes i mig, es va actuar des de diferents fronts: es va divulgar el comunicat signat pel batle, un grup de policies tutors va impartir xerrades en diferents Instituts de secundària, totes les famílies amb fills en secundària van rebre una carta informativa des dels seus centres i les associacions de famílies d'alumnes (AFA), en coordinació amb FAPA-Mallorca, van organitzar xerrades amb les famílies.

Gràfic 1. Mapa d'entitats participants en l'acció del Port d'Alcúdia

Notícia apareguda en *Diario de Mallorca* el 23 de maig de 2018.

Es posa en valor la importància dels mitjans de comunicació per acostar a la ciutadania les estratègies i les accions.²⁴

Entre maig i juny es van dur a terme intervencions dirigides a l'alumnat de secundària i a les famílies. L'acció es va estendre fins a implicar famílies de 20 municipis i 27 centres escolars propers a Alcúdia van rebre una carta explicativa de la situació en què s'apellava al seu compromís en la prevenció. Els establiments també van rebre una carta i es van distribuir cartells informatius. Per la seva banda, la indústria de l'oci i de la restauració hi va participar i es va involucrar incorporant-hi cartells consensuats pels membres de la POQIB.

Un altre dels resultats va ser la creació d'un document integrant en les ordenances municipals les bones pràctiques per prevenir el consum d'alcohol entre menors durant les festes. Aquest document model va contribuir perquè diversos municipis inserissin la prevenció del consum d'alcohol i de les botellades a les festes locals. Els protagonistes principals van ser el Consell de Mallorca, la FELIB, l'Institut de Seguretat Pública de les Illes Balears (ISPIB), el PADIB, tots coordinats des de la POQIB²⁵.

L'experiència d'Alcúdia per desvincular l'alcohol i les botellades de les celebracions dels estudiants durant el final de curs de 2013 i 2019 també va animar altres municipis de Mallorca a seguir un procés similar a les festes i celebracions. Des de la POQIB es va constituir un grup format per tècnics municipals de quatre municipis (Alcúdia, Binissalem, Felanitx i Sóller), altres de la Mancomunitat des Pla (que integra tretze petits municipis), tècnics del Consell de Mallorca amb interès per donar suport a la prevenció als municipis de les Illes Balears, i responsables del PADIB i de l'IREFREA que dinamitzen la POQIB. Aquest grup múltiple, en el curs de diverses reunions, va dissenyar un model de com integrar la prevenció del consum d'alcohol en les festes locals.

24 La notícia també va aparèixer en altres mitjans locals: <https://www.porrerestv.com/index.php/9-general/noticies/2805-och-o-pueblos-hacen-pina-para-evitar-los-desmadres-de-fin-de-curso-en-alcudia>

25 https://www.caib.es/sites/padib/ca/felib_bones_practiques_prevencio_consum_alcohol/

Els dos models de cartells elaborats pel PADIB i consensuats pels membres de la POQIB repartits als municipis implicats.

La intervenció al Port d'Alcúdia va ser un èxit. Tant en el sentit de la creació d'una xarxa interconnectada, capaç de crear i difondre materials (cartes), normativa (comunicat del batle) i missatges, com en el fet que la reunió d'estudiants no va donar lloc a cap botellada ni a cap menor intoxicat.

Reunions amb tècnics locals per al desenvolupament de l'MGFL (a Felanitx i Petra), 2019.

Reunions en l'Ajuntament de Sóller per implementar l'MGFL i traslladar-lo a representants de la ciutadania (2019).

L'experiència es recull en un document coproduït entre membres de la POQIB amb tècnics de diversos municipis que dona lloc al *Model de gestió de festes locals (MGFL)*²⁶.

Tots els municipis participants en el *Model (MGFL)* es van posar en marxa per avançar en cadascuna de les etapes, organitzades en tres moments:

- » *Pre*: mesos abans del desenvolupament de la festa.
- » *Peri*: durant la festa.
- » *Post*: després de la festa.

En els municipis de Sóller, l'etapa *pre* va ser intensa i es va estendre des del 2019 fins a principis del 2020. No obstant això, a causa de la pandèmia de la COVID-19 es van paraitzar les activitats i durant dos estius consecutius es van suspendre les festes.

26 <https://www.caib.es/sites/padib/ca/archivopub.do?ctrl=mcrst352zi320720&aneu=320720>

Notícia de premsa (2021). Suport de la POQIB a les iniciatives governamentals per actuar contra les botellades.

Malgrat això, la POQIB va continuar la feina durant la pandèmia, mantenint els contactes i aprofundint en els aprenentatges adquirits. Un dels temes prioritaris va ser conèixer millor la complexitat del concepte d'oci, així com la manera en la qual aquesta dimensió interactua amb els consums addictius. També sobre la manera en què l'oci està lligat a experiències personals i col·lectives fonamentals en el funcionament social i cultural. Per analitzar aquesta dinàmica, es va comptar amb el suport de l'Institut d'Estudis de l'Oci de la Universitat de Deusto²⁷. D'aquí van sorgir documents que sintetitzen les idees principals que van calar en els membres de la POQIB i que han guiat algunes intervencions.

El 2021 es va començar a pensar en la situació postpandèmia i els membres de la POQIB s'hi van preparar. A finals d'any es va proposar l'objectiu d'encaminar les accions envers la consolidació de l'MGFL, tant als municipis ja implicats com als nous. Es va decidir, a més, fer-ho amb un seguiment que permetés avaluar-ne els resultats. Els primers mesos de l'any es van dedicar a desenvolupar un esquema del model lògic de la POQIB que permetés avaluar i reconsiderar objectius, i es va fer un DAFO per conèixer les potencialitats i els FCE de la Plataforma.

27 <https://www.deusto.es/es/inicio/somos-deusto/centros-universitarios/institutos/instituto-de-ocio>

ESTIU DE 2022. ARTICULACIÓ DE L'MGFL EN SITUACIÓ POSTPANDÈMIA

L'equivalent a la celebració dels estudiants que organitzen la botellada al Port d'Alcúdia és la festa de Sant Joan, molt popular en alguns municipis de la costa. Per tant, es decideix continuar actuant a Alcúdia i també convidar altres municipis per actuar durant la festa de Sant Joan, amb l'ajuda de la Federació d'Entitats Locals de les Illes Balears (FELIB). D'altra banda, tres tècnics de tres ajuntaments (Calvià, Eivissa i Palma) es van animar a participar-hi. A partir d'aquí, s'inicia un procés que reproduceixi, innovi i complementi l'MGFL de la POQIB.

Els tres ECP que il·lustren com s'ha implementat en un procés pilot l'MGFL recullen els esforços per aclarir els rols i les connexions dels diferents actors en el sistema de prevenció, un coneixement que implica una interacció per influir en la política i en els col·lectius socials. Quan els tècnics i les institucions que formen part del sistema preventiu interactuen, assumeixen el desafiament d'articular i comprometre's amb un propòsit compartit, i aquest procés no és fàcil. No obstant això, en algun moment s'adonen que és més fàcil crear vincles positius entre les àrees municipals, esquivant les tensions inherents, quan se centren en les solucions tècniques i els objectius preventius. Aquesta experiència compartida és única en cada cas i és imprescindible per crear els vincles entre persones i àrees municipals que permetin avançar en l'agenda de prevenció comunitària de manera efectiva. Aquests tècnics que són intermediaris en el sistema de coneixement i pràctica de prevenció tenen un paper clau a facilitar les interaccions entre sectors i col·lectius, entre la dimensió política i social, entre les persones i les institucions. Els tècnics locals que implementen l'MGFL són els qui lideren un procés únic a cada municipi i es formen en el procés acompanyats de les persones que coordinen la POQIB i l'MGFL des del PADIB.

Es presenta de forma resumida i esquemàtica el procés en què es van prendre les decisions per implementar l'MGFL el 2022.

29 de novembre de 2021

Accions en xarxa duites a terme durant el 2022 (festes de Sant Joan)

- » **El representant de les organitzacions de família COAPA (Confederació d'Associacions de Pares d'Alumnes)** presenta la proposta d'actuar conjuntament per prevenir les botellades a les pròximes festes de Sant Joan en les Balears. Proposar continuar amb la metodologia ja emprada per a la festa de final de curs a Alcúdia, una experiència d'èxit que permetria comprovar si el model funciona. Convida dos o tres municipis, principalment els que tenen platja i experiències amb les botellades, que hi participen activament. Recorda que no es tracta de prohibir la festa, llevat que la COVID-19 ho impedeixi, sinó prohibir el consum d'alcohol en menors, així com incentivar a reduir l'excés de consum d'alcohol entre el jovent.
- » **El representant de la FELIB (Federació d'Entitats Locals de les Illes Balears)** accepta la proposta de M. A. Guerrero (COAPA) d'actuar a les festes de Sant Joan. Guerrero comenta que ho transmetrà als batles i batlesses des de la FELIB. Faran una convocatòria per saber quins municipis accepten participar-hi, i es decideix que la FELIB coordinarà el procés.
- » **El representant de l'Ajuntament de Marratxí** comenta que des de l'experiència del seu ajuntament, les dificultats dels municipis per actuar sols contra les botellades. Comenta també que durant la pandèmia han activat l'única mesura de la qual disposaven, la coercitiva. Comenta que, davant la festa de Sant Joan, necessiten suport; els ajuntaments no tenen els mitjans per si sols per afrontar aquesta situació.
- » **El representant de COAPA recorda que durant l'experiència d'Alcúdia es va tenir el suport de la Delegació del Govern** amb un desplegament policial, que finalment no va ser necessari. L'objectiu seria precisament aquest, fer una feina grupal prèvia, de tal manera que, arribat el moment, no sigui necessari acordonar la platja.

10. TRES ESTUDIS DE CASOS. L'EXPERIÈNCIA DE LA POQIB EL 2022

S'ha mostrat que la POQIB és un entramat útil per traçar un camí cap a la prevenció que integra ciència, activisme, evidències i compromisos socials, aprenentatges i frustracions, teoria i sistema social. Tot això, impulsat per un col·lectiu de persones que representen institucions i organitzacions socials, que hi participen amb la intenció de fer canvis significatius en prevenció. Entendre com funciona la POQIB en l'aspecte més bàsic, pràctic i terrenal de les dimensions humanes és el propòsit d'aquesta secció.

El fil narratiu respon a preguntes del tipus: com s'activa una acció i quines persones l'activen? Com s'estableixen les relacions? De quina forma aquestes persones donen a conèixer les seves accions en l'entorn? La descripció s'ha centrat en «com» s'ha duit a terme l'acció de la POQIB durant el 2022. L'objectiu és visibilitzar les connexions i la manera en què el sistema d'aliances facilita el flux d'energia i possibilita la prevenció.

La POQIB neix amb el propòsit d'aconseguir fer prevenció de qualitat contra les addiccions, a més de fer-ho en xarxa a través d'entitats que col·laboren actuant en les diferents dimensions de l'oci. El repte que es proposen tots els participants és el de canviar les tendències davant les addiccions, amb l'objectiu que la població menor d'edat deixi de consumir alcohol. Per això el treball s'orienta a **gestionar la presència de l'alcohol i l'hàbit del consum d'aquest als espais d'oci**, en aquells espais on hi ha persones menors d'edat i, molt especialment, a les **festes municipals** en les quals participa tota la població.

Després de dos anys de pandèmia, el grup estratègic de la POQIB va reformular el seu objectiu principal desenvolupant un model teòric que permetés avaluar les accions. Es tracta, bàsicament, d'impulsar i consolidar una plataforma multisectorial com a estratègia preventiva que consideri l'àmbit d'oci com a espai d'actuació. Per això, la POQIB es planteja generar i implementar una estratègia de col·laboració entre organitzacions socials, econòmiques i administracions públiques amb aquest propòsit.

Assolir un consens davant aquest objectiu preventiu ha suposat una labor d'anys de debat i de valoració de la informació basada en l'evidència. Durant anys, els agents compromesos amb la prevenció s'han vist influïts per dues qüestions incòmodes:

1. **Les evidències científiques** entorn del consum d'alcohol, que postulen clarament que permetre el consum d'alcohol en menors és una forma de maltractament.
2. **La normalització social del consum**, en tots els àmbits; un fet tan rotund i hegemònic, que dificulta desvincular aquest consum en menors, si els adults continuen fent-ho.

Davant la inquietud i la confusió generades sobre com actuar eficaçment davant aquestes dues realitats que semblen contraposades, **s'han explorat intervencions pràctiques que obren bretxes en les quals és possible influir en la prevenció** (com ara no facilitar l'accés a l'alcohol a les persones menors d'edat) des d'un senzill compromís de moltes institucions que avancen plegades, creant consciència sobre la negligència que envolta aquest consum.

El primer pas ha estat impulsar la consciència activa dels membres de la POQIB com a forma de comprendre que es pot actuar en societat, modestament, pas a pas, caminant junts en aliança i sota el paraigua de la normativa que l'acompanya. Un exemple en són les experiències dutes a terme entre 2018 i 2022, que donen continuïtat al *Model de gestió de les festes locals* (MGFL).

LES FESTES DE SANT JOAN A TRES MUNICIPIS

Aquesta secció pretén cobrir la bretxa que es dona entre la teoria i l'experiència pràctica, en la qual el context, el temps i l'espai contribueixen que es tracti d'experiències úniques i no lineals. Per això, en explicar-les cal mostrar les incerteses, els residus i les imperfeccions que tota experiència comporta.

Durant els primers mesos de 2022, els membres de la POQIB es van reunir i van desenvolupar simultàniament tres documents que servien de guia i propòsit:

1. **Un esquema del model lògic**, acompanyat d'una estructura marc i conceptual de la POQIB.
2. **Una anàlisi DAFO**, per valorar oportunitats i dificultats per assolir els objectius prevists.
3. **Un pla d'acció i propostes per al 2022**, orientades a prevenir el consum d'alcohol entre els menors a les festes dels municipis implicats.

10 de març de 2022, trobada a la seu de la Conselleria de Salut. Trobada mixta, en línia i presencial.

La importància de coproduir aquests materials va més enllà de posar en comú idees, constitueix una síntesi o una sintaxi que ordena el funcionament de la Plataforma de prevenció. La creació de materials reforça les connexions clau entre les persones que representen les institucions impulsores d'aquest nou paradigma de la prevenció. Recordem que no es tracta d'una tasca fàcil, ja que el paradigma impulsa la protecció de persones menors d'edat enfront de tendències socials i culturals hegemòniques que legitimen el consum d'alcohol, juntament amb interessos de tipus econòmic.

Des del reforç teòric i metodològic, amb el compromís dels grups estratègics de la POQIB, i amb els nous documents sota el braç, es van iniciar una sèrie de contactes institucionals amb la Delegació del Govern, institució de la qual depenen les forces de seguretat de l'Estat. A iniciativa de la FAPA-Mallorca i COAPA, es va contactar i es va organitzar una primera reunió amb aquesta Delegació. Es tractava d'una reunió estratègica i molt efectiva en què es va recuperar i va reforçar una connexió que s'havia deteriorat i s'havia tornat secundària o residual.

Gràcies a aquesta trobada, totes les forces de seguretat van estar presents en la reunió plenària d'abril de 2022, en què passaren a ser membres actius de la POQIB. En aquesta reunió es van assentar les bases per desenvolupar l'acció prevista per al juny de 2022.

El primer objectiu que va sorgir de la reunió plenària va ser el de comunicar a tots els municipis de les Balears la iniciativa d'organitzar una acció preventiva per la Nit de Sant Joan, de manera que es pogués convidar tots els municipis a participar-hi.

Abans de la reunió plenària, es va contactar personalment amb aquells municipis que ja havien participat en la Plataforma, i es va posar damunt la taula els riscos que calia tenir en compte durant la Nit de Sant Joan. Així mateix, a través d'una reunió presencial i en línia organitzada per la FELIB el 3 de juny, es va informar la resta de municipis de les

Reunió amb la delegada del Govern per sol·licitar més compromís amb les activitats de la Plataforma, 21/04/2022.

Participants en la reunió plenària a la seu de la Conselleria de Salut, 28/04/2022.

Illes. En aquesta reunió van participar representants de 23 municipis, a més de tots els representants dels consells insulars i membres de la Plataforma com la FAPA-Mallorca i COAPA, el Consell de la Joventut de les Illes Balears (CJIB) i els cossos de seguretat (ISPIB i Guàrdia Civil).

Tres municipis es van mostrar disposats a posar en pràctica l'MGFL (Calvià, Eivissa i Palma), encara que només disposaven de dues setmanes per dur a terme l'etapa prèvia. L'ISPIB, per la seva banda, va informar del desplegament i de les accions previstes per a la festa més emblemàtica, la de Ciutadella de Menorca. En la reunió es va informar tots els municipis que hi van participar de les estratègies que calia seguir, tant per la Nit de Sant Joan com per a les diferents celebracions i festes de l'estiu.

Presentació a les persones que van coordinar l'acció a Eivissa, 10/05/2022.

Presentació als municipis de la proposta preventiva de l'MGFL de la POQIB, 03/06/2022.

Reunió a l'ajuntament d'Alcúdia per organitzar el dispositiu preventiu en cas de convocatòria d'estudiants al Port, 07/06/2022.

Informació de la policia local d'Alcúdia agraint el civisme i el comportament exemplar dels participants en el festival, 27/07/2022.

La Nit de Sant Joan suposava un repte. La transformació d'una festa popular en un espai de diversió sense venda ni consum d'alcohol en els menors, està íntimament relacionada amb altres objectius com la pràctica del respecte, el civisme i la cura de les persones i de l'entorn. Per tant, per aconseguir una prevenció efectiva es van involucrar moltes persones i col·lectius, ja que bona part de la feina necessitava organitzar-se amb antelació. Durant dues setmanes, es va donar suport a tres equips tècnics per establir una xarxa que reforçà l'objectiu preventiu segons els recursos i les potencialitats de cada municipi. Tota la Plataforma POQIB, des d'un enfocament col·laboratiu, va donar suport als tres municipis.

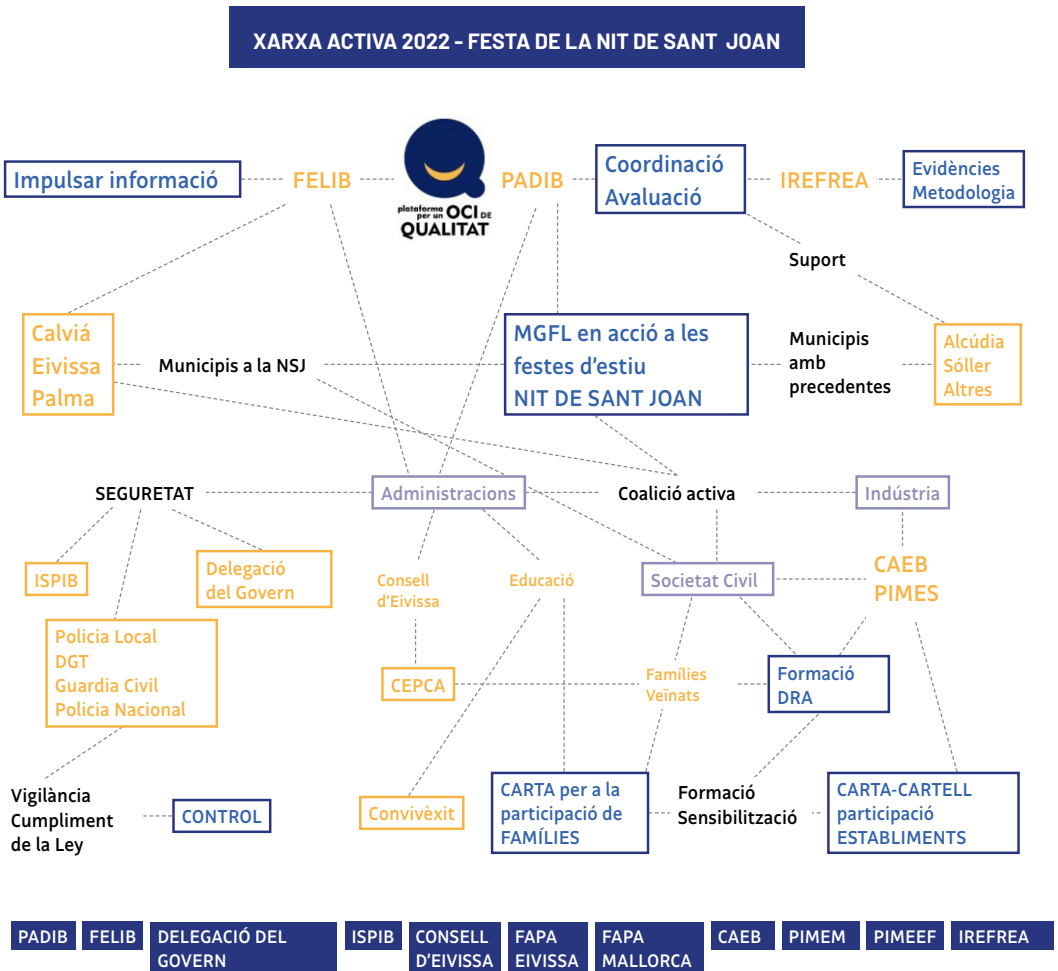
Els tres municipis van crear una xarxa interna (*intra*) i externa (*inter*), en què comptaren amb el suport dels membres de la POQIB, especialment de FAPA-Mallorca i COAPA, ConvivÈxit, les forces de seguretat (ISPIP, Guàrdia Civil), PADIB i organitzacions de la indústria (CAEB, PIMEM i PIMEEF).

La primera etapa (*pre*) es va orientar a:

1. **Identificar els problemes** que ja s'havien donat a la festa anteriorment, recopiant dades des del 2019 i creant un protocol de recollida de dades per al futur.
2. **Planificar** l'estratègia entre responsables municipals. Dissenyar les actuacions i la formació «exprés» dels tècnics municipals implicats, incloent-hi la formació en dispensació responsable d'alcohol (DRA) als establiments susceptibles de dispensar alcohol a menors.

3. **Adaptar i difondre els materials necessaris per a la ciutadania:** comunicat, carta per als establiments, les famílies i les entitats socials rellevants, informació escolar i fullet informatiu per als estudiants adolescents.
4. **Programar una estratègia per donar visibilitat a l'acció i diversificar la informació,** mostrant que no es tractava d'un acte puntual, sinó d'un sistema organitzat i amb un protagonisme compartit. Se'n va informar a través de la ràdio, la premsa i, sobretot, les xarxes socials.

Gràfic 1. Mapa de les entitats participants que van recolzar les iniciatives dels tres municipis Calvià, Eivissa, Palma

Xarxa intra de Calvià

Actuació conjunta de: Policia Local, Guàrdia Civil, Protecció Civil, Comunicació, Intervenció Social, Pla Estratègic de Prevenció d'Addiccions (PEMPA), Participació Ciutadana, Comerç, Joventut i IB-Salut (PAC).

Xarxa intra de Eivissa

Coordinació molt activa, tant entre àrees de l'Ajuntament com entre aquest i entitats socials (FAPA, PIMEEF). Hi participen: cap d'Educació, personal tècnic de Pla Municipal sobre Drogues, Infància i Adolescència, Festes, Participació Ciutadana, Joventut, Urbanisme, Policia Local i Nacional, policia tutor, Protecció Civil, infermeria i CEPCA.

Xarxa intra de Palma

Coordinació de l'acció des de la Regidoria de Sanitat amb participació d'altres àrees: Participació Ciutadana, Seguretat Ciutadana, Comissió Tècnica del PEMPA. Es va implicar també la Federació de les Associacions de Veïns, ja que era l'entitat organitzadora de la festa.

Cartell de Calvià

Cartell d'Eivissa

Cartell de Palma

**Als tres municipis tothom es va divertir
i les incidències van ser mínimes.**

QUÈ VA PASSAR LA NIT DE SANT JOAN?

Les principals tasques fetes van ser: observar, supervisar, controlar i, sobretot, documentar les incidències. Hi van participar agents de seguretat, de sanitat i també observadors de l'àmbit social per valorar l'ambient i l'esperit de la festa.

Eivissa, platja de Figueretes

Palma, Parc de la Mar

Els agents de seguretat van prioritzar la detecció de situacions problemàtiques (grups fent botellada i menors bevent o fumant), així com el desplegament de policies (amb uniforme i sense) passejant per les zones de festa i fent actuacions ràpides com a mesura dissuasiva, atesa la utilitat d'aquesta.

La recollida de dades va suposar un important avanç a l'hora d'analitzar l'escala de l'acció i del problema i poder planificar així actuacions preventives més bones en el futur. Si bé les entitats van recollir dades quantitatives, la majoria van ser dades qualitatives recollides a través de l'observació participant.

Amb les dades recopilades, cada municipi va iniciar l'elaboració d'un document tècnic i gràfic en el qual, de forma sintètica, es va descriure el procés que s'havia seguit en cada

municipi. Amb aquesta informació es va preparar una presentació per mostrar a la resta de municipis com s'havia treballat, així com les lliçons apreses i els punts febles trobats.

LA POSTFESTA. DOCUMENTACIÓ, VALORACIÓ I COMPARTICIÓ DE LA INFORMACIÓ RECOLLIDA

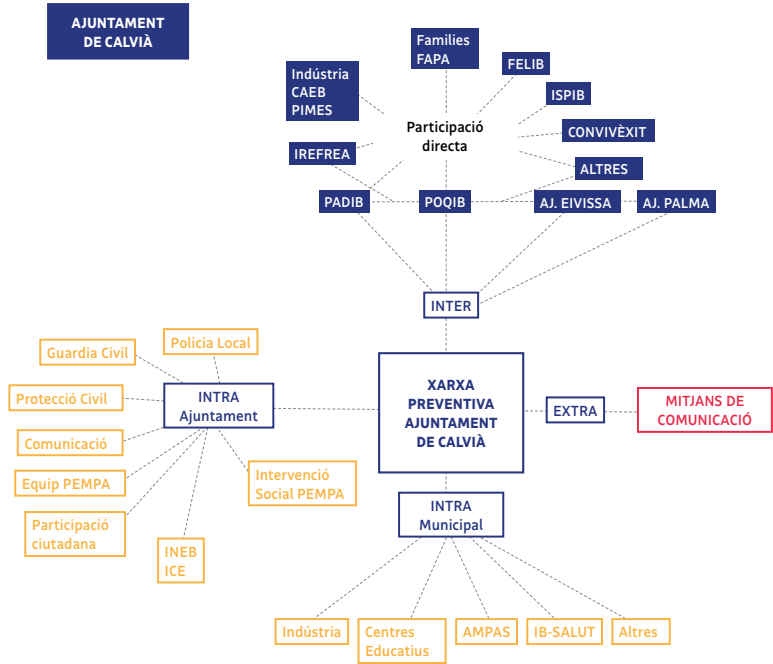
En les reunions postfesta, que van tenir lloc entre els mesos d'agost i octubre de 2022, es va traspassar la informació recollida entre els municipis participants i els membres POQIB per fer-ne una valoració conjunta. Es van fer valer les diferents mirades i l'estratègia de col·laboració, que els implicats consideren l'aprenentatge principal. Primer, es van organitzar reunions en els municipis més implicats en el treball de camp amb l'objectiu d'organitzar a la informació. Seguidament, les persones referents van comunicar i van revisar la informació amb la POQIB.

Les dades quantitatives recollides informen que les incidències a tots els municipis havien baixat. Es presenta una taula sintètica amb dades recollides del servei 061 el setembre del 2022.

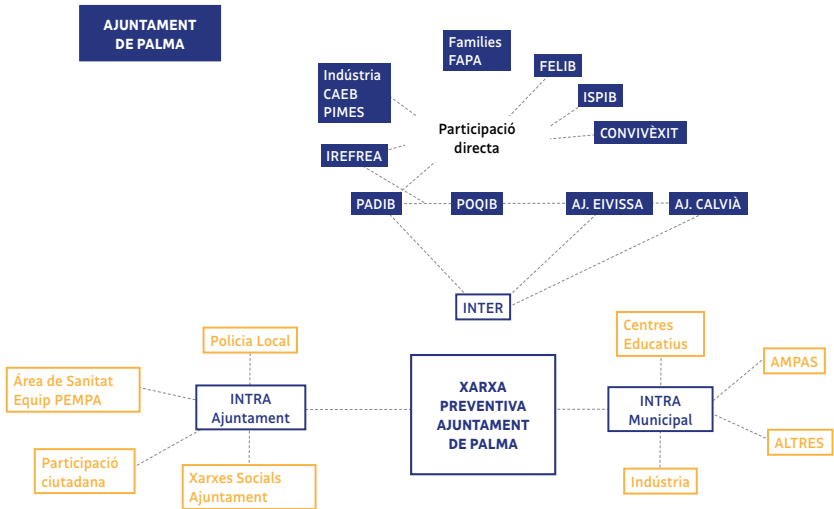
Taula 1. Incidències en tres municipis de les Balears que han aplicat l'MGFL durant la Nit de Sant Joan. Comparativa entre 2019 i 2022

	Calvià		Eivissa		Palma	
	2019	2022	2019	2022	2019	2022
Total d'incidències registrades	12	9	4	3	18	18
Intoxicacions etíliques	8	7	2	2	11	11
Intoxicacions per altres drogues	1	1	1	0	2	2
Altres	3	1	1	1	5	5
Incidències que afectin persones menors d'edat (14-18 anys)	5	1	0	0	4	4
Incidències que afecten dones	6	3	0	0	7	7

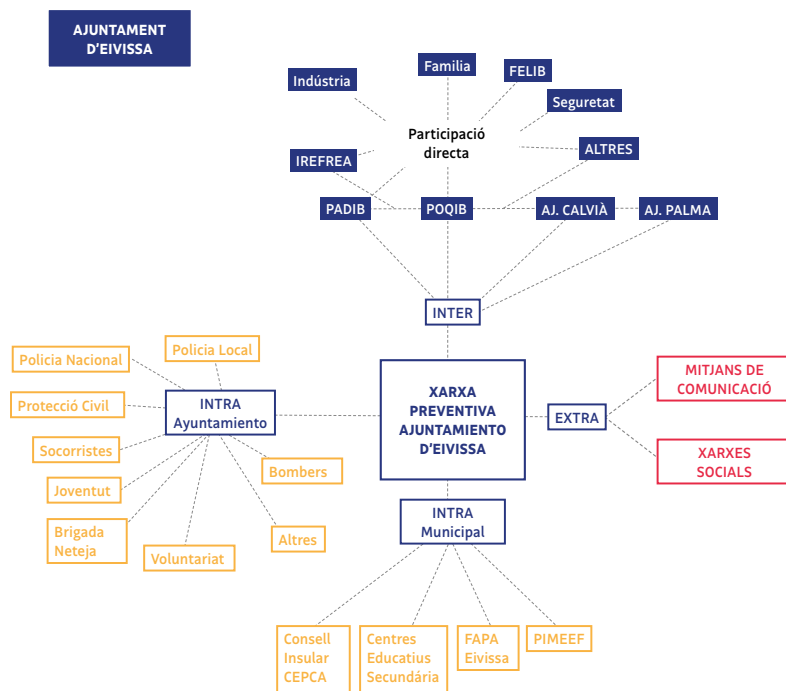
Font: elaboració pròpia d'IREFREA amb dades que facilita el servei del 061 al PADIB.

Red de Calvià

Red de Palma

Red d'Eivissa

Els tres gràfics mostren la xarxa d'entitats que van interactuar per organitzar les estratègies preventives en cadascun dels tres municipis.

En les reunions es va compartir la informació i també van sorgir anècdotes i situacions que, encara que puguin semblar residuals, van resultar clau. Per exemple, la d'un pare d'un centre educatiu de Calvià que, en rebre la carta de l'Ajuntament, s'hi va posar en contacte per informar-lo que al seu centre educatiu s'organitzaven festes amb alcohol per als adults. A partir d'aquesta informació, el servei de prevenció va informar a tots els centres del municipi de la normativa existent que prohibeix la presència d'alcohol als centres educatius o esportius, com a mesura de protecció de l'alumnat, i perquè les persones referents (famílies, docents, entrenadors esportius) siguin exemple per als menors.

A més d'analitzar les dades recollides, la baixada de les incidències (taula 2), en les reunions també es van proposar millores per a les properes edicions. Igualment, es va donar més visibilitat a l'estratègia i a la interconnexió dels objectius preventius amb altres objectius transversals com l'equitat, la recuperació de la festa com a patrimoni cultural del municipi, etc.

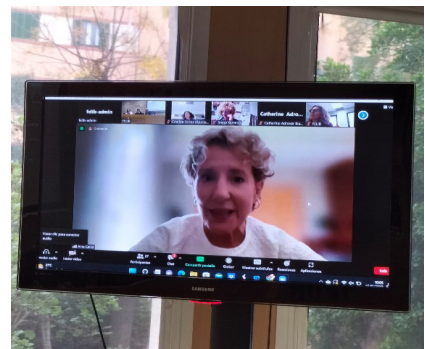
Una vegada compartida, analitzada i processada tota la informació, es va començar a conversar per transitar cap a la **sostenibilitat, l'adopció, la consolidació i la validació** de l'estratègia en l'engranatge municipal. També es va considerar rellevant traslladar aquests aprenentatges a la resta de municipis de les Balears per fer-ne difusió entre la ciutadania.

Amb aquests propòsits, el 14 de novembre de 2022, es va organitzar una segona jornada a la FELIB. Conjuntament, com a membres de la POQIB, es van traslladar els resultats als municipis participants, per motivar-los i que se sumassin a posar en pràctica aquesta metodologia, per organitzar les festes amb un compromís comunitari, inserint-hi la prevenció i aprenent junts a protegir les persones menors d'edat.

Un altre fet que avala la feina feta per la POQIB en l'impuls d'iniciatives de prevenció en l'àmbit de l'oci és l'aprovació de la Llei 10/2022, de 23 de desembre, del temps

Benvinguda de la directora general de Salut Pública i del president de la FELIB, coordinat per la coordinadora del PADIB.

Presentació de la delegada del Govern animant a donar impuls a l'MGFL.

Participants de diferents institucions.

Participants compartint les seves experiències.

lliure educatiu per a la infància i la joventut de les Illes Balears (BOIB 169, de 29 de desembre).²⁸

La Llei té dos articles d'interès per a la xarxa POQIB:

Activitats de temps lliure educatiu infantil i juvenil (article 22)

Prohibició de substàncies i de comportaments addictius.

Durant el desenvolupament de les activitats de lleure educatiu infantil i juvenil regulades per aquesta llei i la normativa de desplegament està prohibit consumir productes del tabac, dispositius susceptibles d'alliberar nicotina i begudes alcohòliques, així com qualsevol altra substància addictiva. Igualment, estan prohibits la realització o el foment de comportaments addictius o de conductes excessives susceptibles de produir un patró addictiu que pugui ser perjudicial per a la salut, a més de l'organització, l'oferta o la promoció d'apostes esportives i similars.

Títol V. Instal·lacions infantils i juvenils (article 29)

Substàncies i comportaments addictius

1. No està permès vendre, subministrar ni consumir productes del tabac, dispositius susceptibles d'alliberar nicotina o qualsevol substància addictiva, en els espais interiors o exteriors de les instal·lacions infantils i juvenils.
2. Tampoc no està permès vendre, subministrar ni consumir begudes alcohòliques a les instal·lacions destinades al temps lliure educatiu infantil i juvenil que regula aquesta llei.
3. A cap instal·lació destinada a la infància i a la joventut regulada en aquesta llei no hi està permesa l'organització o l'oferta d'esdeveniments o promocions que afavoreixin el consum de tabac, dispositius susceptibles d'alliberar nicotina, begudes alcohòliques o qualsevol altra substància addictiva, així com l'organització, l'oferta o la promoció d'apostes esportives i similars.

Una de les entitats que integra la POQIB és l'Institut Balear de la Joventut. L'Àrea de Participació, Instal·lacions i Formació ha creat la transferència necessària perquè la nova llei es doni a conèixer entre els sectors que integren la Plataforma, i es tengui en compte per a les actuacions previstes en el 2023.

28 <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2023-2979#:~:text=Esta%20ley%20tiene%20por%20objeto,sociales%2C%20culturales%20o%20de%20capacidad.>

11. REPTES, MILLORES I DEBATS

El vincle entre la teoria i la pràctica, entre la ciència i la societat, és el principal repte de la POQIB.

L'objectiu d'aquest apartat és presentar alguns exemples d'experiències dutes a terme durant l'any 2022. Seguint el *Model de gestió de festes locals* (MGFL), tres municipis han enfortit la seva xarxa social interlocal i extralocal, han compartit experiències i han pensat conjuntament en com ha funcionat, tant en el procés com en els resultats, amb la resta dels membres de la POQIB. D'aquesta experiència s'extreuen una sèrie d'aprenentatges, així com reptes i possibles millores, que s'exposen de forma sintètica a continuació.

La presentació final dels resultats, el 14 de novembre de 2022, persegueix donar a conèixer l'experiència a altres municipis i motivar-los perquè s'adherissin a la iniciativa. El missatge és que la POQIB és una experiència articulada, amb moltes institucions al darrere i amb anys d'experiència que han consolidat la col·laboració entre agents preventius. La prevenció no es du a terme a través de tasques simples, desconnectades o unilaterals, sinó que és un procés complex d'aprenentatges diversos i connectats en què tot suma.

Els municipis que s'iniciïn en el procés marcaran la diferència. S'ha vist que els municipis són ens orgànics amb plena capacitat d'actuació quan identifiquen riscos que es poden prevenir. L'alcohol a les festes i el seu impacte en els menors és un d'aquests riscos que és necessari abordar. Per a això, la gestió municipal és imprescindible. Ara bé, no a tots els municipis es té aquesta visió; fan falta, per tant, més esforços per canviar paradigmes, models i prioritats en prevenció.

Al llarg de l'aplicació de l'ECP, s'han detectat algunes situacions que convé corregir de cara a les properes actuacions a les festes locals i que queden recollides en aquest document. A manera de recordatori:

- » Repensar el significat de les festes com a espai comunitari i bé cultural que involucra tots els col·lectius. Les festes locals o patronals tenen una dimensió normativa, participativa i d'acció col·lectiva única que es desenvolupa al llarg de tot l'any.
- » S'ha après la importància de la traçabilitat entre les persones que participen i el seu entorn organitzatiu i d'influència. Tanmateix, encara hi ha feina pel que fa a

la consolidació de l'estratègia i a una coordinació més efectiva, de manera que la implementació en sigui un hàbit.

- » La participació del col·lectiu de joves és un repte. És necessari explorar a escala municipal les opcions i les oportunitats que ofereix cada municipi. Els joves han de ser part de les solucions i no només del problema, han de formar part de la xarxa, sentir-s'hi integrats, escoltats i protegits.
- » Un municipi pot comparar-se amb una gran família extensa. Moltes de les tàctiques de criança positiva o uns estils parentals positius poden inspirar estratègies municipals. Des d'aquest punt de vista, l'educació i la capacitació dels joves han de ser part del pla municipal. El jovent, com a col·lectiu, ha de prendre part en l'impuls i el desenvolupament de l'estratègia per a l'oci i la gestió de les festes. Han de ser part activa en l'establiment del control, les normes i els límits que es consideri necessari impulsar.
- » Les organitzacions de famílies (OF) són un altre col·lectiu imprescindible, un dels actius de la POQIB que ha impulsat l'estratègia. Cal el suport perquè les OF articulin bé la xarxa amb altres entitats socials i municipals.
- » La dispensació responsable d'alcohol (DRA) és una de les estratègies que, ben articulada, té efectes preventius. Implementar-la implica que les persones que venen o dispensen alcohol estiguin formades. Hi ha d'haver un sistema de formació adaptat, accessible, avaluable i extensible a tots, tant per a empleats de la indústria com ara bars i altres establiments comercials, com per a les entitats socials que muntin barres o siguin part de la gestió de festes populars.
- » Promoure, facilitar i fer accessible les begudes sense alcohol, especialment l'aigua, als espais de festa. L'extensió d'aquesta estratègia és un repte, així com convertir l'aigua en protagonista de la festa, promovent la salut i la sostenibilitat. En aquest repte s'han de promoure processos com:
 - » L'abaratiment de l'aigua i d'altres begudes saludables.
 - » La vinculació de la festa amb productes locals saludables com la taronja, la llimona, l'ametla, etc.
 - » La promoció de valors com la salut, l'amistat, la cohesió social, la neteja, la cura dels altres, etc., de manera que siguin part de la festa i hi donin sentit.
- » Fer prevenció de qualitat sempre ha de ser una bona notícia. És convenient cercar estratègies de comunicació i difusió de la labor feta el 2022, si bé és necessari millorar-la i estendre-la a sectors clau.
 - » Els representants de la indústria, com per exemple la CAEB, tenen plena consciència que són part de l'estratègia i han expressat el seu compromís en

la seva imatge corporativa²⁹. El repte que es planteja ara és fer l'estratègia de la MGFL transferible als empresaris i comerciants dels municipis. La carta elaborada ha estat una eina útil que cal mantenir i complementar. És necessari que els venedors d'alcohol entenguin el valor que té el compromís social per a les seves empreses. Han de generar una visió respecte de les oportunitats que s'obren des de la perspectiva de la prevenció i la col·laboració.

- » Han de crear-se vies de comunicació amb els responsables polítics per aconseguir que creïn una visió de tots els avantatges que suposa fomentar un oci saludable, gestionar les festes amb criteris preventius i comunitaris, actuar en xarxa i acostar-se a una ciutadania que cerca millorar el benestar de la societat. És necessari desenvolupar vies per arribar als responsables polítics, de manera que es faciliti la transferència de l'estratègia quan hi hagi canvis de govern, i es consolidin les bones pràctiques; així com posar en valor les notícies positives.
- » Les organitzacions de famílies han de treballar per transferir a les famílies dels municipis l'estratègia de l'MGFL. La carta elaborada, adoptada i adaptada a cada territori ha estat determinant, especialment perquè s'ha difós des de diferents mitjans, a més de les federacions AMPAS. També s'ha difós a través de les entitats educatives (ConvivÈxit). És possible que sigui necessari implicar nous sectors per donar suport a les famílies i facilitar-hi la participació.
- » El gran repte és promoure una evolució eficient tant del procés com dels resultats i de l'impacte. Per a aquesta finalitat, és necessària una estratègia organitzada, consensuada i coordinada de la recollida de dades i de les diverses incidències, que ha d'emergir dels diferents professionals que hi intervenen, dels cossos de seguretat, de salut, dels serveis socials, de participació, etc.

²⁹ <https://www.caeb.es/mision-y-vision/>

QUARTA PART

CONCLUSIONS I REPTES

LA PROBLEMÀTICA DEL CONSUM D'ALCOHOL EN MENORS. L'OCI SALUDABLE

Com s'ha assenyalat a l'inici d'aquest informe, **el consum d'alcohol entre els adolescents i els adults joves constitueix un greu problema de salut pública**. L'informe ESTUDES-IB 2021 informa que l'edat mitjana d'inici en el consum d'alcohol se situa en els 14 anys, que el 73 % dels estudiants enquestats de 14 a 18 anys, per tant menors d'edat, havia consumit el darrer any i que el 50,2 % ho va fer el darrer mes (consum habitual).

Independentment de la mesura de freqüència, les dones adolescents mostren un percentatge de consum més elevat que els homes adolescents (53,8 % vs. 47,3 %). Respecte de les embriagueses, un 19,4 % afirma haver-se emborratxat el darrer mes (equiparable en homes i en dones), un 38,2 % afirma haver practicat una ingesta excessiva d'alcohol en un període curt de temps el darrer any (*binge drinking*) i un 18,1 % afirma haver assistit a botellades el darrer mes.

Els espais on els menors aconsegueixen alcohol són molt variats; hi prevalen en primer lloc els supermercats (que subministren alcohol al 72 % dels menors); segueixen les botigues de barri i quioscs (57,3 %), els bars i pubs (52,8 %), i en menor percentatge, però també important, els hipermercats (44,5 %), cases particulars, alienes (45,7 %) o pròpies (38 %), i discoteques (16,3 %) (DGSPP, 2022). Aquestes dades són especialment rellevants si tenim en compte que es tracta de conductes que no només afecten els estudiants com a persones menors d'edat, sinó que acaben traduint-se en la instauració d'hàbits que els afecten en etapes posteriors de la vida.

Així mateix, la literatura i els informes ens mostren que **la prevenció que s'ha desenvolupat a Espanya, així com a les Illes Balears, s'ha caracteritzat per programes i intervencions sovint desconnectades i fragmentades**. L'absència d'una estructura o sistema d'implementació coordinat entre els diferents sectors i agents socials implicats explica que la prevenció es desenvolupi mitjançant implementacions aïllades.

També cal tenir en compte que, per diversos motius, com la falta de finançament o d'una cultura sòlida d'avaluació, comptam amb un ampli catàleg de programes dels quals desconeixem l'eficàcia o l'efectivitat. Igualment, les recerques desenvolupades durant les darreres dècades mostren de forma fefaent el pes dels factors ambientals sobre el consum d'alcohol i els danys relacionats.

Des de la POQIB s'actua amb la visió que l'oci té molt diverses facetes. És l'àmbit en el qual ha d'inserir-se la prevenció, ja que, encara que en altres àmbits relacionats amb

l'oci es desenvolupen riscos potencials, també és en la gestió de l'oci que convé plantejar les solucions. Per tant, resulta fonamental recuperar el valor de l'oci, de la festa i la diversió com a element central de la vida humana i social. Per això, la POQIB advoca per un oci *de qualitat* o un oci *valuós*.

El model d'oci nocturn vinculat al consum d'alcohol (i altres drogues) ha estat àmpliament investigat i compta amb una llarga trajectòria, tant a Europa com a Espanya i a les Illes Balears. Malgrat haver estat identificat com un factor de risc important en termes de salut pública (Calafat & Juan, 2017; Duch et al., 2016) ha anat consolidant-se, convertint-se en un model de diversió molt atractiu per als més joves. El concepte d'oci nocturn fa referència a un context, emmarcat en uns temps, espais i circumstàncies, en què el consum d'alcohol i altres drogues, les pràctiques sexuals de risc, les conductes violentes i la participació en altres conductes addictives configuren un model de diversió i socialització majoritari entre els joves.

La POQIB ha estat l'espai de debat i d'unió de moltes institucions de les Illes Balears per transitar cap a un altre model d'oci que tenguin en compte la salut pública, el benestar, la participació i la sostenibilitat. La necessitat de desenvolupar estratègies i intervencions des de la ciència preventiva ha suscitat tot l'entramat que conforma aquesta Plataforma de col·laboració. Tot això es planteja entorn d'un objectiu estratègic: allunyar les persones menors d'edat del consum d'alcohol, com a forma de protegir aquest col·lectiu tan essencial per a tota la resta. Per a això, és necessari planificar actuacions molt diverses, implicant-hi tots els sectors i actors socials.

QUÈ ENS EN DIU LA LITERATURA

Com s'ha assenyalat, **la participació de la comunitat local és crucial per prevenir el consum d'alcohol i ha de tenir com a fi l'empoderament de les comunitats locals perquè exerceixin un paper actiu en el desenvolupament i la implementació de les iniciatives de prevenció**. La literatura mostra que les iniciatives basades en la comunitat, és a dir, aquelles estratègies que comprometen, mobilitzen i involucren activament les comunitats a les quals es dirigeixen, suposen l'enfocament més eficaç per prevenir el consum d'alcohol entre els més joves.

La literatura mostra també que **les corporacions locals i els municipis compten amb un gran potencial per engegar estratègies de prevenció estructural o ambiental** com la regulació d'horaris de venda d'alcohol, la prohibició del consum a certs indrets i en determinats períodes, o la dotació i l'enfortiment de la policia local per assegurar el compliment de la normativa. Aquesta feina és **eficaç si es desenvolupa dins platafor-**

mes o coalicions que facilitin el disseny, la participació, la implementació i la sostenibilitat de les mesures de forma col·lectiva. Es tracta, per tant, d'una feina coproduïda des de sectors diversos.

Els estudis realitzats mostren igualment que **els programes comunitaris multicomponent resulten més eficaços que l'aplicació de diverses intervencions per separat.** Així mateix, **la participació de les organitzacions de la societat civil (OSC)** en el desenvolupament i la implementació de polítiques contra el consum de drogues **aporta nova informació al procés de presa de decisions i a la formulació de legislacions** (CSIDP, 2018).

El paper que juga l'oci és clau en la prevenció de conductes addictives, tot i que encara és un aspecte escassament analitzat en tota la seva envergadura. La governança de la vida recreativa involucra moltes agències, indústries i parts interessades, de manera que la cooperació entre aquestes, mitjançant plataformes o coalicions de treball, és essencial per ampliar l'abast i el resultat de les intervencions.

La relació entre oci i identitat durant l'adolescència és una de les claus. La psicologia social considera que l'activitat d'oci és una expressió de les preferències individuals que pressuposa que la identitat precedeix el judici, mentre que la sociologia assenyala les preferències individuals i les eleccions davant l'oci com un reflex dels recursos del context.

LA METODOLOGIA DE LA POQIB PER A L'ABORDATGE

La POQIB suposa una forma d'actuar innovadora, i això comporta dificultats que cal afrontar per poder avançar. **La plataforma POQIB funciona a través de reunions i debats en els quals es comparteixen els valors organitzatius, el compromís i la identitat dels integrants** en estreta relació amb la necessitat de reflexionar junts sobre el que s'esdevé en els ambients d'oci. Per això, les decisions que es prenen han de menester debats entre els integrants, ja que, sovint, existeixen controvèrsies o interpretacions disperses. Les actuacions es fan quan s'aconsegueix tirar endavant iniciatives en què hi ha el consens.

El plantejament horitzontal de la dinàmica de la POQIB genera suports i sinergies interinstitucionals i multisectorials entre administracions públiques diverses, organitzacions de la indústria de l'oci i entitats socials (de família, veïns, joves i sindicats laborals). Tot això dona lloc a una comunitat tècnica i social que reflexiona sobre com estimular

possibles canvis que millorin la prevenció en situacions de risc de consum de drogues, especialment d'alcohol, que afecten les persones menors d'edat.

Tot i això, la baula més feble de la Plataforma continuar sent la participació de les organitzacions de joves, ja que les regles de joc de les organitzacions formals no s'avenen amb les de les entitats juvenils, o que aquestes consideren una intromissió per part dels adults el qüestionament d'aquest model d'oci que per a ells no suposa un problema.

A través de les interrelacions i les experiències pilot, durant l'existència de la POQIB s'han anat construïnt acostaments i connexions entre les persones que participen en la Plataforma i les entitats que representen. **Aquestes connexions han permès plantejar accions preventives en col·laboració, la majoria des d'iniciatives locals** (Alcúdia, Sóller, Binissalem o municipis de la Mancomunitat des Pla), com és el cas del desenvolupament i la difusió de la campanya de cartells «Aquí no venem alcohol a menors» o l'ordenança sobre la dispensació responsable d'alcohol.

El desenvolupament d'aquestes connexions ha permès traçar un camí, començant per una etapa inicial de coneixement i posada en comú del treball dels integrants de la Plataforma, seguint amb iniciatives sectorials que comptaven amb la col·laboració de la resta de membres (cartells informatius per a comerços o normativa marc per a ajuntaments), per arribar a iniciatives preventives més complexes i de més impacte. La majoria d'aquestes són d'àmbit local (Alcúdia, Sóller, Binissalem o municipis de la Mancomunitat des Pla).

Aquest impuls dinamitzat per la POQIB mereix ser analitzat des d'una avaluació específica que permeti visionar com s'han anat consolidant les connexions que configuren la Plataforma, més enllà dels fets concrets.

L'avaluació de la POQIB es planteja amb mètodes de recerca presents en l'anàlisi de les organitzacions i es desenvolupa a través d'una estratègia de recerca-acció que es complementa amb el desenvolupament d'un model lògic. Aquest model és una estratègia proposada per identificar els components i resultats d'estratègies complexes com la POQIB, així com els factors contextuals importants que n'afecten l'operativitat i els resultats.

L'avaluació de la POQIB se centra a analitzar què ocorre en els engranatges interns que la componen: a) com a plataforma social que uneix persones i entitats; b) com a dinàmica interactiva d'accions que situa la dimensió de l'oci com a espai on fer transformacions amb valor preventiu, i c) com a espai per afavorir un lideratge i unes responsabilitats compartides.

La metodologia de l'avaluació POQIB aborda *in vivo* com es desenvolupa la intel·ligència col·lectiva en prevenció comunitària. La metodologia dissenyada per avaluar mira l'engrenatge, la interacció i la participació. Encara que s'extrapolin coneixements i mètodes comparant situacions, cada fet és únic i les anàlisis es transformen a mesura que s'aprofundeix i sorgeixen noves qüestions a les quals donar resposta.

La coordinació de la Plataforma és clau per vincular organitzacions molt diferents unes d'altres. La POQIB compta amb un «grup estratègic» format per entitats compromeses i representatives dels diferents sectors, que aporta, analitza i dissenya propostes de treball per presentar al plenari en les dues reunions anuals.

La metodologia que estructura la recerca és qualitativa, tot i que també incorpora dades quantitatives tant per explicar la incidència de les addiccions com les accions preventives que es desenvolupen. S'ha optat per posar més èmfasi en la dimensió qualitativa, ja que cerca comprendre circumstàncies concretes i aprofundir en el seu potencial, en bona part relacional i difícil de quantificar; i endinsar-se en situacions canviants i amb un alt nivell d'incertesa. La dimensió quantitativa s'enfoca des de la metodologia d'*interrupted time series* (ITS), per la qual cosa es requereix una recollida de dades planificada, evolutiva i sistemàtica de variables intermèdies i vinculades als objectius finals. D'altra banda, **un punt crucial de l'estratègia avaluadora és que el personal investigador està enrolat en la participació activa de la POQIB** com a objecte d'estudi, per la qual cosa no hi ha neutralitat ni distanciament.

L'avaluació duita a terme el 2022 intenta extreure paral·lelismes i generalitzacions malgrat la condició dinàmica de la Plataforma i de la prevenció. Cada context és únic, sigui barri o municipi, i cada moment també. **S'ha partit de la premissa que una avaluació a través de la recerca en acció és capaç de provocar canvis que poden instaurar-se en les rutines organitzatives de la POQIB** que provoquin diferents tipus d'aprenentatge, cognitiu, estructural o processual, i que permetin identificar les transformacions i assoliments obtinguts.

Els grups de discussió (GD) han estat bàsics per avaluar i explorar el funcionament intern de la POQIB. Els participants aporten significat en reflexionar en grup sobre la seva situació o les qüestions que se'ls plantegen i això permet avançar en el desenvolupament de les accions, alhora que **es produeixen discussions significatives abans d'arribar a consensos o a la presa de decisions.**

L'anàlisi del discurs permet analitzar altres interaccions que formen part de la Plataforma, com els continguts i les opinions expressades per part dels participants, i permet captar-ne el sistema de pensament i creences, essencials en processos d'ino-

vació i canvi mitjançant l'intercanvi d'experiències i aprenentatges. D'altra banda, **una part important de la participació ha estat feta per persones de forma voluntària** que col·laboren de forma solidària en associacions. El seu paper en la comunitat és fonamental per a la governança pública.

Les accions preventives desenvolupades s'han il·lustrat mitjançant estudis de cas pràctic (ECP). Aquests ECP constitueixen alhora una eina i un mitjà per mostrar de quina manera una actuació de la POQIB té una translació orientada a desenvolupar una bona pràctica com a forma d'experiència compartida. **Els ECP s'han centrat en actuacions impulsades a municipis.** Actuar des de la realitat dels municipis és rellevant perquè facilita l'anàlisi de les problemàtiques i aquells constitueixen el context on es troben un conjunt d'entitats, públiques i privades, que influeix de forma considerable en les problemàtiques i en les maneres d'abordar-les.

QUÈ HI HEM APRÈS

El lideratge compartit mitjançant la feina en col·lecció

- » L'abast de crear una plataforma de treball per introduir canvis en la societat mitjançant mètodes participatius ha estat determinant. Aquests afavoreixen el desenvolupament d'una intel·ligència col·lectiva a través de la posada en comú de dades, coneixement i accions.
- » La viabilitat d'una estratègia de defensa i promoció (*advocacy*) facilitadora, amb un enfocament centrat en el treball amb les comunitats locals, de manera que els punts de vista es tinguin en compte i contribueixin al debat.
- » La creació d'una dinàmica interactiva d'accions que situa l'àmbit de l'oci com un espai on fer intervencions amb vista a la seva transformació com a àmbit amb un valor preventiu.
- » La incorporació, per primera vegada, de la indústria i de les entitats socials en una estructura en què es prenen decisions que arribaran a afectar les polítiques preventives, i que fins a aquest moment estava principalment en mans de les administracions públiques, implica canvis molt significatius a diferents escales. Per a les administracions significa la integració de la realitat que viuen les entitats socials i la indústria en tot el procés de feina. Per a les entitats socials i la indústria, implica assumir la responsabilitat d'aportar i generar solucions als problemes, sortint d'un paradigma únic de denúncia i demanda de solucions.

L'ús de l'evidència científica per promoure canvis en polítiques i pràctiques

- » La possibilitat d'emprar de forma pràctica allò que ens mostra l'evidència científica com a eina per promoure canvis socials. Es tracta d'una manera de treballar propera a la noció de «sociologia pública», en la qual l'equip investigador o coordinador treballa col·laborativament amb les organitzacions que representen l'interès públic.
- » El desenvolupament d'un *Model de gestió de festes locals* (MGFL) que té en compte la prevenció del consum d'alcohol i dels riscos que s'hi associen des d'una perspectiva consensuada municipal i comunitària. L'MGFL facilita la comprensió del fenomen de l'oci, en tota l'amplitud, i la manera en què aquesta dimensió interacciona amb els consums.
- » El desenvolupament d'un model lògic que facilita la identificació i els resultats d'estratègies d'abordatge complexes com la POQIB, així com els factors contextuals que exerceixen un efecte sobre l'operativitat i els resultats. La implementació ha facilitat una planificació del disseny de les intervencions centrat en les prioritats detectades i ha facilitat la identificació de les qüestions a les quals hauria de donar resposta l'avaluació, així com la selecció de dades per recopilar i l'ús de la informació resultant.

La difusió de la feina feta i la relació amb els mitjans de comunicació

- » La importància de presentar resultats acadèmics i no acadèmics, tant a representants polítics i en fòrums científics com al públic no especialitzat.
- » El resultat de seleccionar mitjans de comunicació que entenguin la importància de temes rellevants per a la comunitat i facilitin el qüestionament de certes pràctiques i la generació de nous estats d'opinió.

REPTES I PERSPECTIVES

El lideratge compartit, la participació de la comunitat i el finançament d'aquestes coalicions de treball suposen un repte que cal afrontar. La feina que ha fet la POQIB ha facilitat el desenvolupament d'un lideratge compartit en el qual el PADIB ha exercit el paper de coordinació (i finançament) de la Plataforma. A través d'aquesta, la presa de decisions per a la planificació i la implementació de les accions ha estat consensuada entre totes les entitats participants. Per això, un altre repte que es planteja és la dificultat d'avaluar aquests enfocaments comunitaris multicomponent, atesa la seva complexitat.

El màrqueting per a la venda i el consum d'alcohol, especialment el que s'adreça al jove i les dones, és crucial per capir la incidència del consum. Aquest màrqueting, com el mateix PNSD ha assenyalat, s'acompanya d'estratègies planificades per evitar-ne la regulació emprant organitzacions pantalla i personalitats del món sociosanitari per justificar el consum.

Un dels principals assoliments de la POQIB és que facilita la connexió de la fragmentació en prevenció, actua com un prisma, un programa orgànic en el qual les diferents parts interactuen. A través de les actuacions s'interconnecten sectors i estratègies i, per això, es tracta d'un exemple innovador i suposa un canvi de paradigma en prevenció. **Malgrat això, falta molt per transitar**, la prevenció que s'ha desenvolupat a Espanya durant les darreres dècades manca en bona part d'estructures o sistemes d'implementació que facilitin la coordinació d'estratègies i programes de prevenció, garanteixin la continuïtat dels programes de qualitat i facilitin la detecció de les bretxes de seguiment existents per avaluar-los.

Des de l'inici, l'avaluació ha estat un eix del desenvolupament. El repte futur rau a millorar el **finançament i els recursos humans necessaris per a una avaluació sòlida, així com a augmentar el suport que requereix una avaluació complexa i de qualitat que fa intervenir diversos professionals en la recollida i la informació**.

Les corporacions locals i els municipis tenen un gran potencial per engegar estratègies de prevenció estructural o ambiental. Això no obstant, la implementació d'aquest tipus d'intervencions és complexa. Cal la participació activa de múltiples actors, enfocaments basats en l'evidència científica, recopilació i anàlisi de dades, distribució de les funcions i creació i difusió de missatges de sensibilització comunitària amplis, de manera que arribin a tota la ciutadania.

La recollida de dades quantitatives de manera sistemàtica. A través del desenvolupament d'habilitats de recollida d'informació i connexions per aconseguir una bona base de dades quantitatives i contrastables que permeti desenvolupar la metodologia d'*interrupted time series* (ITS).

Si bé hi ha un consens general que un enfocament multicomponent és el més prometedor, en la pràctica aquest tipus de coalicions de treball són difícils d'establir i comporta un cert temps crear sinergies entre les diferents agències i organitzacions i els diversos components involucrats. El lideratge de la coalició, la participació de la comunitat i el finançament són alguns dels problemes als quals s'enfronten aquest tipus d'associacions de treball.

La dificultat de comptar amb una participació activa del jovent en la feina en coalició.

Entre els principals obstacles trobats, hi destaquen un baix nivell organitzatiu, la poca continuïtat i la falta d'estructures de reemplaçament de les persones que representen aquestes organitzacions, la baixa percepció de les problemàtiques plantejades (la qual cosa suposa cert desinterès) i un cert sentiment que no se'ls té en compte en la definició i l'abordatge.

El desafiament de treballar en un camp complex, amb un coneixement limitat, en què resulta difícil descriure'n tots els components i, per tant, predir els resultats de les intervencions. Per bé que la incertesa augmenta el nivell de complexitat en la presa de decisions i la implementació d'accions, és fonamental assumir-la com a part de l'estratègia d'actuació, no com a problema, sinó com a part del procés d'aprenentatge.

El repte d'haver de fer front a situacions de recel, conflicte o inquietud davant noves formes d'abordar la prevenció. Temes com la limitació de la disponibilitat de l'alcohol en festivals i festes populars, impedir la celebració de botellades o limitar els horaris de certes celebracions, suposen afers interns dins el treball de la coalició que cal afrontar.

El repte de fer seguiment i donar continuïtat a les accions preventives que han funcionat, és a dir, intentar canviar la tendència a seguir desenvolupant noves estratègies i materials, deixant de costat d'altres que, elaborades per a la mateixa fi, ja funcionaven. El repte consistiria a reprendre aquestes iniciatives i fer difusió de l'engegada i els efectes d'aquestes, transmetre-ho a altres municipis, etc.

L'aprenentatge en acció opera en el domini del coneixement pràctic, en què les situacions són dinàmiques i canviants. Per això es fa necessari treballar sobre models reproduïbles alhora que adaptables a situacions específiques. La feina en coalició ofereix la possibilitat d'analitzar la interrelació de les organitzacions que la componen com a comunitat de coneixement i actua com a eina que impulsa canvis transformatius. Es tracta, en definitiva, d'una comunitat que comparteix aprenentatge i permet identificar les transformacions i els assoliments obtinguts.

BIBLIOGRAFIA I REFERÈNCIES

- Alfaro, J.A., & Avella, I. (2013). «La investigación en acción: cómo impulsar la contribución de la universidad en la competitividad de las organizaciones». *Harvard Deusto Business Research*. 11 (2), 89-101.
- Anderson, P., Braddick, F., Reynolds, J., & Gual, A. (2013). *Alcohol policy in Europe: Evidence from AMPHORA*, 2nd ed. The AMPHORA project. Acceso: <http://www.amphoraproject.net>.
- Anderson, P., Jané-Llopis, E., Syed, O., et al. (2018). «Changing collective social norms in favour of reduced harmful use of alcohol: A review of reviews». *Alcohol and Alcoholism*, 53, 326–332. <https://doi.org/10.1093/alcal c/agx12.1>.
- Arzola, C., Silva, G., Yammin, S., Nardi, R. & Guzman, I. (2016). «Indagación apreciativa: un enfoque para descubrir aspectos positivos organizacionales». *Anales de la universidad metropolitana*. 16 (2), 119-141.
- Babor T., Caulkins J.P., Edwards, G., Fischer B. & Foxcroft, D. (2010). *Drug Policy and the Public Good*. Oxford.
- Babor T., Caetano, R., Casswell, S., Edwards, G., Giesbrecht, N., Graham, K. et al. (2003). «Alcohol, no ordinary commodity». *Research and public policy*. Oxford, Oxford University Press.
- Babor, T., Caetano, R., Casswell, S., Edwards, G., Giesbrecht, N., Graham, K., & Rossow, I. (2010). *Alcohol: no ordinary commodity*. Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/alcalc/agh122>
- Barbour, R. (2013). *Los grupos de discusión en investigación cualitativa*. Madrid. Ediciones Morata.
- Barceló, M. (2001). *Hacia una economía del conocimiento*. Madrid. ESIC.
- Bava, S., & Tapert, S. F. (2010). «Adolescent brain development and the risk for alcohol and other drug problems». *Neuropsychology Review*, 20(4), 398-413. <https://doi.org/10.1007/s11065-010-9146-6>

- Becoña E. (2021). *La prevención ambiental en el consumo de drogas. ¿Qué medidas podemos aplicar?* Ministerio de Sanidad, Secretaría de Estado de Sanidad, Delegación del Gobierno para el Plan Nacional sobre Drogas.
- Biglan, A., Brennan, P. A., Foster, S. L., & Holder, H. D. (2004). Helping adolescents at risk: Prevention of multiple problem behaviors. *Guilford Press*. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2004.12.022>
- Biglan, A., Metzler, C. W., Wirt, R., Ary, D., Noell, J., Ochs, L., French, C., & Hood, D. (1990). «Social and behavioral factors associated with high-risk sexual behavior among adolescents». *Journal of behavioral medicine*, 13(3), 245–261. <https://doi.org/10.1007/BF00846833>
- Biglan, A., Flay, B.R, Embry, D.D, & Sandler, I.N. (2012). «The Critical Role of Nurturing Environments for Promoting Human Wellbeing». *American Psychologist*, 67, 257-271. DOI: 10.1037/a0026796
- Brandner, A., & Cummings, S. (2017). *Agenda Knowledge for development. Strengthening agenda 2030 and the sustainable development goals*. Vienna. Knowledge for development partnership.
- Bronfenbrenner, U. (1979). *The ecology of human development experiments by nature and design*. Cambridge: Harvard University Press.
- Butterfoss, F. D., Goodman, R. M., & Wandersman, A. (1993). «Community coalitions for prevention and health promotion». *Health Education Research* 8: 315–30.
- Calafat, A., Bohrn, K., Juan, M., Kokkevi, A., Maalsté, N., Mendes, F., Palmer, A., Sherlock, K., Simon, J., Stocco, P., Sureda, M.P., Tossman, P., van der Wijngaart, G. & Zavatti, P. (1999). *Night life in Europe and recreative drug use*. Sonar 98. Irefrea.
- Calafat A, & Juan M. (2017) In: M.Israelashvili & J.L. Romano (Eds.), *The Cambridge Handbook of International Prevention Science* (p. 207-232). New York: Cambridge University Press.
- Calafat, A., Fernández, C., Juan, M., Bellis, M.A., Bohrn, K., Hakkarainen, P., Kilfoyle-Carrington, M., Kokkevi, A., Maalsté, N., Mendes, F., Siamou, I., Simon, J., Stocco, P. & Zavatti, P. (2001). *Risk and control in the recreational drug culture*. SONAR PROJECT. Irefrea.

- Calafat, A., Juan, M., & Duch, MA. (2009). «Intervenciones preventivas en contextos recreativos nocturnos: revisión». *Adicciones* 21.
- Cantó-Gómez, A., & Mantecón, A. (2020). «El "tardeo" en Alicante: la mercantilización del espacio en una ciudad turística». *Ciudad y Territorio Estudios Territoriales*, 52(206). <https://doi.org/10.37230/CyTET.2020.206.06>
- Catalano, R. R., & Hawkins, J. D. (1996). «The social development model: a theory of antisocial behavior». En J. D. Hawkins (Ed.). *Delinquency and crime. Current theories* (p. 149-196). Cambridge: Cambridge University Press.
- Coghlan, D., & Shani, A. B. (2014). «Creating action research quality in organization development: Rigorous, Reflective and Relevant». *Systemic Practice and Action Research* 27, 523–536.
- Coghlan, D., & Coghlan, P. (2015). «Effecting change and learning in networks through network action learning». *The journal of applied behavioural science* 51(3), 375-400.
- Coghlan, D., & Brydon-Miller, M. (2014). *The SAGE Encyclopedia of Action Research*. Vol 1. Sage Publications.
- Coghlan, D., Cirella, S., & Shani, A. (2012). «Action Research and Collaborative Management Research: More than Meets the Eye?» *International Journal of Action Research*, 8(1), 45-67.
- Colmenares, A. M., & Piñeiro, M. L. (2008). «La investigación acción. Una herramienta metodológica heurística para la comprensión y transformación de realidades y prácticas socioeducativas». *Laurus Revista de Educación*. 14(27), 96-114.
- Comisión para reducir las desigualdades sociales en salud en España. (2015). *Avanzando hacia la equidad. Propuesta de políticas para reducir las desigualdades sociales en salud en España*. Madrid. Retrieved from https://www.sanidad.gob.es/profesionales/saludPublica/prevPromocion/promocion/desigualdadSalud/docs/Propuesta_Políticas_Reducir_Desigualdades.pdf
- Conselleria de Salut del Govern de les Illes Balears (2019). *Fem Salut. Estrategia social de promoció de la Salut de les Illes Balears 2012-2016*.

- Cortes Generales (2018). *Informe de la ponencia «Menores sin alcohol», creada en el seno de la Comisión Mixta para el Estudio del Problema de las Drogas*. <https://www.senado.es/web/expedientappendixblobservelet?legis=12&id1=108233&id2=1>
- Costas, E., & Tucac, P. (2021). *Nudges: diseño y evaluación*. En Creative Commons Reconocimiento-NoComercial 4.0 Internacional. Número monográfico – Los nudges y el diseño conductual de políticas públicas. DOI: <https://doi.org/10.24965/gapp.i25.10868>
- CSIDP (20218). *Civil Society Involvement in Drug Policy – A Road Map*. Amsterdam: Correlation Network.
- Dawson, D.A., Goldstein, R.B., Chou, S.P., Ruan, W.J., & Grant, B.F. (2008). «Age at first drink and the first incidence of adult-onset DSM-IV alcohol use disorders». *Alcoholism, Clinical and Experimental Research* 2, 2149-60.
- De Mooij, M. (2010). *Global Marketing and Advertising. Understanding Cultural Paradoxes*. Third Edition. Los Angeles, London, New Delhi, Singapore, Washington DC: SAGE.
- Direcció General de Salut Pública i Participació (2022). *Enquesta autonòmica sobre l'ús de drogues en alumnes d'ensenyament secundari 2020-2021*. Accés: https://www.caib.es/sites/padib/ca/observatori_autonomic_de_drogues/archivopub.do?ctrl=MCRST352Z1387789&id=387789
- Duch, A., Calafat, A., & Juan, M. (2016). «Prevención y reducción de riesgos en el ocio nocturno: el papel de las corporaciones locales». *Revista Española de Drogodependencias*, 41, 120-134.
- Duch, M., Gervilla, E., Juan, M., Guimarães, C., Kefauver, M., Elgán, T.H., Gripenberg, J. & Quigg, Z. (2020). «Effectiveness of a Community-Based Intervention to Increase Supermarket Vendors' Compliance with Age Restrictions for Alcohol Sales in Spain: A Pilot Study». *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 17, 5991. DOI:10.3390/ijerph17165991
- Erickson, D.J., Smolenski, D.J., Toomey, T.L., Carlin, B.P., & Wagenaar, A.C. (2013). «Do alcohol compliance checks decrease underage sales at neighboring establishments?». *J. Stud. Alcohol Drugs*, 74, 852–858.

- European Monitoring Center for Drugs and Drug Addiction (EMCDDA) (2020). *The European School Survey Project on Alcohol and Other Drugs (ESPAD) Report 2019*; Publications Office of the European Union: Luxemburg.
- FEMP (2010). Ordenanza reguladora del consumo indebido de bebidas alcohólicas.
- Ford, J. D., & Ford, L. W. (1995). «The role of conversations in producing intentional change in organizations». *Academy of Management Review*, 20 (3), 541-570.
- Foxcroft D., Ireland, D., Lowe, G., & Breen, R. (2002). «Primary prevention for alcohol misuse in young people». *Cochrane Database of Systematic Reviews* (3). DOI: 10.1002/14651858.CD003024
- Gervilla, E., Jimenez, R., Anupol, J. Duch M.A., & Sesé A. (2020). «Breath Alcohol Concentration and Perception of Drunkenness: A Comparison between Adolescents and Young Adults Drinking Alcohol in Public Settings». *Int. J. Environ. Res. Public Health* 17 (8), 2890 doi: 10.3390/ijerph17082890
- Gripenberg, J.A., Wallin, E., & Andréasson, S. (2011a). «The "Clubs against Drugs" program in Stockholm, Sweden: two cross-sectional surveys examining drug use among staff at licensed premises». *Substance abuse treatment, prevention and policy*, 6, 2. doi: 10.1186/1747-597X-6-2.
- Gripenberg, J.A., Wallin, E., & Andréasson, S. (2011b). «Long-term effects of a community-based intervention: 5 year follow-up of "Club against Drugs"». *Addiction*, 106, (11), 1997-2004. doi: 10.1111/j.1360-0443.2011.03573.x.
- Griswold, M. Fullman, N. Hawley, C. Arian, N. Zimsen, S.R.M. Tymeson, H.D. Venkateswaran, V. Tapp, A.D. Forouzanfar, M.H. Abate, K.H. et al. (2018). «Alcohol use and burden for 195 countries and territories, 1990-2016: A systematic analysis for the Global Burden of Disease Study 2016». *Lancet*, 392, 1015-1035.
- Heather L. Kane, Laurie W. Hinnant, Amy E. Roussel, Janice P. Tzeng, and Mary Council (2014). *Managing Complex Multi-Case Study Evaluations: Communities Putting Prevention to Work*. (RTI Press publication No. MR-0029-1412). Research Triangle Park, NC: RTI Press. <http://www.rti.org/rtipress>.
- Hellman, M. & Rolando, S. (2013). «Collectivist and individualist value traits in Finnish and Italian adolescents' alcohol norms». *Drugs and Alcohol Today*, 13(1), 50-59.

- Hellman, M., Gosselt, J. F., Pietruszka, M., Rolando, S., Rossetti, S., & Wothge, J. (2010). «Interpretations of individualistic and collectivistic beer commercials by teenagers from five European countries». *Cross-Cultural Communication*, 6(4), 40-57.
- Holder, H.D., Gruenewald, P.J., Ponicki, W.R., Treno, A.J., Grube, J.B., Saltz, R.F., ... & Roeper, P. (2000). «Effect of community-based interventions on high-risk drinking and alcohol-related injuries». *The Journal of the American Medical Association*, 284 (18), 2341-2347. doi: 10.1001/jama.284.18.2341.
- Home Office (2007). *Delivering safer communities: A guide to effective partnership working. Guidance for Crime and Disorder Reduction Partnerships and Community Safety Partnerships*. London: Home Office.
- Houghton, E. & Roche, A.M. Eds. *Learning about Drinking London*, Taylor & Francis. 2001. Acceso en: <https://researchnow.flinders.edu.au/en/publications/learning-about-drinking>
- Hughes, K., Quigg, Z., Bellis, M., Calafat, A. van Hasselt, N., Kosir, M., Voorham, L., Goossens, F., Duch, M.A., & Juan, M. (2012). «Drunk and disorganised: relationships between bar characteristics and customer intoxication in European drinking environments». *Int J Environ Res Public Health* 2012; 9: 4068-4082.
- Hughes, K., Quigg, Z., Eckley, L., Bellis, M., Jones, L., Calafat, A., Kosir, M., & Van Hasselt, N. (2011). «Environmental factors in drinking venues and alcohol-related harm: the evidence base for European intervention». *Addiction (Abingdon, England)*, 106 Suppl 1, 37-46. <https://doi.org/10.1111/j.1360-0443.2010.03316.x>
- «Interpretations of Individualistic and Collectivistic Drinking Messages in Beer Commercials by Teenagers from Five European Countries». *Cross-cultural Communication* Vol.6 No.4, 2010.
- Jasuja, G.K., Chou, C.P., Berstein, K., Wang, E., McClure, M. and Pentz, M.A. (2005), «Using structural characteristics of community coalitions to predict progress in adopting evidence-based prevention programs», *Evaluation and Program Planning*, 28, p. 173-184.
- Kandel, D. B., Kessler, R. C., & Margulies, R. Z. (1978). «Antecedents of adolescent initiation into stages of drug use: A developmental analysis». *Journal of Youth and Adolescence*, 7(1), 13-40. <https://doi.org/10.1007/BF01538684>

- Kane H, Lewis MA, Williams PA, Kahwati LC. «Using qualitative comparative analysis to understand and quantify translation and implementation». *Transl Behav Med.* 2014 Jun;4(2):201-8. doi: 10.1007/s13142-014-0251-6. PMID: 24904704; PMCID: PMC4041929. <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/24904704/>
- Kendler, K. S., Maes, H. H., Sundquist, K., Ohlsson, H., & Sundquist, J. (2014). «Genetic and family and community environmental effects on drug abuse in adolescence: a Swedish national twin and sibling study». *The American journal of psychiatry*, 171(2), 209–217. <https://doi.org/10.1176/appi.ajp.2013.12101300>
- Lazkano, I. & San Salvador del Valle, R. (2018). «Asociacionismo cultural, gobernanza, y participación». *Ocio y participación social en entornos comunitarios*. 77-99. Universidad de La Rioja.
- Legislation.gov.uk. 2022. Licensing (Scotland) Act 2005. [online] Available at: <<https://www.legislation.gov.uk/asp/2005/16/contents>> [Accessed 21 December 2021].
- Maguire, M. and Nettleton, H. (2003), *Reducing alcohol-related violence and disorder: an evaluation of the «TASC» project*. London: Home Office Research Study 265.
- Månsdotter, A.M.; Rydberg, M.K.; Wallin, E.; Lindholm, L.A.; Andréasson, S. A (2007) «Cost-effectiveness analysis of alcohol prevention targeting licensed premises». *Eur. J. Public Health*, 17, 618-623.
- Martínez, F., Redondo, S., Llamazares, S., Ortiz, M. A., Pérez, E. Blas, J. de et al. (2016). *Guía práctica para reducir el consumo de alcohol*. Valladolid: Junta de Castilla y León, Consejería de Familia e Igualdad de Oportunidades, Gerencia de Servicios Sociales, Comisionado Regional para la Droga. Enlace: http://pnsd.sanidad.gob.es/profesionales/publicaciones/catalogo/bibliotecaDigital/publicaciones/pdf/Guia_reducir_consumo_alcohol_JCYL_2017.pdf.
- McGrath, M., Reynolds, J., Smolar, M., et al. (2019). «Identifying opportunities for engaging the "community" in local alcohol decision-making: A literature review and synthesis». *International Journal of Drug Policy*, 74, 193–204. <https://doi.org/10.1016/j.drugp.2019.09.020>
- Mengis, J. & Eppler, M. (2008). «Understanding and managing conversations from a knowledge perspective: An analysis of the roles and rules of face to face conversations in organizations». *Organizational Studies*, 29 (10), 1287-1313.

- Mertler, C.A. (2018). *Action Research Communities. Professional learning, empowerment and improvement through collaborative action research*. Oxon. Routledge.
- Miguel M.O. (2021). *Experiencias compartidas de aprendizaje. Una vía para el cambio de identidad grupal en un contexto de ocio serio*, Tesis doctoral presentada en la Universidad de Deusto el 15 de febrero de 2021, Bilbao. Acceso en: <https://www.educacion.gob.es/teseo/imprimirFicheroTesis.do?idFichero=neN25ItMVp4%3D>
- Miller, B. A., Holder, H. D., & Voas, R. B. (2009). «Environmental Strategies for Prevention of Drug Use and Risks in Clubs». *Journal of substance use*, 14(1), 19–38. <https://doi.org/10.1080/14659890802305887>
- Miller, P., Tindall, J., Sønderslund, A., Groombridge, D., Lecathelinais, C., ... Wiggers, J. (2012) *Dealing with alcohol-related harm and the night-time economy (DANTE): Final report*. NDLERF monograph no.43. Canberra: Australian Institute of Criminology. Available online: <https://www.aic.gov.au/publications/ndlerfmonograph/ndlerfmonograph43> (accessed on 19 December 2021).
- Miller, T., & Hendrie, D. (2008). *Substance abuse prevention dollars and cents: A cost-benefit análisis*. US DEPARTMENT OF HEALTH AND HUMAN SERVICES Substance Abuse and Mental Health Services Administration Center for Substance Abuse Prevention.
- Ministerio de Sanidad (2021). *Encuesta Sobre Uso de Drogas en Enseñanzas Secundarias en España (ESTUDES)*. Madrid: Ministerio de Sanidad. Accesible en: https://pnsd.sanidad.gob.es/profesionales/sistemasInformacion/sistemaInformacion/pdf/ESTUDES_2021_Informe_de_Resultados.pdf (accessed on 19 December 2021).
- Ministerio de Sanidad y Consumo (2008). *Prevención de los problemas derivados del alcohol*. 1ª Conferencia de prevención y promoción de la salud en la práctica clínica en España.
- Monteagudo, M.J. (2017). «Rethinking leisure experiences from the new paradigm of human development». *En Leisure experiences, opportunities and contributions to human development*. 9-12. Bilbao. Deusto.
- Movendi International (2022). *Obstacles to Development, Policy, Prevention, Research, Social Justice, Sustainable Development*. Acceso en: <https://movendi.ngo/news/2022/02/24/who-europe-launches-alcohol-taxation-signature-initiative/>

- Mujib, H. (2017). «Organizational identity: an ambiguous concept in practical terms». *Administrative Sciences*, 7 (28),1-30
- National Research Council & Institute of Medicine. (2009). *Preventing mental, emotional, and behavioral disorders among young people:Progress and possibilities* (M. E. O'Connell, T. Boat, & K. E. Warner, Eds.). Washington, DC: National Academies Press.
- Observatorio Español de las Drogas y las Adicciones (OEDA). (2021). *Monografía alcohol 2021. Consumo y consecuencias*. Madrid: Ministerio de Sanidad. Delegación del Gobierno para el Plan Nacional sobre Drogas, 2021. Acceso en: https://pnsd.sanidad.gob.es/profesionales/publicaciones/catalogo/catalogoPNSD/publicaciones/pdf/2021_Monografía_Alcohol_consumos_y_consecuencias.pdf
- Observatorio Europeo de las Drogas y las Toxicomanías [OEDYT] (2019). *Informe europeo sobre Drogas. Tendencias y novedades*. 2019. Lisboa, Portugal: Observatorio Europeo de las Drogas y las Toxicomanías.
- Organización Mundial de la salud(2019). *Informe sobre la situación mundial del alcohol y la salud 2018*. Acceso en: https://iris.paho.org/bitstream/handle/10665.2/51352/OPSNMH19012_spa.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Organización Mundial de la Salud, Oficina Regional Europea (2006). *Framework for alcohol policy in the WHO European Region. Health 21 – health for all in the 21st century*. Copenhagen, World Health Organization Regional Office for Europe.
- Organización Mundial de la Salud, Oficina Regional Europea (2011). *European action plan to reduce the harmful use of alcohol 2012-2020*. Copenhagen: World Health Organization Regional Office for Europe.
- Organización Mundial de la Salud (2018). *Global status report on alcohol and health 2018*. Geneva. Acceso: <https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/274603/9789241565639-eng.pdf?ua=1>.
- Oncioiu, S.I.; Burkhart, G.; Calafat, A.; Duch, M.; PermanHowe, P.; Foxcroft, D.R. *Environmental substance use prevention interventions in Europe*; EMCDDA, 2018. Accesible en: <https://www.emcdda.europa.eu/system/files/publications/7882/Environmental-substance-use-prevention-Interventions-in-Europe.pdf>

- Pitkanen T, Lyyra AL, Pulkkinen L. (2005). «Age of onset of drinking and the use of alcohol in adulthood: a follow-up study from age 8-42 for females and males». *Addiction* 100:652-61.
- PNSD 2021 - ESTUDES 2021. *Encuesta sobre uso de drogas en enseñanzas secundarias en España (ESTUDES), 1994-2021*. Enlace en: https://pnsd.sanidad.gob.es/profesionales/sistemasInformacion/sistemaInformacion/pdf/ESTUDES_2021_Informe_de_Resultados.pdf
- POQIB (2018). Accessible from: https://www.caib.es/sites/padib/ca/plataforma_doci_de_qualitat-94620
- Porthé, V. Irene Garcia-Subirats, Carles Ariza, Joan Ramón Villalbí, Montse Bartroli, Olga Juárez, Elia Díez (2020). «Community-Based Interventions to Reduce Alcohol Consumption and Alcohol-Related Harm in Adults». *Journal of Community Health*. <https://doi.org/10.1007/s10900-020-00898-6>
- Powell, K.G; Gold, S.L; Peterson, A; Borys, S; and Hallcom, D. (2017). «Empowerment in Coalitions Targeting Underage Drinking: Differential Effects of Organizational Characteristics for Volunteers and Staff». *Journal of Social Work Practice in the Addictions*, 17:1-2, 75-94, DOI: 10.1080/1533256X.2017.1304947
- Quinn, M. (2002). *Qualitative Research & Evaluation Methods*. California. Sage Publications.
- Rapley, T. (2014). *Los análisis de la conversación, del discurso y de documentos en Investigación cualitativa*. Madrid. Ediciones Morata.
- Reid, R.J., Forenza, B., Lardier, D.T., & Garcia-Reid, P. (2017). «Exploring the Predictors of Citizen Participation in Substance Abuse Prevention Activities». *J Alcohol Drug Depend*, 5: 260. DOI:10.4172/2329-6488.1000260
- Robinson, D.; Tether, P; Teller, J. (1989). *Local Action on Alcohol Problems*. Londres: Routledge.
- Roerecke, M.; Rehm, J. (2013). «Alcohol use disorders and mortality: A systematic review and meta-analysis». *Addiction*, 108, 1562-1578.
- Russell, C. (2020) *Rekindling Democracy. A Professionals Guide to Working in Citizen Space*. Eugene, OR: Cascade Books.

- Sandelowski, M. & Barroso, J. (2002). «Reading qualitative studies». *International Journal of Qualitative Methods*, 1 (1).
- Segura-Sampedro J.J.; Cristina Pineño-Flores; Jose María García-Pérez Patricia Jiménez-Morillas; Rafael Morales-Soriano ab XavierGonzález-Argentea (2017). *Balconing: An alcohol-induced craze that injures tourists. Characterization of the phenomenon Injury*, Volume 48, Issue 7. <https://doi.org/10.1016/j.injury.2017.03.037>
- Sirgy, M.J., Muzaffer, U. & Kruger, S. (2017). «Towards a benefits theory of leisure well-being». *Applied Research Quality Life*. 12, 205-228.
- Sloboda Z, Stephens RC, Stephens PC, Grey SF, Teasdale B, Hawthorne RD, et al. (2009). «The Adolescent Substance Abuse Prevention Study: A randomised field trial of a universal substance abuse prevention program». *Drug and Alcohol Dependence* 102:1-10.
- Stake, R. (1998). «Investigación con estudios de casos». Madrid: edi. Morata.
- Stebbins, R. (2012). «Compromiso temporal discrecional: efectos sobre la elección del estilo de ocio». *Arbor Ciencia, Pensamiento y Cultura*. 188, 293-300.
- Stebbins, R. (2018).«Leisure and the positive psychological states». *The journal of positive Psychology*, 13 (1), 8-17.
- Stockings, E., Bartlem, K., Hall, A., Hodder, R., Gilligan, C., Wiggers, J., Sherker, S., & Wolfenden, L. (2018). «Whole-of-community interventions to reduce population-level harms arising from alcohol and other drug use: a systematic review and meta-analysis». *Addiction* (Abingdon, England), 113(11), 1984–2018. <https://doi.org/10.1111/add.14277>
- Strang, J., Babor, T., Caulkins, J., Fischer, B., Foxcroft, D., & Humphreys, K. (2012). «Drug policy and the public good: evidence for effective interventions». *Lancet (London, England)*, 379(9810), 71–83. [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(11\)61674-7](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(11)61674-7)
- TELEOS (2016). *Global most admired Knowledge enterprises (Make) report*. Website: <http://www.knowledgebusiness.com>
- The Lancet (2022). *Pandemic preparedness and COVID-19: an exploratory analysis of infection and fatality rates, and contextual factors associated with preparedness in 177 countries*. [https://www.thelancet.com/journals/lancet/article/PIIS0140-6736\(22\)00089-7/](https://www.thelancet.com/journals/lancet/article/PIIS0140-6736(22)00089-7/)

fulltext. El País en fa un resum dels resultats: <https://elpais.com/ciencia/2022-02-23/la-confianza-un-factor-decisivo-para-resolver-el-misterio-epidemiologico-de-la-covid.html>

Tsoukas, H. (2009). «A dialogical approach to the creation of new knowledge in organization». *Organizational Science*, 20 (6), 941-957.

United Nations Office on Drugs and Crime (2021). *World Drug Report 2021*. United Nations Publication, Sales No. E. 21. XI. 8. Available online: <https://www.unodc.org/unodc/en/data-and-analysis/wdr2021.html> (accessed on 19 December 2021).

Vidal-Infer, A., Tomás-Dols, S., Aguilar-Moya, R., Samper-Gras, T., Zarza, M., & Aguilar-Serrano, J. (2009). «Las cenas navideñas de empresa. ¿Un modelo de consumo recreativo de alcohol y otras drogas?» *Adicciones*, 21(2), 133-142. doi:<http://dx.doi.org/10.20882/adicciones.240>

Wagenaar, A.C.; Murray, D.M. y Toomey, T.L. (2000). «Communities mobilizing for change on alcohol (CMCA); effects of a randomized trial on arrests and traffic crashes». *Addiction*, 95, (2), 209-217.

Wallin, E.; Andréasson, S. (2004). «Can I have a beer, please? A study of alcohol service to young adults on licensed premises in Stockholm». *Prev. Sci.*, 5, 221-229.

Weybright, E.H.; Caldwell, L.L.; Ram, N.; Smith, E.; Wegner, L. (2016). «Trajectories of adolescent substance use development and the influence of healthy leisure: A growth mixture modeling approach». *J. Adolesc.*, 49, 158-169.

Wholey, J. S., Hatry, H. P., & Newcomer, K. E. (2010). *Handbook of practical program evaluation*. <http://www.blancopeck.net/HandbookProgramEvaluation.pdf>

World Leisure Organization (2018). *Declaración de São Paulo. Ocio sin barreras*. Brasil. <https://www.worldleisure.org/>

Yin, R.K. (2003). *Case Study research. Design and Methods*. Thousand Oaks, CA. Sage. <https://www.jstor.org/stable/23279888>

Zakrajsek, J.S. & Shope, J.T. (2006). «Longitudinal examination of underage drinking and subsequent drinking and risky driving». *Journal of Safety Research* 37:443-51.

G CONSELLERIA
O SALUT
I DIRECCIÓ GENERAL
B SALUT MENTAL

